

**T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**KÜRESEL KAPİTALİST SİSTEMİN İNSAN VE DOĞA
TAHRİBATI: EŞİTSİZLİK VE ÇEVRE FELAKETİ ÜZERİNE
BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ECE BENĞİ SAĞLAMER

DANIŞMAN: PROF. DR. HAYATİ TÜFEKÇİOĞLU

İSTANBUL, 2021

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KÜRESEL KAPİTALİST SİSTEMİN İNSAN VE DOĞA
TAHRİBATI: EŞİTSİZLİK VE ÇEVRE FELAKETİ ÜZERİNE
BİR DEĞERLENDİRME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ECE BENĞİ SAĞLAMER

İSTANBUL, 2021

KABUL VE ONAY

ECE BENGİ SAĞLAMER tarafından hazırlanan “KÜRESEL KAPİTALİST SİSTEMİN İNSAN VE DOĞA TAHRİBATI: EŞİTSİZLİK VE ÇEVRE FELAKETİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME” adlı tez çalışmasının savunma tarihi 20.08.2021 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Prof. Dr. Hayati Tüfekçioğlu

.....

Üye

Prof. Dr. Eyüp Cüneyt Akalın

İstanbul Arel Üniversitesi

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Uğur Dolgun

İstanbul Üniversitesi

.....

İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....

Prof. Dr. Ali AKDEMİR

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**KÜRESEL KAPİTALİST SİSTEMİN İNSAN VE DOĞA TAHRİBATI: EŞİTSİZLİK VE ÇEVRE FELAKETİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

20.08.2021

ECE BENĐİ SAĞLAMER

ÖZET

**KÜRESEL KAPİTALİST SİSTEMİN İNSAN VE DOĞA TAHRİBATI:
EŞİTSİZLİK VE ÇEVRE FELAKETİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ECE BENĞİ SAĞLAMER
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

(DANIŞMAN: PROF. DR. HAYATİ TÜFEKÇİOĞLU)

İSTANBUL, 2021

Bu çalışmanın amacı, günümüz dünyasına hakim olan kapitalist sistem ve sonuçlarından yola çıkarak güncel durum hakkında küresel bir analiz yapmak, sistemin getirdiği düzen sonucu Doğu-Batı olarak iki kutup haline dönüşen dünyada yaşayan insanların arasındaki eşitsizliği sayısal verilerle desteklemek, hakim sömürü düzeninin yarattığı doğa tahribatlarına dikkat çekmek ve bu verileri ilgili kuramlarla bağdaştırarak insanlığın, toplumların ve doğanın günümüz halini görmek ve sonrasını değerlendirmektir. Çalışmada insanlar ve toplumlar arası eşitsizlikler incelenirken toplumdaki sınıfların arasındaki adaletsiz gelir dağılımından yola çıkılmış, ilgili konuyu desteklemek için toplumsal tabakalaşma kuramlarından faydalanılmıştır. Sonrasında ülkeler gelişmiş, az gelişmiş ve gelişmemiş olarak sınıflandırılmıştır ve gelir dağılımları, nüfusları, ülkede yaşayan insanların gelir eşitsizliğini veren Gini katsayısı gibi sayısal veriler değerlendirilerek bir tablo çizilmesi hedeflenmiştir ve ülkelerin kaynaklarını eğitim, sağlık, savunma, temiz su, besin gibi alanlarda nasıl kullandığına bakılmıştır. Ortaya çıkan eşitsizliğin derin uçurumu veriler ile çizildikten sonra ise kapitalist düzenin devamı ile ilgili çıkarımlar bu konuda çalışmış kuramcılarla fikirleriyle desteklenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak dünyada bir tarafın mutlak sömürü düzeniyle gelebileceği son noktaya geldiği fikrine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gelir eşitsizliği, kapitalizm, doğa tahribatı, küreselleşme

ABSTRACT

HUMAN AND NATURE DESTRUCTION OF THE GLOBAL CAPITALIST SYSTEM: AN ASSESSMENT ON INEQUALITY AND ENVIRONMENTAL DISASTER

MSC THESIS

ECE BENĐİ SAĞLAMER

GRADUATE SCHOOL, ISTANBUL AREL UNIVERSITY

SOCIOLOGY

(SUPERVISOR: PROF. DR HAYATĐ TÜFEKĐIOĐLU)

ĐSTANBUL, 2021

The aim of this study is to make a global analysis of the current situation based on the capitalist system that dominates today's world and its results, to support the inequality between the people living in the world, which has turned into two poles as East-West as a result of the order brought by the system, with numerical data, to pay attention to the destruction of nature created by the dominant exploitation order and to see the current state of humanity, societies and nature by reconciling these data with the relevant theories and to evaluate the future. While examining the inequalities between people and societies in the study, the unequal income distribution between the classes in the society was taken into consideration, and social stratification theories were used to support the relevant issue. Afterwards, countries were classified as developed, underdeveloped and undeveloped, and it was aimed to draw a table by evaluating numerical data such as income distribution, population, income inequality of the people living in the country, such as the Gini coefficient, and it was looked at how countries use their resources in areas such as education, health, defense, clean water and food. After the deep difference of the inequality that emerged was drawn with the data, the inferences about the continuation of the capitalist order were tried to be put forward by supporting the ideas of the theorists who worked on this subject. As a result, it has been concluded that the world has reached the last point where one side can come with an absolute exploitation order.

Key Words: Income inequality, capitalism, destruction of nature, globalization

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
TABLO LİSTESİ	v
KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	viii
1 GİRİŞ	1
2 SOSYOLOJİ VE EŞİTSİZLİK	7
2.1 Batı'nın Eşitsizliğe Yaklaşımı.....	7
2.1.1 Toplumsal Tabakalaşma ve Sınıf Kuramları.....	9
2.1.1.1 İşlevselci Yaklaşım ve Tabakalaşma	10
2.1.1.2 Çatışmacı Yaklaşım ve Sınıf.....	12
3 GÜNÜMÜZ DÜNYASINDAKİ EKONOMİK EŞİTSİZLİĞİN	
GÖRÜNÜMÜ	17
3.1 Gelir Dağılımı.....	17
3.2 Asgari Ücret.....	31
3.3 Savunma	34
3.4 Yüzde Birlik Kesimdeki Pay	36
4 KAPİTALİZM VE İNSAN-DOĞA SÖMÜRÜSÜ İLİŞKİSİ.....	39
4.1 Kapitalizm ve Çevre Sömürüsü	39
4.2 Küreselleşme ve Eşitsizlik İlişkisi	42
4.3 Yoksulluk.....	49
4.4 İnsani Haklara Ulaşım	50
4.5 İnsanlık Tarihindeki En Büyük Yerinden Edilme: Mülteciler	58
5 SONUÇ VE TARTIŞMA.....	64
6 KAYNAKLAR	72

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1. Farklı Toplumlarda Toplumsal Tabakalaşma Yapıları.....	9
Şekil 3.1. AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Asgari Ücretle Çalışanların Toplam Çalışanlara Oranı (%).....	32
Şekil 4.1: 2018 itibarıyla ilk 5 ülkede mültecilerin sayısı (milyon).....	59
Şekil 4.2: 2018 itibarıyla ilk 5 ev sahibi ülkede mültecilerin sayısı (milyon).....	59
Şekil 5.1. Ezilen Küresel Orta Sınıf Serveti (1980-2050).....	64

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1 İşlevselci ve Çatışmacı Kuramlar.....	15
Tablo 3.1 Tahmini Nüfus Artış Grafiği.....	20
Tablo 3.2 Ülkelerin 2018 Yılı Nüfusları.....	22
Tablo 3.3 Ekonomi ve Siyasi Olarak Güçlü Ülkelerin 2018 GSYİH'leri.....	23
Tablo 3.4 Türkiye'nin 2018 GSYİH'si.....	24
Tablo 3.5 Batı-dışı Bazı Ülkelerin 2018 GSYİH'leri.....	25
Tablo 3.6 Kişi Başına Düşen Milli Gelir (2018).....	26
Tablo 3.7 Küresel Gelir Artışı.....	28
Tablo 3.8 Türkiye'nin Son On İki Yıldaki Gini Katsayıları (2006-2018).....	30
Tablo 3.9 Ülkelerin 2018 Gini Katsayıları.....	30
Tablo 3.10 Avrupa Birliği Ülkelerinde Brüt Asgari Ücret (Ocak 2020) (Euro).....	33
Tablo 4.1 <i>Bir Küre Bin Bir Küreselleşme</i> 'nin MAXQDA Programı ile Kelime Analizi.....	45
Tablo 4.2. Tablo 4.2. <i>Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik</i> 'in MAXQDA Programı ile Kelime Analizi.....	46
Tablo 4.3. <i>Ulusların Düşüşü</i> 'nün MAXQDA Programı ile Kelime Analizi.....	47
Tablo 4.4 2016 Yılında Ülkelerin Milli Gelirlerinden Yüksek Öğrenim Öncesi (İlkokul-Ortaokul-Lise) Eğitime Ayırdıkları Yüzde.....	56
Tablo 4.5. 2016 Yılında Ülkelerin Milli Gelirlerinden Yüksek Öğrenim Eğitimine Ayırdıkları Yüzde.....	57
Tablo 4.6. 2000 Yılında Ülkelerin Verdiği Göç Sayıları (milyon).....	60
Tablo 4.7. 2017 Yılında Ülkelerin Verdiği Göç Sayıları (milyon).....	61
Tablo 4.8. 2000 ve 2017 Yıllarındaki En Büyük 15 Göçmen Sayısı ve Hareketi (milyon).....	62

KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ

GDO: Genetiği Değiştirilmiş Organizma

IPCC: Intergovernmental Panel on Climate Change (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli)

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)

WWF: World Wide Fund for Nature (Dünya Doğayı Koruma Vakfı)

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü)

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

ILO: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

SIPRI: Stockholm International Peace Research Institute (Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü)

BBC: British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)

BM: Birleşmiş Milletler

WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

TDK: Türk Dil Kurumu

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

FAO: The Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)

İNSAMER: İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi

UN: United Nations (Birleşmiş Milletler)

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Found
(Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

IOM: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)

ÖNSÖZ

Bu çalışma ile amaçlanan günümüz dünyasındaki kapitalist sömürü düzeninin yarattığı insan ve doğa tahribatlarına dikkat çekmek, içinde yaşanılan dünyada şahit olunan eşitsiz durumları sayısal veriler ile birlikte altını çizerek yazıya dökmek olmuştur. Çalışmanın sonuçlarıyla birlikte her gün insanların hayatlarında, çevrelerinde, haberlerde rastladıkları eşitsizlik durumların sistematik bir biçimde tüm dünyaya yayıldığı, dünyanın belli kesimlerinin ise bu sömürü kaynaklı eşitsizlikten beslenerek her geçen gün daha fazla zenginleştiği ve teze konu olan kavramlardan biri olan gelir eşitsizliğinin uçurumunu her geçen gün artırdıkları görülmüştür. Aynı şekilde zenginleşme amaçlı eylemlerle insanlarla birlikte doğanın da kendini minimumda koruyacak sınırlarını bile kaybettiği ve işleyişin geri dönülemez denilebilecek noktalara geldiği de çalışmadan çıkan sonuçlardan biri olmuştur.

Çalışmamın en başından beri bilgisiyle, fikirleriyle, hayatımda her zaman örnek alacağım eğitimci kişiliğiyle yanımda olan saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Hayati Tüfekçioğlu'na en derin teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam ve bütün hayatım boyunca her şekilde arkamda durmuş olan, sevgisini ve hiçbir emeğini esirgemeyen canım annem ve babama, bu süreçte bana hep destek olmuş olan babaannem ve ailemin bütün üyelerine, zorlu zamanlarımda motive eden tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi iletmek isterim.

20.08.2021

ECE BENGİ SAĞLAMER

1. GİRİŞ

“...yüzlerce milyon yiyecek bulamayan insan varken tarımsal üretimi kısıtlıyoruz ve her yıl elimizdeki fazlalığı stoklamak için yüz milyonlar harcıyoruz. Refah içindeyiz ama rahatımız yok. Daha zenginiz ama daha az özgürüz. Daha çok tüketiyoruz ama daha boşuz. Daha çok atom silahımız var ama daha savunmasızız. Daha eğitimliyiz ama eleştirel yargımız ve hükmümüz daha az.” (Fromm, 2018, s. 42)

İnsanlar yerleşik yaşama geçtiklerinden beri hayatta kalmak için önce üreterek, sonrasında ise ellerindeki ürünleri ihtiyaçları olan başka ürünlerle takas ederek yaşamlarını sürdürmeye çalışmıştır. İnsanlığın başlarında bu takas durumu sadece mal değişimi halindeyken çağlar değiştiğinde önce para kavramı ortaya çıkmış; ürünler ve insan emeği satın alınmaya başlanmıştır. Nüfus artmaya devam ettikçe bu satın alma halinin bir işleyişi olması gerekmiştir.

Günümüzde sekiz milyara dayanan dünya nüfusunun ekonomik hareketlerine hâkim olan en güçlü sistem kapitalizmdir. Kapitalizm sözlük tanımına göre mülkiyetin, işletmelerin ve endüstrinin özel mülkiyetin elinde olduğu ve yüksek kar odaklı işleyen ekonomik, politik ve sosyal bir sistemdir. (Cambridge Dictionary, 2021) Tanımda da görüleceği gibi kapitalizmi sadece ekonomik açıdan ele almak kısıtlı bir sonuç doğurur. Kapitalizmin özellikle küreselleşen dünyada insana etkileri son derece fazlayken serbest piyasa etkinlikleri diye kısıtlanamamaktadır. Kapitalizmin sosyal ve çevresel boyutuna ise bu çalışmada sık sık değinilecektir.

Sözlük tanımının da vurguladığı üzere kapitalizm kar odaklı bir sistemdir. Zaman geçmesi ile dünya küreselleştikçe ekonomi de genişlemiştir. Sistem artık sadece hayatta kalmak için kazanmayı değil, kar ederek zenginleşmeyi desteklemektedir. Kar amaçlı ekonomisini sürdüren toplumlara ise “kapitalist toplum” denmektedir. (Fulberth, 2018)

Kapitalizmin sözlük tanımından sonra sistemi daha iyi anlamlandırabilmek için ortaya çıkış zamanına ve koşullarına da kısaca değinmek gerekmektedir. Kapitalist sistem ile birlikte ilk anılması gereken isim olan Marx, ilk olarak tüm toplumların var olabilmeleri için belirli ilişkiler içine girmek zorunda olduğunu söylemektedir. Bu var

oluş ilişkileri ise toplumda yaşayan insanlar arasında bir işbölümü gerektirmektedir. Marx'a göre bu işleyiş çelişki içerisinde gerçekleşmektedir. Çağdaş Batı toplumları için ise Marx sermaye ile emeğin bahsedilen çatışmasının herhangi bir uyuşmaya izin vermediğini belirtmektedir. (Sezer, 2015)

Dünya tarihinde alım-satımdan kar etme ve bu karı biriktirme işlemi çok eski zamanlara dayansa da bunun sistematik bir hale gelmesine yol açan olay Sanayi Devrimi olarak gösterilmektedir. 18. yüzyılın ortalarında İngiltere'de burjuva devrimi sonucunda feodalist düzenin bitişi ile başlayan Sanayi Devrimi güç sahipliğini mülk sahiplerinden işverenlere geçirmiş ve işçi emeğinden her geçen gün daha fazla kar etme şeklinde ilerlemiştir. (Zubritski, Mitropolski, & Kerov, 1990) Çok geçmeden dünyaya yayılan kapitalist toplum düzeni özellikle Batı ülkelerini etkisi altına almıştır ve günümüzde de devam etmektedir.

İçinde bulunulan kapitalist dünya düzeninde kar amaçlı eylemler, daha da açık belirtilmesi gerekirse zenginleşme amaçlı hareketler bir tarafın gelirini artırırken öteki tarafını da azaltmaktadır. Bu zenginleşme eylemlerinin bazıları işgücü ile doğru orantılı olarak değerlendirildiğinde yanlış sayılamasa da tezin konusu ile bağlantılı olan *adaletsiz zenginleşme* eylemleri hem bir tarafı yoksulluğa, açlığa sürüklemekte hem de hammadde arayışı ve bu arayışlarda kullanılan doğaya zararlı maddeler, savaşlar, nükleer enerjinin zararlı kullanımı ile doğada da geri dönülemez tahribatlar bırakmaktadır.

Kapitalist sistemin doğası gereği bir tarafın kar etmesi diğer tarafın üzerinden olmaktadır. Burada taraf kelimesi kullanılsa da yalnızca iki taraf yoktur. Bu taraflar genelde sermaye sahibi-emek sahibi ikilidir ancak çok genel ve bu çalışmada iddia edilen teze göre zengin-fakir diye de belirtilebilir. Dünya ise zengin ve fakir olarak iki tarafa ayrıldığında zengin tarafın Batı, fakir tarafın ise Doğu olduğu açıkça görülecektir. Bahsedilen zengin-fakir ayrımı insanlık tarihinde görülmemiş boyutlara ulaşmıştır. Tezin ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı incelenecek olsa da günümüzde 26 kişinin geliri 3.8 milyar kişinin gelirine eşittir ve dünyada şu anda 750 milyon kişi "aşırı yoksullukla" savaşılmaktadır. (Oxfam International, 2021) Çalışmanın çıkış noktası da tam olarak bu Batı dünya egemenliği sonucunda ortaya çıkan sömürü kaynaklı "*adaletsiz gelir dağılımı*"dır.

Kapitalizmin dünyayı dönüştürdüğü son durumda zenginliğin tek bir elde toplanmasından başka yeraltı zenginliğine sahip ülkelerin sömürülmesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan göç hareketleri de dahil etmek yerinde olacaktır. İleriki bölümlerde ayrıntılı açıklanacak olan göç ve mülteci verileriyle bu durumun vahameti ayrıntılı açıklanmaya çalışılacaktır. Bu sonuçlara ek olarak kapitalist sömürünün yarattığı tahribatların sadece insanlar ve toplumlar üzerinde olmadığını, doğa üzerinde de oluşan zararların her gün artmaya devam ettiğini vurgulamak gerekmektedir.

Gelir dağılımındaki bu ayrımın vahşi boyutları sadece dezavantajlı grupları etkilemekle kalmamaktadır. Belirli bir refah seviyesinin üstündeki grupların da yaşam şartları ciddi ölçüde etkilenmektedir. Bir taraf önü alınamayan bir şekilde zenginleşirken diğer gelir gruplarının alım gücü düşmekte, toplum nezdinde “iyi bir iş” olarak tanımlanan işlere sahip olan gruplar bile ciddi geçim sıkıntısıyla karşılaşmaktadır.

Gelir eşitsizliğinin orta-sınıfı etkileyen tarafı yalnızca maddi de değildir. “Aç” insanlar arttıkça bu açlığın sonucu olarak kriminal olaylar da doğmaktadır. İki kesim arasındaki uçurum bazı alt kesimleri isyana itmektir, suç oranları artmaktadır. Toplumda düzensizleşme, kurallara uymama başladıkça sonu terörizme kadar gitmektedir. Terör olayları ise sadece insanları can ve mal kaybı olarak etkilememektedir. Sistem olayları bastırmak için güvenliği artırmaktadır, güvenlik politikaları katılaştıkça özgürlükler kısıtlanmaya başlamaktadır. Bu durum ise maddi durumu iyi olarak tanımlanabilecek insanların hem suç artışından hem de özgürlük kısıtlanmasından etkilendiğini göstermektedir.

Bu durum kısaca şöyle de açıklanabilir; bir kesimin haksız zenginleşmesi diğer kesimi açıklıkla yüzleştirmektedir. Açlıktan suça yönelen kesimin kalkıştığı hareketler güvenliği sarsmaktadır. Ellerindeki bütçenin savunma ve güvenliğe ayrılan kısmını artıran devletlerin bütçe planlamasındaki değişim sonucunda yoksul kesim giderek yoksullaşmakta, sosyal politikalar giderek çökmektedir. Adeta bir kısır-döngü oluşmaktadır.

Zenginin durmaksızın fakiri yok ederek oluşturduğu servet dengeleri alt-üst etmekte, dünyayı ele geçiren krizi her geçen gün güçlendirmektedir. Bahsedilen kriz sadece parasal değildir; doğanın tahribatı bir yandan önü alınamayacak şekilde

artarken bir yandan da dünyayı saran korku ve güvensizlik atmosferi insanlığın çehresini değiştirmektedir. Doğrudan bütün insanlığı etkileyen; bölgesel ve geçici olmayan bir krizdir ve Doğu-Batı arasındaki uçurum derinleştikçe krizin de büyüyeceği gözlenmektedir. Burada bir parantez de Doğu-Batı arasındaki gelir farkı büyürken Batı'nın kendi içindeki gelir farkı da büyümektedir. Batı da geçinememeye başlamıştır ve bunu zaman zaman isyanlar ile dile getirmektedir. Son örneği ise bir benzin zammından ortaya çıkan ve kitlesel bir harekete dönüşen Sarı Yelekliler isyanlarıdır. Bu Batı isyanlarıyla ilgili de değinilmesi gereken nokta tüm dünyada halihazırda 750 milyon kişi aşırı yoksullukla savaşıırken, dünyanın yarısından fazlası günlük 5 buçuk Amerikan dolarından az ücrete çalışırken, sadece en zenginden günde 0,005 daha fazla vergi alınırsa 262 milyon çocuğun eğitim masrafları karşılanabilecekken (Oxfam, 2021) (Oxfam, 2021) Batı'nın ucu kendine dokununca ses çıkarmasıdır.

Dikkat çekilmesi gereken en önemli noktalardan biri ise dünyaya hakim sistemin sadece insanlar arasındaki eşitsizliğin boyutunu artırması değil, doğa tahribatlarının da tarifi görülmemiş bir biçimde tahrip edildiği ve bu tahribatın da katlanarak artmaya devam ettiği. Kar odaklı sömürü nihayetinde küresel ısınma, ormanların yok oluşu, biyolojik çeşitliliğin azalması, GDO'lu ürünlerin büyük ölçüde yaygınlaşması gibi geleceğin dünyasının en önemli problemleri haline gelebilecek sonuçlar doğuran olaylar meydana gelmektedir. IPCC'nin 2021 raporuna göre insanlığın iklim üzerindeki etkisi 'gerçek' olarak nitelendirilmiştir. Raporun bazı altı çizilmesi gereken sonuçlarına göre insanlığın okyanusları, toprağı ve atmosferi ısıttığı kesinleşmiştir. Sanayileşme öncesi döneme göre küresel sıcaklıklarda ortalama değişim 1.09 °C artmıştır. Aynı raporun sonuçlarına göre ise eğer bu sıcaklık artışı 1.5 °C'yi geçerse "tarihsel kayıtlarda benzeri olmayan" doğa olaylarıyla karşı karşıya gelinecektir. (McGrath, 2021)

Haksız zenginleşme gayesi ile çıkan savaşlar nedeniyle ülkesinden ayrılmak ya da kendi ülkesi içinde başka yerleşim yerlerine sığınmak zorunda kalan kişilerin sayısı 2018 yılında 70 milyonu geçmiştir ve bu son 70 yılın en yüksek sayısıdır. Dünya genelinde başka ülkeye gitmek zorunda olan mültecilerin sayısı 25.9 milyon, ülkesinin dışında bulunup mülteci statüsüne başvuran sığınmacıların 3.5 milyon, kendi ülkelerinde başka bölgelere yerleşmek zorunda kalan kişilerin sayısı ise 41.3 milyon

olarak görülmektedir. UNHCR'nin 2019 raporuna göre Türkiye üst üste beşinci yıl en yüksek sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülkedir ve 2018 yılında 3.7 milyon mülteci Türkiye'de bulunmaktadır. (UNHCR, 2019)

Son olarak sosyoloji bilimi ve kapitalizm ilişkisine değinildiğinde sosyoloji biliminin bahsedilen eşitsizliğin üzerinde durduğu, ancak Batı yanlısı şekilde durduğu görülmektedir. Eşitsizliğin küreselliğinin ihmal edildiği görülmektedir. Eşitsizlik tartışmaları yapılırken Batı sorunlarının ortaya çıkışında Batı egemenliği hesaba katılmamakta ve sorunların çözümüne de dahil edilmemektedir. Bu konuyla ilgili dikkat çekilmesi gereken nokta ise nasıl ki İşlevselci yaklaşımda eşitsizlik Batı yanlısı bir taraftan ele alındıysa Çatışmacı yaklaşımda da Batı eşitsizliği yaşayan tek yer olarak düşünülmüş, sorunların çözümü bunlara göre geliştirilmeye çalışılmış ve tüm dünyanın da birebir aynı sorunlardan muzdarip olduğu varsayımıyla yaklaşmıştır. (Sezer, 2015, s. 132-141)

Yapılacak olan tezin konusu günümüz dünyasındaki adaletsiz zenginleşme temelli bir küresel dünya analizidir. Bu analiz gerçekleştirilirken dünyanın içinde bulunduğu kriz atmosferi, insanların hali hazırdaki durumu ve sistemin devamındaki durumları tartışılacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde eşitsizliği anlamlandırabilmek için gerekli olduğu düşünülen tabakalaşma kuramları incelenecektir. İkinci bölümünde dünyanın güncel eşitsizlik durumu sayısal verilerle açıklanacaktır. Üçüncü bölümde kapitalizm kaynaklı doğa ve insan sömürüsü incelenecektir. Sonuç ve tartışma bölümünde ise kapitalizmin geleceği üzerine söylenmiş sözler de dikkate alınarak sonuca bağlanacaktır. Tezde kullanılan ülkelerin seçimi ile ilgili belirtilmesi gereken nokta ise tüm bölgelerden birkaç ülke seçilmeye çalışılmıştır ve bu seçim yapılırken zengin-fakir ya da gelişmiş-az gelişmiş-gelişmemiş ülke dağılımının homojen olması hedeflenmiştir.

Bu tezdeki amaç ortaya yeni bir bilgi koymak değil, konuyla ilgili mevcut ve açık bilgileri kullanarak durumu yorumlamaktır. Çalışmanın ilgilendiği alan gereği güncel veriler önemli yer tutmaktadır, bu sebepten ötürü de küresel eşitsizliği inceleyen raporlardan ve gazete haberlerinden büyük ölçüde yararlanılmıştır. Veriler seçilirken tarafsızlık büyük ölçüde gözetilmiş, WWF, Oxfam gibi kar amacı gütmeyen organizasyonlar ve büyük veri setleri olan The World Bank gibi kurumların verileri alınmaya çalışılmıştır. Güncel veriler incelendiği zaman küresel boyutta insanları ve

doğayı etkileyen bir “kriz”in ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Bu verileri yorumlamak ve ortaya çıkan krizin temelinde hakim egemen düzenin yatıp yatmadığını araştırmak ise tezin konusunu ve varsayımını oluşturmaktadır. Bunun sonucunda ise sistemin sürdürülebilir olup olmadığı ise yeni bir soru konusu olarak ortaya çıkmaktadır.

2. SOSYOLOJİ VE EŞİTSİZLİK

2.1 Batı'nın Eşitsizliğe Yaklaşımı

İnsanlık tarihi boyunca toplumlar ve insanlar arasındaki eşitsizlik hep varlığını sürdürmüştür. Bu eşitsizliği ortadan kaldırmak için devlet yöneticileri, düşünürler zaman zaman ciddi çalışmalara girmişlerdir ancak eşitsizliğin günümüzdeki boyutları daha önce görülmemiş düzeydedir. Bu büyük sorunun sosyal bilimler alanında da çeşitli incelemeleri olmuştur. Eşitsizlik kavramı ve eşitsizlik sonucunda toplumların nasıl etkilendiği de toplum bilimi olan sosyolojinin alanına girmektedir. Sosyoloji biliminin eşitsizlik konusuna yaklaşım biçimi bu bölümün konusu olacaktır.

“Batı, sorunlarının başında tarihi gelişmelerden ve toplumlar arası ilişkilerden bağımsız kendi içindeki bölünmeyi görmektedir. Bu bölünmeyi açıklayabilmek için “toplumsal tabakalaşma”dan söz edecektir. Ya da yine aynı amaçla “toplumsal sınıf” kavramı geliştirilecektir. Söz konusu kavramların toplumlar arası ilişkilerden ve tarihi gelişmelerden soyutlanması sonucu evrenselleşmesi de kaçınılmaz olmuştur. (...) Aynı kavramların (...) Batı örneğine uygun bir biçimde bütün toplumlarda bulunduğu görüşü savunulmaya başlanmıştır.” (Sezer, 2015, s. 132)

Sezer'e göre Batı eşitsizliğin yarattığı sorunları anlamlandırabilmek ve tanımlayabilmek için bazı kavramlar geliştirilmiştir. Bu tanımlar Batı sorunlarından yola çıkarak kavramsallaştırılmıştır, ancak bu kavramların tüm toplumları aynı şekilde etkileyip etkilemediği üzerinde durulmamış ve hatta Batı tavrı örnek alınarak bir genelleştirme çabası içine girilmiştir. (Sezer, 2015, s. 132-146)

Sosyoloji biliminde konuyla ilgili kuramlara bakıldığında eşitsizliğe iki ayrı bakış olan, gelişme ve ilerleme için tabakalaşmanın önemini vurgulayan İşlevselci yaklaşım ve emek sömürsünün toplumu sınıflara böldüğünü eleştirel bir biçimde vurgulayan Çatışmacı yaklaşım kavramlarının ikisi de Batı'da doğmuştur ve eşitsizliğin Batı toplumlarındaki görünümünden yola çıkmışlardır. İşlevselci yaklaşım “tabakalaşma” kavramını, Çatışmacı yaklaşım ise “sınıf” kavramını kuramlarının temeli olarak oluşturmuştur.

“Toplumsal tabakalaşma önce bir hiyerarşi ve eşitsizlik oluşumudur. (...) Ve yine aynı biçimde toplumsal tabakalaşma bize söz konusu toplumun nitelikleri ve egemen değerleri konularında bilgi

vermektedir. Toplumsal tabakalaşma biçim ve özelliklerinden yola çıkarak bir toplumun yapısı konusunda yargıda bulunmamız mümkündür.” (Sezer, 2015, s. 134)

Bir sonraki başlıkta daha ayrıntılı açıklanmaya çalışılacak olan toplumsal tabakalaşma kavramı da Batı'nın zenginliğinin tüm toplum tarafından eşit bir şekilde paylaşılama sorununa yönelik geliştirilmiş bir tanımdır. Eşitsizlik ve hiyerarşi kavramlarını temelinde bulunduran, İşlevselci kuramın tercih ettiği toplumsal tabakalaşma kavramı, Batı'nın dünya egemenliğini vurgulamamakta, bu egemenliği doğal kabul etmekte ve elde edilen zenginliği Batı gelişmişliğine bağlamaktadır. Konunun Baykan Sezer'in kavramsallaştırmasıyla Batı dünya egemenliği ve sömürgeci ilişkiler ile ilgili boyutu üzerinde durulmamaktadır. Hiyerarşi kısmında doğadaki hayvanların arasındaki ast-üst ilişkisini kendine örnek gösteren tabakalaşma kavramına göre bundan kaçınmanın bir yolu yoktur, toplumun içindeki mevcut pozisyonundan kurtulmak isteyen toplumun üyelerinin de “toplumsal hareketlilik” ile üst sınıflara yükselebilecekleri öngörülmektedir. Tabakalaşma ve sınıf kavramları bu şekilde doğallaştırılmıştır ve bir sorun olarak adledilmekten çıkmıştır. (Sezer, 2015, s. 134-141)

ciddi bir şekilde gündeme getirmiştir. Bu gündem eldeki egemenliği ve imkanları en sorunsuz biçimde kullanabilecek bir örgütlenme arayışını doğurmuş, Batı'nın zenginliğini koruyacak ancak eşitsizlik isyanlarına da makul cevaplar verebilecek bir sistem arayışına girilmiştir. “Tabaka” ve “sınıf” kavramları bu sistemlerden en mantıklı olanlarına, “kapitalizm” ve “sosyalizm”e işaret etmektedir. (Tüfekçioğlu)

Yeni dönemde ise, özellikle milenyumdan sonra artan eşitlik hareketleri kültürel ve cinsiyetçi ayrımlara adeta bir savaş açmıştır. Tüm dünyada etkili olmasa da özellikle sosyal medya kullanan genç nesil üzerinde oldukça dönüşüm sağlamıştır. Ancak ekonomik farklılıkların doğurduğu ayrışmalar doğuştan gelenlere kıyasla çok daha uzun süre hüküm süreceği gibi gözükmektedir.

Şekil 1.1’de görüleceği gibi gelişmemiş toplumlarda üst tabaka çok küçük bir kesimden oluşmaktadır. Alt tabaka ise toplam nüfusun neredeyse dörtte üçüne tekabül etmektedir. Dünyadaki son duruma bakıldığında tüm dünyanın gelişmemiş toplum örneğinden farklı olmadığı görülmektedir. Üst tabaka çok küçük bir kesimdir ve gelirin çok büyük bir kısmı onların ellerindedir. Alt tabaka ile gösterilen kısım da dünyada açlıkla, susuzlukla savaşıyor, temel imkanlara erişimi olmayan kesimi göstermektedir. Alt başlıklarla tabakalaşma kuramları dünyadaki gelir eşitsizliği ile bağlanarak incelenecektir ancak girişte göze çarpan benzerliği de vurgulamak gerekmektedir.

2.1.1.1 İşlevselci Yaklaşım ve Tabakalaşma

Yapısal işlevcilik anlayışı toplumu *yaşayan bir organizma* olarak görmekte ve toplum üyeleri arasında organik bir ilişki olduğunu savunmaktadır. Durkheim ile birlikte anılan yapısal işlevciliğe getirilen en büyük eleştiri Marx ve Weber kadar eşitsizlik üzerine eğilmediğidir. Durkheim’in üzerinde durduğu kavramlardan ilki “toplumsal vicdan” kavramıdır. Bireyleri birbirine bağlayan, olaylar karşısında verdikleri tepkilerin ortaklaşmasını sağlayan toplumsal vicdan sayesinde bu organik dayanışma oluşmaktadır. (Aydın, 2014)

Marx’ın sınıf çatışması ve Weber’in sınıfı toplumun ekonomik durumuyla bağdaştıran teorilerine göre (Erdendoğdu, 2014) Durkheim’in organik dayanışması eşitsizliğe fazla eğilmediği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Ancak Durkheim bu konuyu “iş bölümü” kavramıyla birlikte incelemiştir.

Durkheim *İş Bölümü* eserinde bireylerin topluma dönüşme meselesini ve ortak fikirde buluşmalarını ele almıştır. Toplumda sorunsuz bir biçimde yaşayabilmeyi kısaca herkesin kendi görevlerini yerine getirmesi ile açıklamıştır. “İş Bölümü” kavramı ideal bir düzeni temsil etmektedir. Eğer herkes görevini yaparsa sıkıntısız bir toplum ilerlemesi, kendi tanımı ile bir “toplumsal evrim” gerçekleşecektir. Kuralsızlık baş göstermeye başladığında ise “Anomik İş Bölümü” ortaya çıkar. (Kaymak, 2018)

Anomi bireyler arasındaki uyuşmazlık ve kuralsızlık olarak açıklanabilmektedir. (Bozkurt, 2010, s. 15) Anomi kavramına tezde incelenecek konu üzerinden bakıldığında kapitalist düzendeki işveren-işçi uyuşmazlığı örnek gösterilebilir. Üretimi, parayı, gücü elinde tutan kesim ile emeği sömürülen kesim arasında bir uyuşmazlık vardır. Durkheim cephesinden bakıldığında bu durum toplumsal güveni, toplumsal vicdanı zora sokmaktadır. Marx’a göre ise bu uyuşmazlık kapitalist sistemin doğasında vardır ve kaçınılmazdır.

Durkheim ve Marx’ın toplumsal eşitsizlik kuramlarındaki bir diğer fark ise iş bölümü ile ilgilidir. Durkheim da Marx gibi bu iş bölümünün işçi yanlısı olmadığını ancak toplum ilerlemesi için iş bölümünün gerekli olduğunu savunur. En verimli ve insani yolun işçinin üretime devam etmesi ancak şartlarının iyileştirilerek “yabancılaşma”nın bitirilmesidir. Marx’a göre ise kapitalist iş bölümü direkt olarak ortadan kaldırılmalıdır. (Palabıyık, 2012)

“(...) Batı kendi sorunlarını genelleştirme yolunu seçmektedir. Sorunlar böylece Batı’nın karşılaştığı özel zorluklar olmaktan çıkmaktadır. Toplumun kendi yapısının, işleyişinin sorunudur. Bölünmeler, çatışmalar giderek toplumsal işbölümüne bağlanmıştır. (...) Bir başka varılabilecek sonuç da Batı’nın sorunlarını aşamayacağı olmaktadır. Ancak Batı’da amaçlanan Batı’nın içinde bulunduğu durumun aşılması değildir. (...) Amaçlanan Batı’nın dünya egemenliği sonucu ortaya çıkmış bu yeni durumla uyusmaktır.” (Sezer, 2015, s. 138-139)

Sezer’in tabakalaşma ve iş bölümü kavramları ile ilgili açıkça ifade ettiği üzere Batı sorunlarını çözmeye yanaşmamaktadır. Sorunlarından dünya egemenliği ve sonucunda doğan keskin farkları görmek yerine bu durumla yaşamayı öğrenmek Batı egemenliğinin sürdürülebilmesi için daha kolay bir çözümdür.

“Toplum içinde tabakalaşma doğal sayılmaktadır. Kaçınmanın yolu yoktur. (...) Hoşnutsuzluklardan tabakalaşmanın beraberinde yol açtığı hiyerarşi ve çeşitli görüntüleri sorumludur. Ve bu hoşnutsuzlukların hiyerarşi dizileri içinde hareketlilikle aşılabileceği savunulmaktadır. Tabakalaşmadan kaçınmak mümkün olmadığı gibi kendisi de sorun olmaktan çıkmaktadır.” (Sezer, 2015, s. 135)

Sezer’e göre Batı toplumsal tabakalaşmayı sorun olmaktan alıntıdaki gibi çıkarmaktadır. Batı tabakalaşmanın insanlığın doğasında olduğunu savunmakta ve bunun altını çizmek için hayvanlar arasındaki hiyerarşik ilişkiyi göstermektedir. (Sezer, 2015, s. 132-141) Bu kavramın keskinliğini azaltmak için insanlara “toplumsal hareketlilik” gibi bir kavram sunulmakta, “eğer çabalarlarsa” kendi tabakalarından kurtulup her daim üst tabakalara çıkma şanslarının olduğu hatırlatılarak insanların isyan etmeden sistemin içinde kalması için çaba harcanmaktadır. Özellikle Amerikan sosyolojisinde vurgulanan toplumsal hareketlilik kavramı ile birlikte düzen savunuculuğu perçinlenmektedir ve düzen tartışma dışına çıkarılarak eşitsizlik konusu toplumsal düzeyden bireysel düzeye indirilmektedir. (Tüfekçioğlu)

2.1.1.2 Çatışmacı Yaklaşım ve Sınıf

Eşitsizlik kuramlarına ikinci yaklaşım olan Çatışmacı yaklaşım özellikle Marx’ın düşünceleri ile birlikte anılmaktadır. Marx’ın topluma bakışı iki sınıf üzerindedir. Burjuva ve proletarya olarak ayırdığı iki sınıftan burjuva üretim araçlarını elinde tutmaktadır, proletarya ise geçinmek için emeğini satan işçi sınıfıdır. Marx kapitalizmin açıkça karşısındadır, zengin zenginleşirken işçinin sömürüldüğünü; işçinin haksız sömürülen emeği ile de sınıf ayrımının oluştuğunu savunur. Bu iki sınıf arasındaki keskin ayrım da sınıf çatışmasını, işçi ayaklanmasını doğuracaktır. (Palabıyık, 2012)

“Marx’a göre sınıflar arasındaki ilişki bir sömürü ilişkisidir. (...) Marx kapitalist düzen tarafından yaratılan eşitsizliklerden şaşkına dönmüştür. (...) Modern sanayideki gelişmeyle birlikte zenginlik daha önce görülmemiş bir ölçekte üretilmiştir; fakat işçiler kendi emeklerinin üretiminin sonucu olan zenginliğin çok azına ulaşmışlardır.” (Giddens, 2012, s. 346)

Marx zengin kesim zenginleşmeye devam ederken yoksul kesimin de yoksullaşmaya devam ettiğini vurgulamaktadır. “Yoksullaştırma” terimini kapitalist düzen içinde giderek güçsüzleşen işçi sınıfı için kullanan Marx, işçilerin bir müddet sonra daha varlıklı hale gelseler bile aralarındaki boşluğun her zaman devam edeceğini söylemektedir. (Giddens, 2012, s. 337-381)

Weber ise Marx’ın sınıf kuramını yapılandırarak bir tabakalaşma kavramı oluşturmuştur. Sınıfın “statü” ve “parti”den etkilendiğini söyleyerek bu kavramların toplum tabakalarını çeşitlendirdiğini ve çok boyutlu hale geldiğini savunmaktadır. Weber’in Marx’a göre farklarından biri Weber ekonomiyi teorilerinde “yadsınamaz bir etken” olarak görür. Marx ise ekonomik ilişkilerin bu eşitsizliğin doğuşu olduğunu savunur ve teorisini bu çerçevede genişletir. (Giddens, 2012, s. 337-381)

Toplumsal kurumların, sınıfların bu ekonomik bağlamda oluştuğunu savunan Marx’a tek yönlü baktığı iddiasıyla eleştiriler gelmiştir, günümüzde de gelmeye devam etmektedir. Ancak yapılması planlanan tezde küresel eşitsizliğin ekonomik kısmı büyük bir yer kaplamaktadır, bu nedenle de Marx’ın teorilerine sıklıkla başvurulacaktır.

Marx’ın belki de günümüzde de bu kadar ses getiren teorilere sahip olmasının en önemli nedenlerinden biri işçi sınıfının ayaklanmasıyla bu kapitalist düzenin yok olacağı öngörüsüdür. Tezde savunulacak nokta bir ayaklanmayla olmasa da (ki dünyada baş gösteren ekonomik kaynaklı ayaklanmalar artarak devam etmektedir) kapitalist düzenin bu sömürü sistemiyle önlenemez bir biçimde kendi kendini yok edeceğidir. Marx’ın bu “yok ediliş” için gerekli gördüğü işçi sınıfının bilinçlenmesi ve kendi haklarının farkına varıp basit bir örnekle “dörtte birini kendilerine, dörtte üçünü işverene” olarak çalıştıkları sistemin adaletsizliğine başkaldırmalarıdır.

Üretimi büyük bir makineye benzeten Fromm da Marx gibi işçileri ve memurları da bu makinenin dişlilerine benzetmektedir. Yöneticinin (ya da işverenin) ise bu makineyi sorunsuzca çalıştırabilmek için kişisellikten uzak olması gerektiğini, hayallerinin olmaması gerektiğini öne sürmektedir. (Fromm, 2018, s. 39-57) Üretim sürecinin ilerleyebilmesi için yöneticinin de makineleşmesi gerekmektedir.

Günümüzde de birtakım ayaklanmalar devam etse de tezdeki ana nokta işçilerin üreteceği hammaddelerin yakın gelecekte tükenecek olduğudur, yaşam alanlarının yaşanamayacak hale gelmesidir, hatta en temel hayatta kalma ihtiyaçlarına ulaşımın imkansız olacaktır.

Sezer çatışma kuramlarını açıklarken sınıfların toplumda yol açtığı gerilimleri ve bu gerilimlerin sebep olduğu değişimleri açıklamaya çalıştıklarını vurgular. Sezer'e göre bir sonraki alıntıda görüleceği üzere çatışma kuramları iki ayrı yol izlemiştir.

“Bir yanda kişilerin bir tabakadan öbür tabakaya geçmek isteklerinde düzen içinde neden oldukları çekişme ve çatışmaları konu almıştır. Öte yanda ise belli bir düzen içinde tabakalar arasındaki sürekliliği ve başlattığı çekişme sonunda beklenebilir düzen değişikliklerini tartışmayı yeğlemiştir. (...) Ancak bu kuramlarla ilgili bazı eleştiriler öne sürülmektedir. Çatışma kuramları düzen değişikliklerinden söz etmektedirler ama eski düzenin yerini bir başka düzen alırken niçin bir başka düzenin gerçekleşmediği konusuna yer vermemektedirler.” (Sezer, 2015, s. 137)

Sıradaki bölüme geçmeden önce Tüfekçioğlu'nun İşlevselci ve Çatışmacı Kuramları karşılaştırdığı tabloya da yer vermek yerinde olacaktır.

Tablo 1.1 İşlevselci ve Çatışmacı Kuramlar

İşlevsel Tabakalaşma Kuramları	Çatışmacı Tabakalaşma Kuramları
1) Toplumsal tabakalaşma toplumun tüm üyelerinin ortak çıkarlarına hizmet eder ve işlevseldir.	1) Toplumsal tabakalaşma sistemi, toplumda bazı özel çıkarları koruma ve devam ettirmeye yarar ve bu yüzden bölücüdür.
2) Tabakalaşma sistemi, toplum üyeleri arasında dayanışmayı sağlayan bir mekanizmalar bütünüdür.	2) Tabakalaşma, toplum üyeleri arasında sömürü ve hakimiyet sağlayan bir mekanizmalar bütünüdür.
3) Tabakalaşma, toplum üyeleri arasında düşünce birliğine, yani consensus'a dayalı bir toplumsal sistemdir.	3) Tabakalaşma, toplum üyeleri arasında baskı ve cezalandırmaya dayalı bir siyasal ve ekonomik sistemdir.
4) Toplum: İyice bütünleşmiş ve kaynaşmış bir toplumsal sistemdir.	4) Toplum: Birbirlerinden farklılaşmış insanların, sınıf ve tabakalar halinde ayrıcalık, iktidar ve maddi avantajlar için mücadele ettikleri bir sistemdir.

(Kaynak: Bottomore, H. B., Tüfekçioğlu, H., Yayınlanmamış Toplumsal Tabakalaşma Ders Notları'ndan)

Sonuç olarak eşitsizlik konusuna sosyoloji biliminin eğildiği ve bu ilgi sonucunda tabakalaşma kuramlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Tabakalaşma kuramlarından ele alınan İşlevselci ve Çatışmacı kuramların doğuşu ile birlikte ilk bakışta birbirine zıt denilebilecek görüşlerle karşılaşmaktadır. İşlevselci yaklaşım toplumdaki eşitsizliği doğal görmektedir, eşitsizlik sayesinde bir toplumsal iş bölümü sağlanabildiğini ve ilerleme gerçekleştiğini savunmaktadır, teorisini sağlamlaştırabilmek için de doğada da bir hiyerarşik düzenin hakim olduğunu ve bunun insanlar ve toplumlar arasında da olmasının doğallığını vurgulamaktadır. Çatışmacı kuram ise toplumdaki sınıfların sömürü düzeni ile birlikte var olduğunu, sınıfların eşitsizliği meşrulaştırmak için olduğunu ve kapitalist sistemin de daha fazla kar edebilmek için eşitsizliği güçlendirdiğini, sınıfları keskin bir biçimde ayırdığını savunmaktadır.

Burada vurgulanmak istenen nokta ise birbirine zıt olan iki kuramın ortak noktalarının olduğu, kuramların doğuşunun Batı içindeki sorunları çözme niyetli

ortaya çıktığı ve Batı egemenliğini doğallıkla kabul ederek tartışma yürütüldüğüdür. Sosyoloji bilimi ve eşitsizlik ilişkisinde sosyolojinin eşitsizlikle ilgilendiği, bu eşitsizliği kuramlarla tartıştığı ancak Batı'nın dünya üzerindeki konumunun tartışma dışı bırakıldığı görülmektedir.

3. GÜNÜMÜZ DÜNYASINDAKİ EKONOMİK EŞİTSİZLİĞİN GÖRÜNÜMÜ

Girişte söylendiği üzere dünyadaki kapitalizm temelli haksız gelir dağılımını daha iyi anlamlandırmak için sayısal verileri incelemek gerekmektedir. Sıradaki bölümlerde nüfus, milli gelir, kişi başına düşen milli gelir, Gini Katsayısı gibi belli başlı konular ve tablolar üzerinden gelir eşitsizliği hakkında veriler toplanmış ve bu verilerin değerlendirilmesi sonucunda gelir eşitsizliğinin bütün bir görünümüne ulaşılmaya çalışılmıştır.

3.1. Gelir Dağılımı

Hayatın her anında karşı karşıya kalınan, ekonomik ve sosyal araştırmaların çoğunda da anılan gelir eşitsizliği mülkiyet kavramıyla birlikte gelen bir durumdur. Tezin konusu güncel zaman olduğu için tarihçesine de kısaca değinilecek olsa da küreselleşmenin gelir eşitsizliğine ve haksız zenginleşmeye etkileri bu araştırmada daha fazla yer bulacaktır.

Gelir eşitsizliği mülkiyetin var olmaya başladığı andan itibaren toplumların sorunu haline gelse de sanayi devrimi sonrasında dikkatleri daha da üzerine çekmiştir. Gücü elinde tutan burjuva sınıfı giderek zenginleşirken sömürülen işçi sınıfı giderek yoksullaşmıştır ve bu para ve emeğin dağılımından ortaya çıkan fark büyümeye devam etmiştir ve etmektedir. Bu gelişen durum iktisat biliminin önemli ölçüde ilgi alanına girmiştir. İktisadi açıdan bu eşitsizliğin büyüme ile düzeleceği öngörülse de gelirin özellikle bir kesimde toplanması bu varsayımı doğrulayamamıştır. (Çalışkan, 2010) Özellikle Kuznets'in ters-U eğrisi ile gelir dağılımına getirdiği yaklaşım ile iktisat bilimi tarafından gelir dağılımının faktörleri ve sonuçları daha ayrıntılı olarak incelemeye başlanmıştır. (Dişbudak & Süslü, 2007)

Ricardo'nun görüşlerine göre iktisat bilimi gelir dağılımı ile yakından ilgilenmelidir. Sadece gelirin artışı değil, bu artan gelirin ülkenin refah düzeyine, sınıflarına ve bireylerine nasıl dağıldığının muhakkak incelenmesi gerekmektedir. (Çalışkan, 2010)

Gelir eşitsizliği ile ilgili literatüre bakıldığında özellikle son dönem çalışmalarında öne çıkan bir konu olduğu görülmektedir. *Dünya Eşitsizlik Raporu* bunlardan ilkidir. Ekonomik eşitsizliğin kaçınılmaz olduğunu savunan rapor bu uçurumun kapanması gerektiğini yoksa sonucunda felaketlerin doğacağını belirtmektedir. (World Inequality Lab, 2018)

OECD'nin *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Raporu*'na göre ise ülkelerde gelire kıyasla eğitim ve sağlık imkanları daha eşit bir şekilde sunulmaktadır. Sosyal hareketliliğin ise gelir eşitsizliğinin daha fazla görüldüğü ülkelerde diğer ülkelere kıyasla daha çok olduğunu, bunun da zenginleşme (ve yoksullaşma) açısından fazla olasılık yarattığını öne sürmektedir. (OECD, 2008)

Dünya Bankası'nın *Ülkelerin Değişen Serveti* raporuna göre toplam servet dünya genelinde artsa da kişi başına düşen servet artmamıştır. Beşeri sermayeyi, yani kişiye yapılan yatırımların değerini de hesaplamalara katan Dünya Bankası beşeri sermayenin artırılmasının geliri de artıracığının altını çizmektedir. Önemli bir bulgu ise işgücüne katılımda cinsiyet eşitliği beşeri sermayeyi %18 oranında artıracaktır. Doğal sermaye ise ülkenin sahip olduğu doğal kaynaklara tekabül etmektedir ve gelişmiş ülkelerin doğal sermayeden kazandığını beşeri sermayeye yatırarak ülkelerin kalkındığı görülmektedir. (Lange, Wodon, & Carey, 2018)

Küresel servet ile ilgili *Dünya Bankası Raporu*'nda belirtilen birkaç noktaya bakıldığında küresel sermayenin üçte ikisini beşeri sermayenin oluşturduğu ve doğal sermayenin ise küresel servetin onda birine eşit olduğu gözükmektedir. Doğal sermayenin en önemli ülkeler düşük gelirli ülkelerdir, üretilen sermaye gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerde düşüktür, doğal kaynakların ise hepsi korunamamış olsa da bahsedilen ülkeler için önemli bir gelir kaynağıdır. (The World Bank, 2018)

Dünya nüfusu her geçen yıl ile birlikte katlanarak artmaktadır. Bu nüfus artışıyla birlikte popülasyon artışının getirdiği işgücü fazlalaşması gibi kimi bakış açılarınca olumlu sayılabilecek durumlar ortaya çıksa da dünyada yaşayan insan sayısı çoğaldıkça yıkımı da aynı ölçüde fazlalaşmaktadır. Güncel sayılara göre dünya nüfusu neredeyse 8 milyardır ve günde ortalama 300 bin bebek dünyaya gelmektedir. (Worldometer, 2021) Bu nüfus dünya üzerinde farklı ülkelerde yaşamaktadır; bu

ülkelerin gelirleri, konumları, kişilerin kazandıkları ya da kazanamadıkları ücretler refah seviyelerini anlamakta yardımcı olmaktadır.

Daha önceden de belirtildiği gibi gelir dağılımına etkisi olan en önemli faktörlerden biri üretim ve bu üretimin elemanlarıdır. Özellikle 1980'den itibaren üretim araçlarının neredeyse bütün ülkelerde kamudan özele geçtiği görülmektedir. Özelleşme hareketleri işverenin gücünü ve servetini artırırken çalışanlarının maddi ve manevi tatmini yeterli olmamaktadır. (Çalışkan, 2010) (World Inequality Lab, 2018)

Maddi ve manevi tatminle ilgili Fromm "*Ekonomik zenginlikle insanın kişisel tatmini bağdaşmaz mı?*" sorusunu sormaktadır. Çalışanların "iyi beslenen, iyi eğlendirilen robotlara dönüştüğünü" ekleyen Fromm doğanın da bu katlanan üretim arzusu içinde tahrip edildiğini ve bu arzuların bireyleri insani değerlerden uzaklaştırdığının altını çizmektedir. (Fromm, 2018)

2018 Dünya Eşitsizlik Raporu'na göre "*geçtiğimiz yıllarda ülkeler zenginleşmiş, devletler yoksullaşmıştır.*" Kamudan özele geçen büyük bir servet vardır ve bu servetin dağılımı da üst tabakaları karlı çıkarmaktadır. Özellikle az gelişmiş ekonomiye sahip ülkelerde servet dağılımında da büyük eşitsizlikler görülmektedir. Özel servet ile kamu serveti arasındaki denge bir ülkedeki eşitsizlik seviyesini anlamlandırmada önemli bir etkidir. (World Inequality Lab, 2018)

Servet ve mülkiyet kavramları bazı kaynaklara göre eş anlamlı kullanılmaktadır. Yakın anlamda olan bu iki kavramın ayırt edici özelliği mülkiyetin eşya ile ölçülmesidir. Kişinin bir eşyanın mülkiyetine sahip olması kanun yoluyla o eşyanın ona ait olduğunun tanımlanması demektir. Servetin içine ise maddi ve maddi olmayan bütün varlıklar girmektedir, J. S. Mill fikri zenginlikleri dahi servetin içine dahil etmektedir. (Özgüler, 2014)

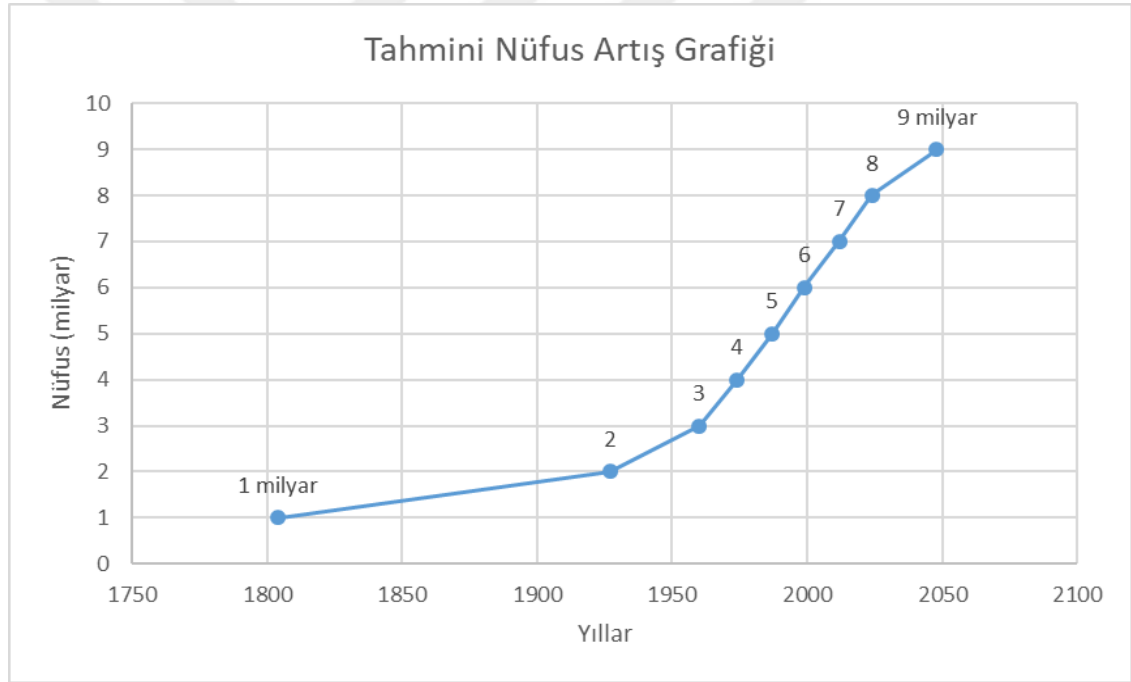
Servet uzun yıllardan beri üstüne düşülen bir konu olsa da merkantalistlerin kıymetli madenleri servet olarak kabul etmesi ile hesaplamalara girmiştir. Merkantalistlerin aksine fizyokratlar ise insanların ihtiyaçlarını karşılayan maddeleri servet olarak görmüşlerdir. (Özgüler, 2014)

Aynı şekilde işsizlik de gelir dağılımına etkisi olan bir faktördür. İşsizlik arttıkça işsiz kesim yoksullaşmakta, çoğu durumda kendini çarkın içine sokamamakta

ve çalışanlarla arasındaki uçurum giderek artmaktadır. (Çalışkan, 2010) Bunların dışında siyasi ve sosyal politikalar, ekonomik büyüme, eğitim gibi etkenler de gelir dağılımı ile ilişkilidir. (Dişbudak & Süslü, 2007)

Sayılar incelenmeden önce nüfus artışı ve getirdiği sorunlarla ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır. Önceki paragraflarda geçen “katlanarak artma” fiilini biraz daha açmak gerekirse, anlık bakışta doğum oranları ölüm oranlarının yaklaşık 2,5 katıdır. En basit tabirle savaş, kıtlık gibi bir sıra dışı durum olmadığı takdirde dünya nüfusu hiç azalmayacak ve 2050’de Birleşmiş Milletler raporuna göre 9.8 milyar insan olacaktır. (United Nations, 2019) Dünya nüfusunun geçmişten bugüne artış seyrini gösteren Birleşmiş Milletler kaynaklı grafik aşağıdadır.

Tablo 3.1: Tahmini Nüfus Artış Grafiği

(Kaynak: <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/population/index.html> Erişim tarihi:

10.12.2019)

Dünyadaki nüfus artış hızlarına bakıldığında ise gelişmiş ülkelerde %0,5-1 oranında iken bu gelişmemiş ülkelerde %2-3 arasında seyretmektedir. Bu oranlarla bağlantılı olarak dünya nüfusunun yaklaşık %80’inin gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde olduğu, geri kalanının ise gelişmiş ülkelerde bulunduğu bilinmektedir. (Çamurcu, 2005)

Popülasyon konusuna ilk değinenlerden biri olan Malthus, 1798 yılında yayımlanan *Essay on the principle of population* adlı eserinde nüfusun geometrik olarak arttığını, gıdanın ise aritmetik olarak arttığını ve gıdanın nüfus artışına yetişemeyeceğini belirtmiştir. (Malthus, 1798) (Özgür, 2017) Malthus'un bu görüşlerini yayınladığı 1700lerin sonunda da ekonomi, nüfus artışı, çarpık kentleşme gibi sorunlar günümüzdeki gibi gündemdedir. Ancak Malthus'un nüfus ve gıda hakkındaki çalışmaları döneminin ilk tepkilerindedir. Bu tezin ana konularından biri olan *kaynak yetersizliğine* Malthus bundan 300 yıl önce ciddi bir şekilde değinmiştir. (Aşıcı & Şahin, 2012)

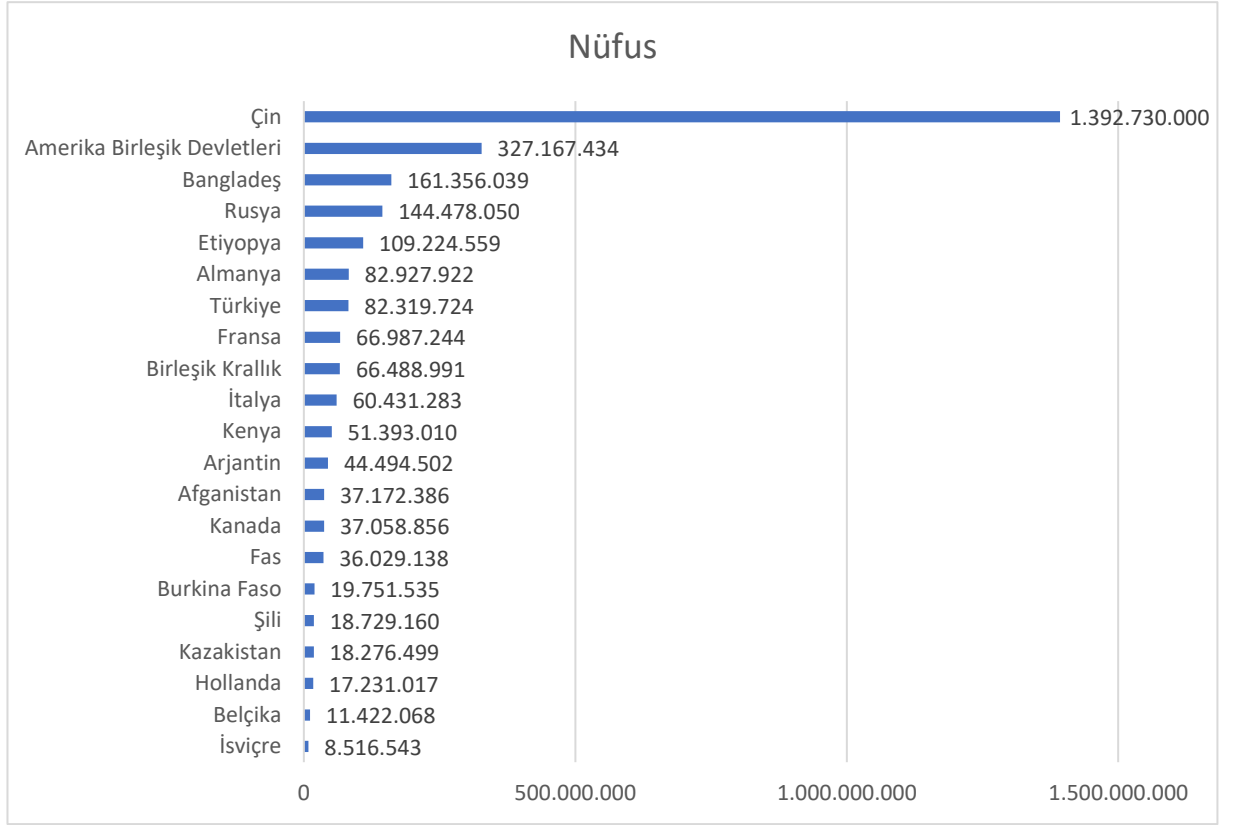
Kaynak yetersizliği konusunda görüşler sadece nüfus artışına bağlanmamaktadır. İktisadın en temel isimlerinden Karl Marx'a göre kaynak yetersizliği nüfus artışından değil, güçlü olan sınıfların güçsüzün de hakkına el koymasından kaynaklanmaktadır. Engels'e göre ise teknolojik gelişmelerin artışı nüfus artışından da fazladır, bu nedenle nüfusun kaynak yetersizliğine yol açmayacağını düşünmektedir. (Aşıcı & Şahin, 2012)

Malthus'un nüfus konusunda sınırlamaya gitmekle ilgili düşünceleri 1960larda Yeni-Malthusçularla birlikte tekrar gündeme gelmiştir. Malthus ve Yeni-Malthusçular gıda yetersizliğini sadece nüfus artışına bağladıkları ve teknolojinin getirdiği destekleri kaile almadıkları için sıklıkla eleştirilmişlerdir. Yeni-Malthusçuların bazıları bu nüfus artışının dünyayı önlenemez bir kıtlığa sürüklediğini belirtirken daha radikalleri de nüfus sorununu çözememiş az gelişmiş ülkelere yardım yapılmamasını ve kaynakları daha bilinçli ülkelere aktarmak gerektiğini savunmuştur. (İmga, 2010) (Yaylı & Çelik, 2011)

Marx'ın Malthus gibi kabul ettiği nokta kaynakların sınırlı oluşudur. Kapitalist sistem sürdükçe emek ve doğa sömürsünün de süreceğini vurgulamıştır. Marx bu sistemin ilerleyebilmesi için emek kadar doğaya da ihtiyaç olduğunu ve bu iki kaynağın da ancak ve ancak sınırsız olduğu takdirde kapitalist sistemin ilerleyebileceğini söylemiştir. (Erdem)

Nüfus konusunu kısaca özetlemek gerekirse tezin konusu olan adaletsiz gelir dağılımına kontrolsüz nüfus artışının etkisinin yadsınamayacağı görülmektedir ancak eşitsizliğin sebebini sadece nüfusa bağlamak da yanlış olacaktır.

Tablo 3.2: Ülkelerin 2018 Yılı Nüfusları

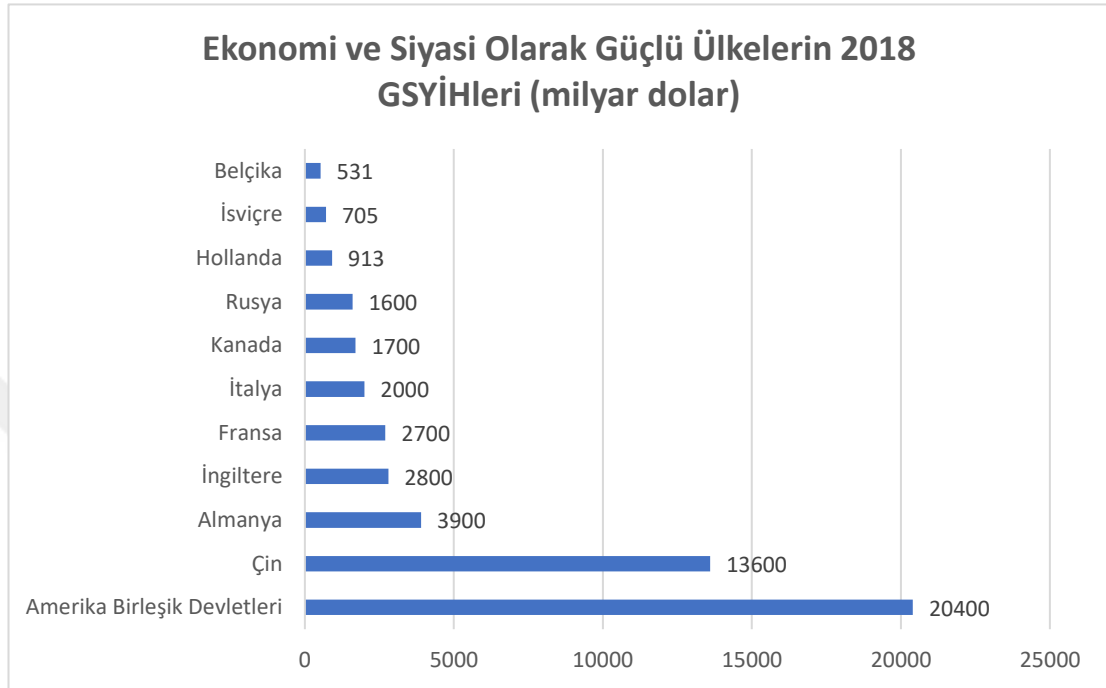
(Kaynak: <http://data.un.org/default.asp> Erişim Tarihi: 10.12.2019)

Yukarıda görülen nüfus tablosuna bakıldığında Çin'in nüfusunun dünyanın yaklaşık altıda biri olduğu görülmektedir. Dünyanın yüzölçümü bakımından en büyük üçüncü ülkesi olan Çin'de km^2 'ye 148 kişi düşmektedir. (United Nations, 2021) Nüfus olarak dünyada birinci, yüzölçümü bakımından dünyada üçüncü ve nüfus yoğunluğu bakımından dünyada 76. büyük ülkedir. Türkiye'ye de ayrı bir parantez açılması gerekirse tabloya bakıldığında 2018 yılında Türkiye nüfusunun 82 milyon kişiden oluştuğu görülmektedir. (The World Bank, 2021) Ülkelerin seçiminde giriş kısmında da belirtildiği gibi tezin konusu olan adaletsiz gelir dağılımını vurgulayacak örnekler ele alınmıştır, ancak tezin tamamen tablolardan oluşmasının önüne geçmek için ise de benzer niteliklere sahip ülkeler örnekleme dahil edilmemiştir. Buna bir örnek verilmesi gerekirse, Hindistan'ın da nüfusu 1 milyar kişiyi çoktan aşmıştır ancak iki çok yüksek nüfuslu ülke üzerinden gitmekten ziyade gelir eşitsizliğini vurgulayacak ülkeler üzerinden gitmek tercih edilmiştir.

Resmi çizilmek istenen duruma en tepeden bakıldığında ülkelerin milli gelirleri ile devam etmek yerinde olacaktır. Aşağıda dünya üzerinde ekonomik ve politik

anlamda söz sahibi olan bazı ülkelerin Amerikan doları üzerinden milli gelirleri verilmektedir. (The World Bank, 2021)

Tablo 3.3: Ekonomi ve Siyasi Olarak Güçlü Ülkelerin 2018 GSYİHleri¹

(Kaynak: <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/1ff4a498/Popular-Indicators> Erişim Tarihi 20.12.2019)

Fromm Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyanın en zengin ülkesi olmasına rağmen nüfusunun neredeyse beşte birinin yaşam şartlarının iyi olmadığını hatta insani yaşama haklarına ulaşamadığını belirtmektedir. Devamında ise *kapitalist sistemin* ekonomik sorunları çözmekteki başarısının insani sorunları çözmekte yeterli olmadığını vurgulamaktadır. (Fromm, 2018, s. 39-57)

Farkın anlaşılması için Türkiye'yi ayrı bir tabloda göstermek uygun görülmektedir. (The World Bank, 2021)

Tablo 3.4: Türkiye'nin 2018 GSYİH'si

Türkiye	766.509.088.837,58 (766 milyar dolar)
----------------	--

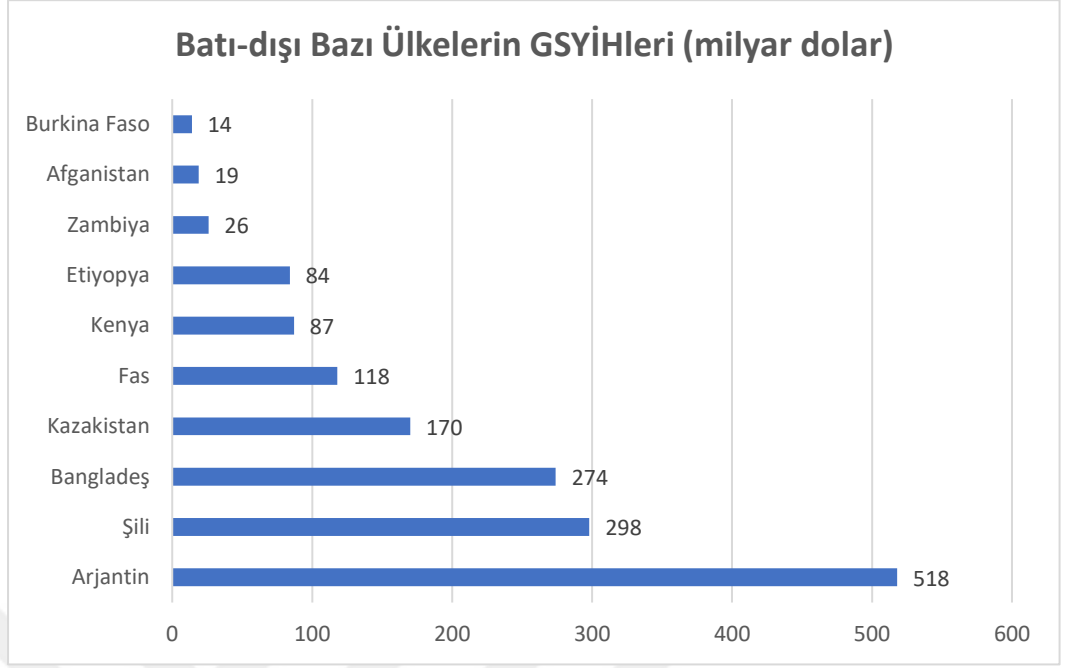
¹ GSYİH'si en fazla olan ülkelerin içinde Japonya ve Hindistan da bulunmaktadır ancak tezin ortaya attığı Batı ve diğer ülkelerin karşılaştırılması iddiası dolayısıyla tabloya eklenmeye gerek görülmemiştir.

(Kaynak: <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/1ff4a498/Popular-Indicators> Erişim Tarihi: 20.12.2019)

Yukarıdaki tablolar üzerinden Türkiye ve ABD üzerinden bir karşılaştırma yapıldığında ABD'nin 2018 yılındaki gayri safi yurtiçi hasılasının 20 trilyon dolar, Türkiye'nin ise 766 milyar dolar olduğu görülmektedir. Bu sayıları daha iyi anlamlandırabilmek için nüfus karşılaştırmaları da ileriki sayfada yapılacaktır.

Ancak ondan önce bir de Batı-dışı ülkelere bakmak gerekmektedir. Karşılaştırma daha net olsun diye Asya, Afrika ve Güney Amerika kıtalarından birkaç ülke değerlendirmeye alınmıştır. Tablo 3.3'te ele alınan Batı ülkeleri ve Batı sayılmayan ancak süper güç olan ülkeler ile Tablo 3.5'teki ekonomileri ile söz sahibi olmayan ülkeler arasındaki gelir farkı göze çarpmaktadır. Tablo 3.3'Teki ülkelerin hemen hemen hepsi yılda trilyon doların üstünde gelire ulaşmaktadır ancak Tablo 3.5'te Arjantin dışında yarım milyarı geçen ülke bile gözükmemektedir.

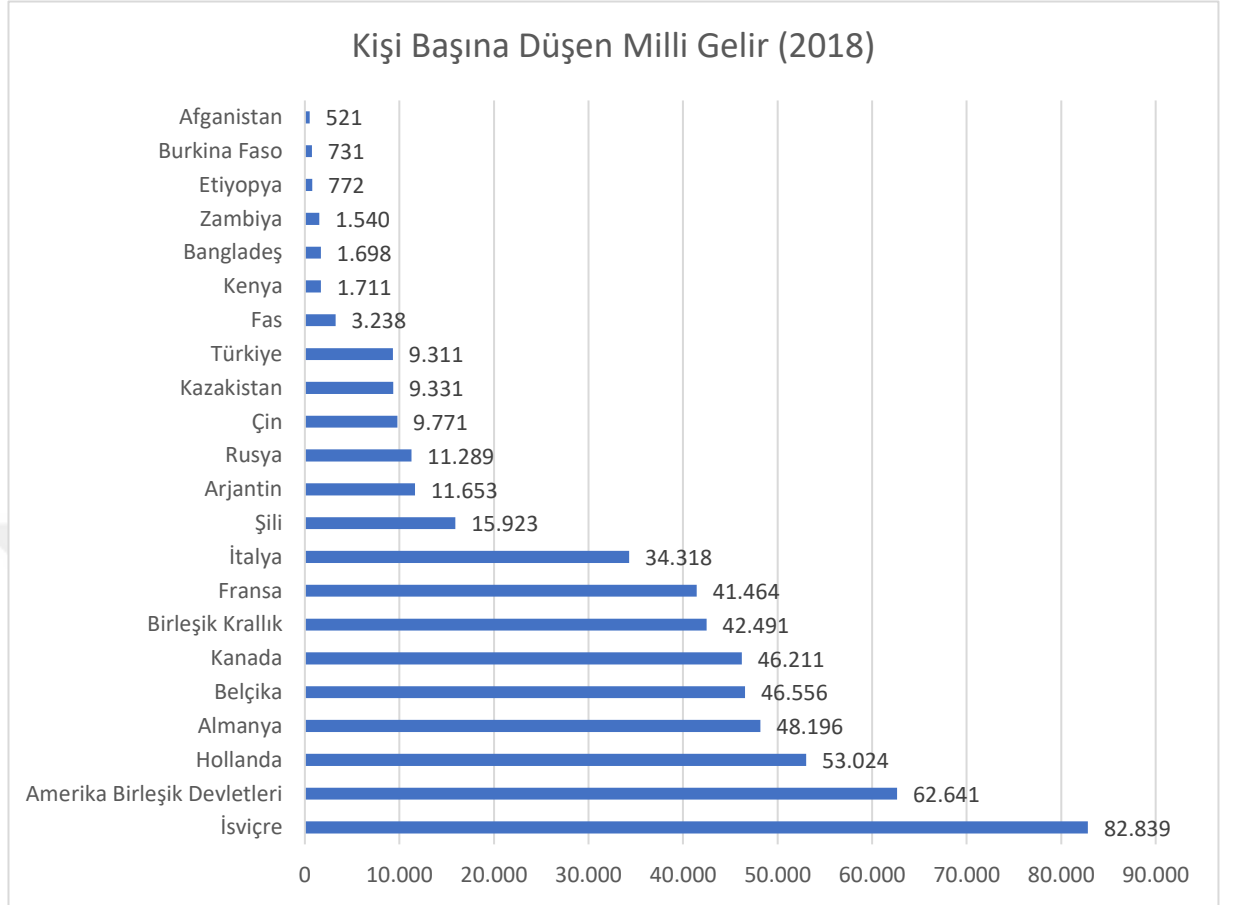
Tablo 3.5: Batı-dışı Bazı Ülkelerin 2018 GSYİHleri

(Kaynak: <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/1ff4a498/Popular-Indicators> Erişim Tarihi: 20.12.2019)

Ele alınan ülkelerin kişi başına düşen yıllık gelirlerine baktığımızda ise gelir farkı daha net görülmektedir. (The World Bank, 2021) Aşağıdaki veriler de 2018 yılının verileridir ve Amerikan doları üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 3.6: Kişi Başına Düşen Milli Gelir (2018)

(Kaynak: <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD/1ff4a498/Popular-Indicators> Erişim Tarihi: 20.12.2019)

Tablo 3.6’da görüldüğü üzere Türkiye’de kişi başına düşen yıllık gelir 9.311 Amerikan dolarıdır. Amerika Birleşik Devletleri’nin ise kişi başına düşen yıllık geliri 62.641 Amerikan dolarıdır.

Günümüzde milli gelirin artışını etkileyen en önemli faktörlerden biri uluslararası firmaların küreselleşme ile birlikte artan etkilerinin katkılarıdır. Bu “dünyaya yayılma” sanayileşmiş ülkelerin ekonomilerine olumlu yönde etki sağlamakta iken az gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerin piyasalarındaki rekabete de yön verdikleri için bahsedilen ülkelerin gelirlerinden de pay almaktadır. (Karabıyık & Dilber, 2016) Bir örnekle desteklemek gerekirse Türkiye’deki yiyecek-içecek piyasasının yabancı işletmelerin tekelinde olduğu söylenebilir.

Bilindiği üzere Çin’in nüfusu dünyanın neredeyse altıda birini oluşturmaktadır. Buna rağmen kişi başına düşen yıllık gelirinin Türkiye ile hemen hemen aynı, hatta

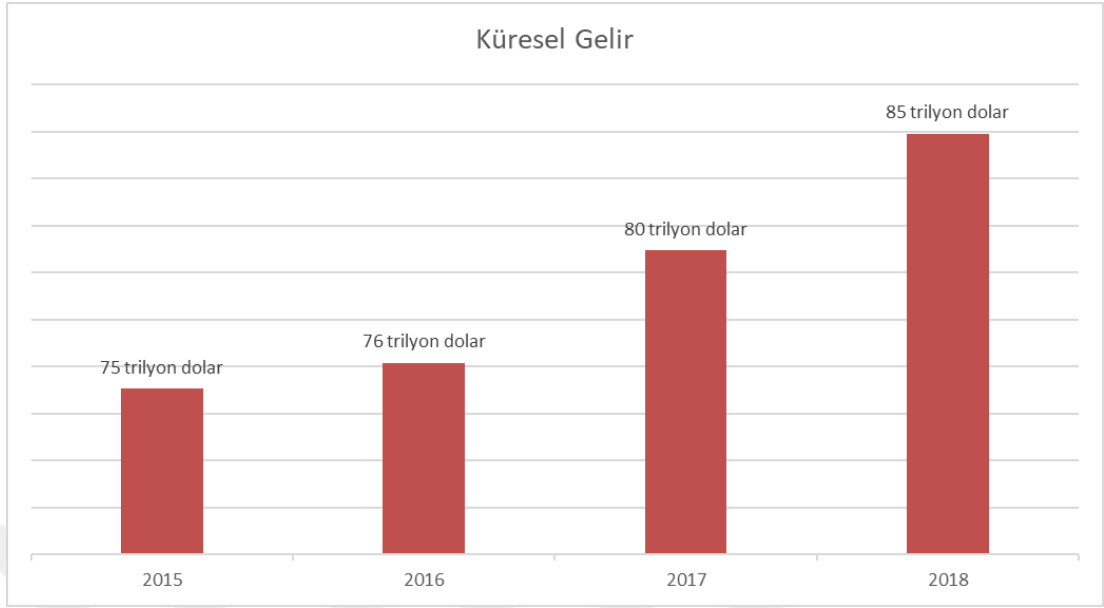
daha yüksek olduğu gör÷lmektedir. Aynı şekilde incelenen ÷lkelerden İsviçre'nin nüfusu en düşüktür ve kişi başına düşen yıllık geliri de en yüksektir. Bangladeş örneğinde ise nüfusunun 161 milyon olduğunu ancak kişi başına düşen yıllık gelirin ise 1698 Amerikan doları olduğu ortadadır.

Bauman küreselleşme hakkında “zaman-mekan kenetlenmesi” tanımını kullanmaktadır Bu tanımdan hareketle küreselleşme sınırların kalkması olarak düşünülebilir. Sınırlar fiziken ortadan kalkmasa da ekonomik, sosyal ve teknolojik açılardan dünyada sınırlar en azından bulanıklaşmıştır. Bauman aynı eserinde küreselleşmenin “birleştirirken böldüğünü” de söylemektedir. (Bauman, 1999)

Küreselleşmenin faydalarını ve zararlarını gören devletler elbette ki farklıdır. Sağlık, haberleşme, üretimde artış gibi teknolojinin getirdiği özelliklerden yararlanma açısından az gelişmiş ÷lkelerin de faydalandığı görülse de (ki sağlık verileri incelendiğinde hala çok büyük eksiklikler olduğunun altı çizilecektir) ekonomik açıdan durumun böyle olmadığı verilen tablolarla gösterilecektir.

Her geçen yılda dünyanın toplam geliri artmaktadır. The World Bank'in verileri ile son dört yılın küresel gelir artışı aşağıdaki grafiktedir. (The World Bank, 2021)

Tablo 3.7: Küresel Gelir Artışı

(Kaynak: World Inequality Lab. (2018). *Dünya Eşitsizlik Raporu 2018*.)

Dünyanın toplam geliri arttıkça az gelişmiş ülkeler bu artışa ayak uyduramamaktadır. Bahsedilen az gelişmiş ülkelerin de yıllık toplam milli geliri artsa bile bu gelir artışı kalkınmaları için gerekli ortamı da sağlamamaktadır ve bu artış adaletsiz gelir dağılımını desteklemektedir. (Çelikel Danışoğlu, 2004)

Dünyada toplam gelir artarken gelir eşitsizliği de her ülkede artmıştır. Ancak bu artış ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Bu eşitsizliğin oranının ülkelerin gelişmişlik sebeplerine göre farklı olması öngörülebilirdir ancak çok yakın gelişmişlik seviyesindeki ülkelerde gelir eşitsizliği oranlarının farklı olması politikaların eşitsizliğe etkisini göstermektedir. (World Inequality Lab, 2018)

2018 Dünya Eşitsizlik Raporu verilerine göre gelir eşitsizliği 1980 sonrası dönemde Avrupa dışı çok gelişmiş ülkelerde artmıştır. Buna savaş sonrası eşitlikçi yaklaşımların bitmesi sebep gösterilmektedir. Gelir eşitsizliğinin en fazla olduğu yer Ortadoğu'dur. En zengin %10'luk kesim toplam gelirin %61'ine sahiptir. Avrupa'da ise gelir eşitsizliği dünyaya göre en düşük seviyededir. %10'luk en üst gelire sahip olan kesim toplam Avrupa gelirinin %37'sini kazanmaktadır. Siyasi değişimlerin de gelir eşitsizliği artış veya azalışlarında önemli payı vardır. Verilere göre Rusya'nın 1990 sonrası eşitsizlik oranlarında ani ve yüksek bir artış görülmektedir. Bu verilerden

de Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının halkın gelir dağılımını değiştirdiği çıkmaktadır. (World Inequality Lab, 2018)

Burada bir parantez Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gelir eşitsizliğine açmak gerekmektedir. *Dünya Eşitsizlik Raporu*'na göre bu eşitsizliğin kaynaklarından biri bireylerin eğitim seviyeleri arasındaki büyük farktır. Aynı zamanda vergilerin zengin kesime çok az oranlarda uygulanması da eşitsizliğin artmasına sebep olan bir diğer faktördür. (World Inequality Lab, 2018)

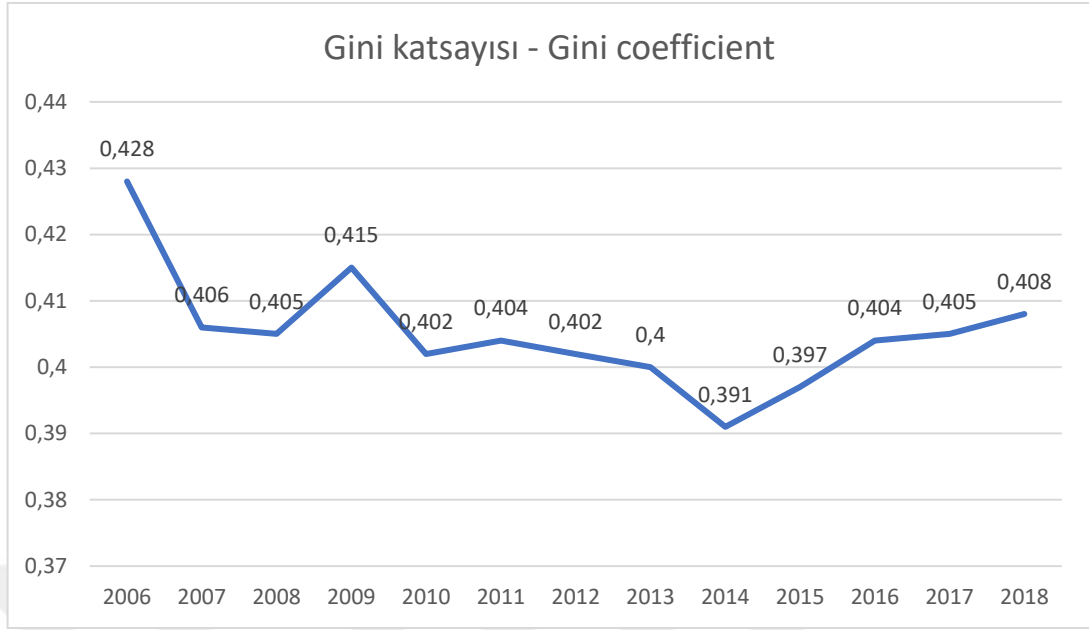
Nüfus, milli gelir ve kişi başına düşen milli gelirler incelendiğinde dünyadaki toplam paranın Batı ülkelerinde olan kısmının oldukça yüksek olduğu ancak Batı-dışı ülkelerin bu zenginlikten aldığı payın oldukça düşük olduğu görölmektedir. ABD'nin toplam yıllık geliri 20.4 trilyon Amerikan doları iken Burkina Faso'nun toplam yıllık gelirinin 14 milyar Amerikan doları olduğu tablolardaki verilerden ortaya çıkmaktadır.

Ülkelere düşen toplam gelirlerin yanı sıra kişi başına düşen milli gelirler incelendiği zaman durum daha da farklılık göstermektedir. Milli gelir sıralamaları ile kişi başına düşen milli gelir sıralamalarının farklı olması gelir eşitsizliğinin sadece dünyada değil, ülkelerin kendi vatandaşlarının arasında da olduğunu açık bir şekilde vurgulamaktadır.

Yapılan çalışmaya önemli ölçüde yol gösterecek olan Gini Katsayısı yapılan hesaplamayı daha net bir biçimde göstermektedir. Gini Katsayısı gelir eşitsizliğini hesaplamak için sık kullanılan bir ölçüm yöntemidir, nüfusu ve geliri bir formülün içine katarak ülkedeki refah seviyesini ölçer. (Doffman, 1979) Gini katsayısı 0 ile 1 arasındadır, basit bir mantıkla Gini katsayısının 0 olması ülkedeki her insanın aynı maaşı alması demektir, 1 olması ise ülkenin bütün gelirinin tek bir kişinin elinde toplanması demektir.

Buradan hareketle her Gini katsayısı düşük ülkeyi refah seviyesi yüksek saymak yanlış olur. Gelir eşitsizliğinin az olduğu ancak ülkenin genelinin yoksulluğa daha yakın olduğu ülkeler de olabilir.

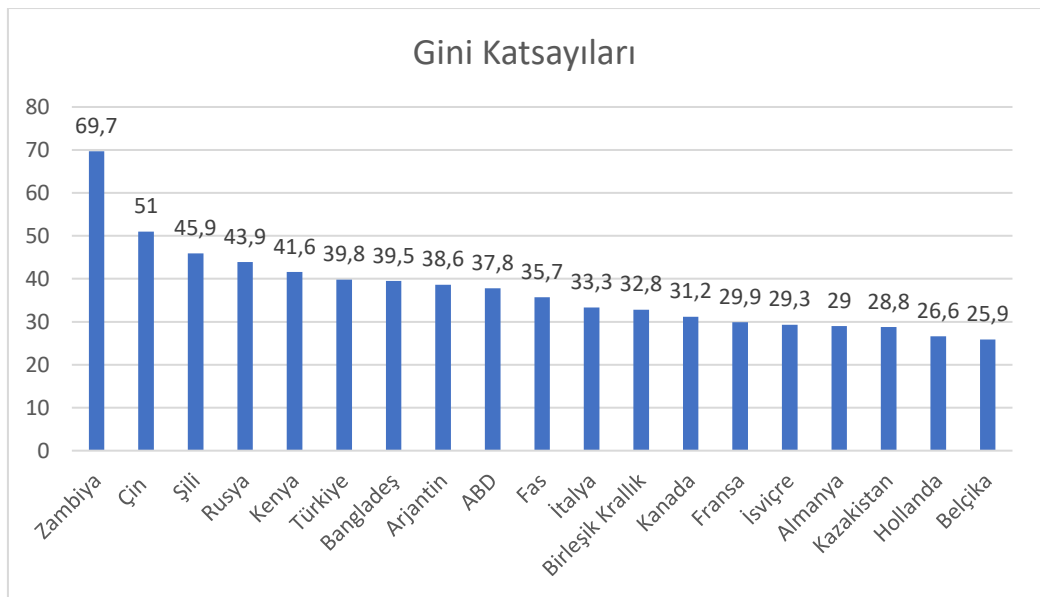
Tablo 3.8: Türkiye'nin Son 12 Yıldaki Gini Katsayıları (2006-2018)

(Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Gelir,-Yasam,-Tuketim-ve-Yoksulluk-107> Erişim Tarihi: 20.12.2019)

Tablo 5.6'da TÜİK Yaşam ve Gelir Araştırması'nda Türkiye'nin son on yıllık Gini Katsayılarını görmek mümkündür. Rakamlara göre gelir eşitsizliği uçurum şeklinde olmasa da vardır, 0,4 sınırı çoğu kaynakta (Eğilmez, 2016) (Acar, 2015) refahın kötüye gidinin sınırındır, Türkiye'nin Gini Katsayısı da bahsedilen sınırdaki seyretmektedir.

Tablo 3.9: Ülkelerin 2018 Gini Katsayıları

(Kaynak: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf Erişim Tarihi 03.01.2020)

Bu tablolardan çıkarılacak sonuçlardan biri Çin'in kişi başına düşen yıllık geliri ortalama dokuz bin yedi yüz dolar olmasına rağmen Gini katsayısı 0,5'tir, yani bu ortalama gelire sahip olamayan birçok Çinli vardır.

Yukarıda ele alınan veriler ile dünyanın özellikle ekonomik açıdan hangi durumda olduğuna dikkat çekmek amaçlanmıştır. Bir sonraki başlıkta bu verilerden de hareketle gelir eşitsizliği ve oluşturduğu sıkıntılar irdelenecektir.

3.2. Asgari Ücret

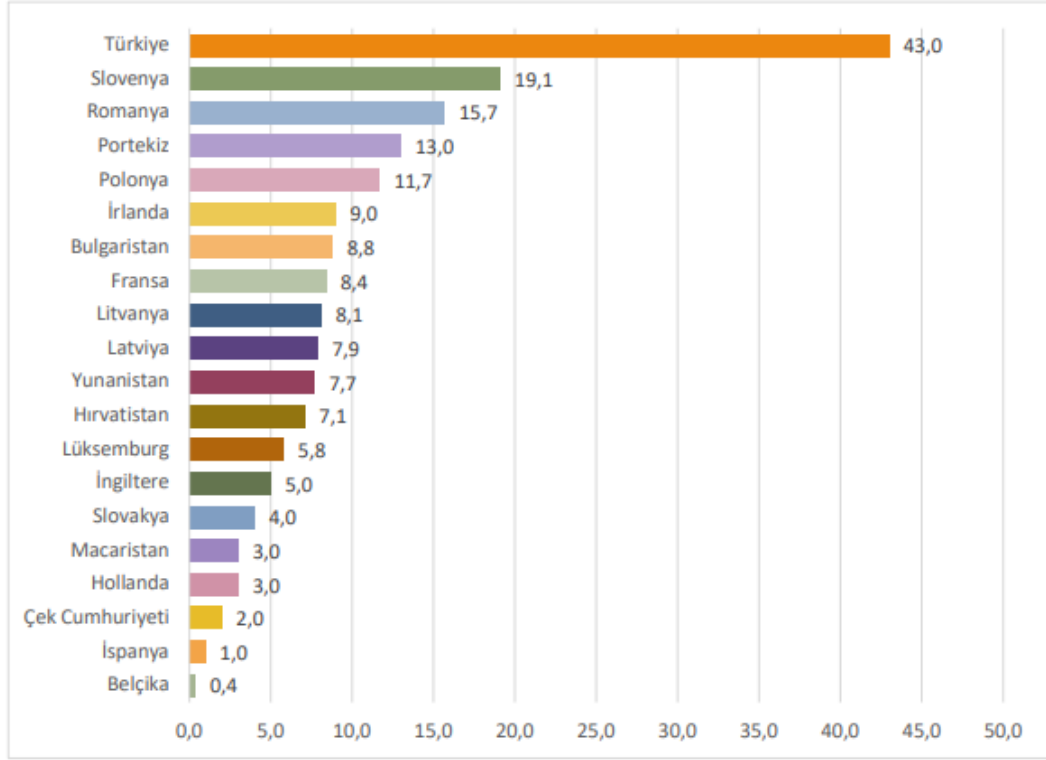
Asgari ücret bir ülkenin gelişmişliğini anlamlandırmak için başvurulan önemli yollardan biridir. Asgari ücret işçi emeğinin artarak sömürülmesi ile birlikte emeğin karşılığında alınan ücretin işçinin yaşamak için gerekli ihtiyaçlarını karşılayamaması ile birlikte gerekli görülmüştür.

Avrupa'da Sanayi Devrimi ile birlikte işçiye verilen değer giderek düşmeye başlayınca işçi hareketleri ortaya çıkmıştır, bunun sonucunda da sendikalar kurulmuş ve insani şartlarda yaşama hakkını talep ederek işçi yanlısı bir savunma gerçekleştirmişlerdir. İşçi talepleri ilk olarak ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde hukuk tarafından da tanınmış ve işçinin emeği karşısında yaşam şartlarını minimumda karşılayacak kadar ücret alması teoride yasalaştırılmıştır. (Yücel, 2019)

Türkiye'de ise asgari ücretin gerekliliği gelişmiş ülkelere göre daha geç gündeme gelmiştir. Sendikalaşmanın Türkiye'de geç oluşması buna sebep gösterilebilirse de asgari ücretin Türk işçisinin geçimine olan yararı da tartışılmaktadır.

Şekil 3.1 AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Asgari Ücretle Çalışanların Toplam Çalışanlara Oranı (%)

Grafik 1: AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Asgari Ücretle Çalışanların Toplam Çalışanlara Oranı (%)

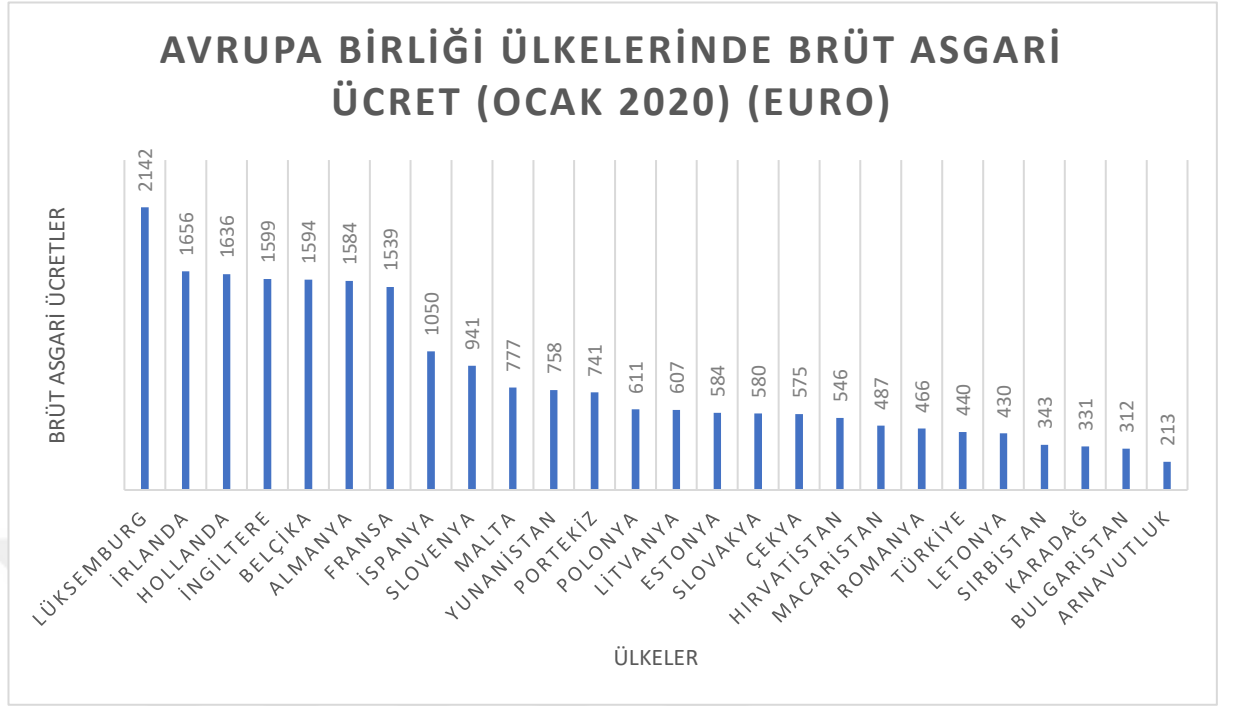
(Kaynak: Asgari Ücret Gerçeği 2019 Raporu-DİSK-AR)

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere Türkiye’de asgari ücretle çalışanlar tüm çalışanların neredeyse yarısına denk düşmektedir. Bu demektir ki Türkiye’de çalışan işçilerin yarısı kağıt üzerinde sadece kendilerini bir ay boyunca minimum şartlarda geçindirebilecek ücreti almaktadırlar.

1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve 1949 yılında Resmi Gazete’de yayınlanarak meşruluğu ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ne göre “*çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık haysiyetine uygun bir yaşayış sağlayan ve gerekirse her türlü sosyal koruma vasıtalarıyla de tamamlanan adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.*” (TBMM, 1949)

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 131 sayılı sözleşmesine göre ise işçilerin ve ailelerinin ihtiyaçları, ülkedeki toplam ücret, yaşam pahalılığı, sosyal standartlar gibi etmenler asgari ücretin belirlenmesinde dikkate alınmalıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 131 sayılı sözleşmesinin Türkiye tarafından şimdilik onaylanmadığının da altını çizmek gerekmektedir. (DİSK, 2019)

Tablo 3.10: Avrupa Birliği Ülkelerinde Brüt Asgari Ücret (Ocak 2020) (Euro)

(Kaynak: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en)

Erişim Tarihi: 21.07.2021)

Yukarıdaki grafikte ise Ocak 2020 dönemindeki Avrupa Birliği ülkelerinde asgari ücretle geçinen işçilerin kazançları Euro üzerinden verilmiştir. Avrupa Birliği'ndeki en yüksek asgari ücretin 2142 Euro ile Lüksemburg'da olduğu görülmektedir. İrlanda, Hollanda ve İngiltere gibi ülkeler de 1500 Euro'nun üzerindeki asgari ücretleri ile Lüksemburg'u takip etmektedir. Türkiye ise asgari ücret bakımından Avrupa Birliği ülkeleri içinde 440 Euro ile sondan altıncı sırada yer almaktadır. Arnavutluk'un 213 Euro aylık asgari ücret ile Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde son sırada olması da grafiğin dikkat çekilecek yönlerinden bir diğeridir.

İncelenen başlıklarda sayısal verilerle ele alınan dünyanın güncel durumuna bakıldığında Batı ve Batı-dışı ülkeler arasındaki maddi fark açıkça görülmektedir. Bu maddi farkın hangi kanallara hangi miktarda pay edildiği de ilerleyen bölümlerin konusu olacaktır. Bahsedilen kanallardan ilki eşit olmayan bu sistemi sürdürmenin gereği olan savunmadır. Kapitalizm şiddeti beraberinde getirmektedir. Savaşların, terörün doğmasına olanak sağlayan kapitalist sistem bir yandan da kendini korumak için savunmasını güçlendirmek durumunda kalmaktadır.

3.3. Savunma

Günümüzde her devlet dünyaca tanınan sınırlarla birbirinden ayrılmıştır. Bu sınırlar dışarıyla bağı koparmaktan çok içeridekini korumak adına önemsenmektedir. Özellikle gelişmiş ülkeler hem kendilerini korumak hem de kaynak arayışı sırasında kullandıkları askeri birlikler nedeniyle savunma harcamalarına oldukça önem vermektedir.

Maslow'un İhtiyaçlar Piramidi'ne göre insan ihtiyaçlarında temel fizyolojik ihtiyaçlardan sonra güvenlik ihtiyacı gelmektedir. (Seker, 2014) İnsan için bile bu kadar önemli olan güvenlik arzusunun ülke temelinde de ciddiye alınması şaşırtıcı bir sonuç değildir. (Özçelik & Önder, 2016)

Savunmanın tarihçesi insanlığın yerleşik hayata geçmesi ile başlasa da siyasi anlamda incelenmesi Machiavelli'nin Hükümdar kitabı ile başlamıştır. Machiavelli kitabında iktidar için savunmanın önemini vurgulamaktadır (Kesgin, 2015), savunma harcamalarına bakıldığında da günümüzdeki anlayışın da bu şekilde devam ettiği görülmektedir.

Savunma harcamalarını tetikleyen bir diğer unsur da ülkelerin her an savaşa hazır olma isteğidir. Bir devlet savunmaya ayrılan payı artırdığında özellikle siyasi alanda rakibi olan diğer ülkeler de bunu bir tehdit olarak algılayıp bütçe dağılımını yeniden inşa etmektedir. (Özçelik & Önder, 2016)

Savunma sanayiinin en önemli özelliklerinden biri de bir ülkenin sınırlarında yaşayan herkes bu hizmetten yararlanabilmektedir ve muadili yoktur. Herhangi bir şekilde piyasada rekabet halinde değildir ve parasını ödemeyenin yararlanmayacağı bir konumda da değildir. (Giray, 2004)

Ekonomiye artı ve eksi etkilerine bakıldığında da savunmaya ayrılan parayla birçok kamu hizmetinin giderilebilecek olması savunma bütçesinin fazlalığının en önemli negatif etkisi olarak gösterilebilir. Silah ve diğer savunma araçları sanayiine katkıları ise istihdam ev dış ticaret açısından ülkeye gelir kazandırmaktadır. Tabii bu nitelikli istihdamın devlete daha faydalı alanlardan çekilip savunma üretimine kaydırılması da bazı akademisyenler tarafından negatif değerlendirilmektedir. (Giray, 2004)

Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün verilerine göre 2018 yılında ABD'nin savunma sanayisi harcaması 648 milyar dolardır. İkinci sırada 250 milyar dolar ile Çin, üçüncü sırada da 67 milyar dolar ile Suudi Arabistan gelmektedir. Tüm dünyada savunma sanayisine harcanan para sıralamasında Türkiye ise 19 milyar dolar ile on beşinci gelmektedir ve bu yıl harcamalarını yüzde 24 oranında artırmıştır. (SIPRI, 2018)

Yukarıda bahsedilen raporun verilerine göre dünyada savunmaya harcanan para 2018 yılında 1 trilyon 800 milyar dolara çıkmıştır ve dünyada silahlanma harcamaları için kişi başına 239 dolar düşmektedir.

Bu ülkelerin diğer ülkelerindeki askeri üslerine baktığımızda da en fazla üssün ABD'nin olduğu görülmektedir. ABD'nin yaklaşık 40 ülkede askeri üssü bulunmaktadır. Arkasından Fransa, İngiltere ve Rusya gelmektedir.

Savunma sanayisine harcanan bu yüksek paralar ve dünyanın dört bir yanına yayılmış bu askeri üslerden varılacak sonuçlardan biri ülkelerin ciddi bir savaş korkusu içinde olduğudur. Gelir konusunda giderek artan bu uçurumdan hareketle sadece dış ülkelere değil, kendi vatandaşlarından da bir isyan hareketi beklenmektedir. Yatırılan para ve insani gücün fazlalığı sorunları çözmek yerine korkutarak sindirme politikasını işaret etmektedir.

Bir tarafta açlıkla her gün yüzleşmek zorunda olan kesim ve bir diğer tarafta da giderek zenginleşen, zenginleşirken diğer insanları hiçe sayan ve bu zenginliğini korumak için savunmaya çok yüksek meblağlarda yatırım yapan kesim arasında ciddi bir kutuplaşmanın baş gösterdiği görülmektedir ve daha da büyümesi tahmin edilmektedir.

Bu noktadan hareketle bir tarafı durmaksızın zenginleştiren, diğer tarafı da yoksulluktan öldürecek hale getiren bu kapitalist sistemin kendi kendini tüketeceği, sürdürülemeyeceği, yok olacağı görülmektedir. Bir taraf yıkılıp diğer taraf güçlenirken bir süre sonra sistemin gerekliliği olan üretimi yapacak insanlar bile yoksullukla yüz yüze gelecektir.

3.4. Yüzde Birlik Kesimdeki Pay

Oxfam'in araştırmalarına göre dünyada güncel sayılarla 26 kişinin toplam geliri 3.8 milyar kişinin gelirine eşittir ve 2015 yılından bu yana yüzde birlik kesim dünyadaki diğer herkesin toplamının neredeyse iki katı daha zengindir. lkelerdeki küçük elit eksimler giderek fakirleşen diğer tarafların üzerinden pay alarak zenginleşmeye devam etmektedir.

Sayılar üzerinden gidilmeye devam edilirse dünyada 750 milyon kişi halen "aşırı yoksullukla" savaşmaktadır. Bu kesimin önemli bir çoğunluğu Orta-Güney Afrika'da bulunmaktadır. Burada altı çizilen aşırı yoksulluk kavramı en temel ihtiyaçlara (yiyecek, temiz su, barınma vb.) ulaşamamaktır.

Dünya nüfusunun yaklaşık yarısı günde 5 buçuk Amerikan dolarından az bir parayla yaşamaktadır. Yılda 100 milyon insan sağlık hizmetlerine erişim sağlayamadığı ve bu harcamaları cebinden yapmak durumunda olduğu için yoksulluğa itilmektedir.

Belki de yüzde birlik kesimle ilgili en çarpıcı veri ise bu kesimden yılda sadece 0,005 daha fazla vergi alınırsa 262 milyon çocuğun eğitim harcamaları karşılanabilir ve günümüzde 258 milyon çocuğun eğitime maddi imkansızlıklardan erişimi bulunmamaktadır. Bahsedilen kesime yıllık 0,05 daha fazla vergilendirme uygulandığında elde diledik para ise ocuk ve yaşlı bakımı, eğitim ve sağlık alanlarındaki 117 milyon kişilik işe yapılan yatırıma denk olacaktır.

Kadın-erkek açısından bakıldığında da kadınların erkeklerden yüzde 24 daha az kazandığı ve yüzde 50 daha az servet sahibi olabildikleri görülmektedir. (Oxfam, 2021) (Oxfam, 2021) Oxfam'in Dünya Ekonomik Forumu'nda yayınladığı rapora göre ise dünyanın en zengin 22 erkeğinin Afrika'daki tüm kadınlardan daha fazla servete olduğu belirtilmektedir.

Aynı raporda bahsedilen bir başka nokta ise kadınların ve kız çocuklarının günde toplam 12.5 milyar saat ücretsiz hizmet verdiği ve bu hizmetin yıllık karşılığının küresel teknoloji hizmetlerinin üç katı olduğudur. (Oxfam, 2021)

Credit Suisse Araştırma Enstitüsü'nün 2019 yılında yayınladığı rapora göre 47 milyon kişinin 1 milyon doların üzerinde serveti vardır ve bu nüfus dünyanın yüzde yedisini oluşturmaktadır. Bu kişilerin toplam serveti 158.3 trilyon dolardır ve dünyanın toplam gelirinin yüzde 43,9'unu oluşturmaktadır.

Toplam serveti 100 bin dolar ve 1 milyon dolar arasında olan kesime bakıldığında 499 milyon kişi oldukları ve dünyanın yüzde 9,8'ini oluşturdukları görülmektedir. Toplam servetleri 140.2 trilyon dolardır ve bu servet dünyanın toplam gelirinin yüzde 38,9'una denk gelmektedir.

10 bin dolar ve 100 bin dolar arasındaki toplam servete bakıldığında 1 milyar 661 milyon kişinin bu aralıkta olduğu ve toplam nüfusun yüzde 32,6'sını oluşturdukları görülmektedir. Toplam servetleri 55.7 trilyon dolardır ve toplam gelirin yüzde 15,5'ini oluşturmaktadırlar.

Serveti 10 bin doların altında olan kesime bakıldığında bu kesimin 2 milyar 883 milyon kişiden oluşmakta ve toplam nüfusun yüzde 56,6'sını oluşturdukları görülmektedir. Toplam servetleri 6.3 trilyon dolardır ve toplam gelirin yüzde 1,8'i ellerindedir. (Credit Suisse, 2019)

2018 Dünya Eşitsizlik Raporu verilerine göre dünyanın en zengin %1'lik kesiminin serveti 1980'den 2018'e en yoksul %50'lik kesimden iki kat daha fazla artmıştır. Bu iki grubun arasında kalan bireylerin ise servetlerinde ya değişme olmamıştır ya da bir değişim yaratmayacak kadar azdır.

Zengin kesimlere daha yakından bakıldığında yukarıda Türkiye için bakılan %20'lik en zengin kesimin gelirlerinin toplam gelire oranının %70'ten %85'e çıktığı görülmektedir. Aynı şekilde en yoksul %20'lik kesimin gelirinin toplam geliri ise %23'ten %1,4' inmiştir. (Baş, 2009)

Böylesine bir zenginlik içerisinde olan bu kesimin sadece ekonomik yönden değil, siyasi yönden de büyük bir etkinlik içinde olması şaşırılacak bir sonuç değildir. Bu güç ise hem ülkelerin zengin kesimlerinin, hem de dünyanın en üst tabakasının dünyanın geleceğinde büyük bir söz sahibi olduğu gerçeğini göstermektedir.

Bu detaylı verilere bakıldığında adaletsiz gelir dağılımı net olarak belli olmaktadır.

4. KAPİTALİZM VE İNSAN-DOĞA SÖMÜRÜSÜ İLİŞKİSİ

4.1 Kapitalizm ve Çevre Sömürüsü

İnsanlığın başlangıcından itibaren doğa ve insanın birbirinden ayrı düşünülemez iki parça olduğu aşikardır. Bu ilişkilene biçimi ilk başlarda fayda olduğu kadar zararı da yanında getirmektedir. Yerleşim yerleri büyüdükçe doğa tahribatları da belirli oranlarda artmaya başlamıştır. Ancak kapitalist sistem yaygınlaştıkça ve tüm dünyayı hükmü altına aldıkça doğaya verilen tahribatlar geri dönülemez boyutlara ulaşmaya başlamıştır.

Günümüzde tüketim ve kar odaklı sistem insanın emeğini, parasını, bedensel ve ruhsal sağlığını sömürürken kar edebileceği bir başka alan olan doğayı da yerine koymayarak tüketmektedir. Bu tahribat çeşitlerine ülkemizde de son zamanlarda oldukça gündem olan hidroelektrik santraller, denizlerin doldurulması, verimli toprakların daha fazla kar için toprağa zarar verir biçimde kullanımı ve ekinleri zararlı hayvanlardan korumak için kullanılan zehirli ilaçlar, atık yakım tesislerinin çoğalması, çarpık ve plansız kentleşme yüzünden yok edilen yeşil alanlar gibi çok sayıda örnek verilebilmektedir. (Karababa, 2015)

Birleşmiş Milletler'in 2021 yılında yayınladığı rapora göre insan kaynaklı iklim değişikliği sonucunda doğanın durumu “geri döndürülemez” bir hal almıştır. (BBC, 2021)

“66 ülkeden 234 bilim insanı tarafından hazırlanan raporda, iklimin insan faaliyetleri sonucu değiştiğinin ve bu faaliyetlerin küresel ısınmayı, en azından son 2 bin yıldır görülmemiş bir seviyeye çıkarttığının altı çiziliyor.” (BBC, 2021)

Bahsedilen BM raporuna son beş yılki sıcaklık 1850 yılından beri kaydedilen en yüksek sıcaklıktır. Sıcaklık seviyesi 150 yıl öncesinden ortalama 1,09 °C daha yüksektir. Raporun verilerine göre 1990 yılından beri buzulların küresel çapta erimesinin %90 olasılıkta sorumlusu insan etkisidir. Raporun en çarpıcı tarafı ise “insan etkisinin atmosferi, okyanusları ve toprağı ısıttığı kesindir” ifadesinin yer almasıdır. (McGrath, 2021)

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre çevre faktörü Avrupa'daki tüm yaşam kayıplarının %20'sinin sebebidir. (WHO, 2021) İklim değişikliği ve getirdiği zararlar sebebiyle ise 2017 yılında Doğu Afrika'da 20 milyon insan açlıkla yüz yüze gelmiştir ve yardıma muhtaç hale düşmüştür. (Oxfam, 2021)

Dünya Sağlık Örgütü'nün hava kirliliği ile ilgili verilerine bakıldığında ise her yıl 4 milyona yakın insanın evde kullandıkları ve hava kirliliğine de yol açan ucuz yakıtların zararları yüzünden ölmektedir. Aynı şekilde yılda çoğu gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerde yaşayan 3 milyar insan evinde katı yakıt ile ısınma/pişirme eylemlerini gerçekleştirmektedir ve bu uygulamalar ise özellikle akciğere zarar verdiğinden ciddi hastalıklara yol açmaktadır. 5 yaşındaki çocukların zatürreye kaynaklı ölümlerinin yarısının da ev içi katı yakıttan kaynaklı olduğu bilinmektedir. (WHO, 2018) Ev içi yakıt düzeneğinin vurgulanmasının sebebi ise gelişmiş ülkelerde bu pişirme/ısınma sistemleri ile neredeyse karşılaşamayacağıdır. Yoksul ülkelerin ev içi sistemlerinin bahsedilen halde oluşu ise hem hava kirliliğine yol açmaktadır, hem de insan ölümlerini ve hastalıklarını ciddi derecede artırmaktadır.

Kar amacı gütmeyen organizasyonlardan biri olan WWF'in doğa tahribatının 2050 yılına kadar ekonomik büyümede yıllık 368 milyar sterlinlik zarara yol açacağı (WWF, 2020) verilerini de eklemek gerekmektedir. Bu haberin vurucu tarafı doğanın kar etmek için katledilmesi sonucu ile aynı ülkelerin inanılmaz miktarlarda zarar etmesidir. O zararı kapatmak için de daha fazla doğal alanın yok edileceği ve sonucunda da daha büyük zararlar edileceği tahminini yapmak ilginç bir çıkarım olmayacaktır. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken nokta zararın emekçi insanı direkt olarak ilgilendiriyor oluşudur. Doğal alanda kendi üretimini dahi yapamayacak duruma gelen insanlar da doğa gibi giderek çöküşe gidecek, zengin için ise mahvedilen alan yerine başka bir alan aranmaya başlanacaktır.

Oxfam'in verilerine göre "Ekvador muzları" veya "Hint çayı" gibi az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde üretilip ihraç edilen besinlere Amerika Birleşik Devletleri ya da Avrupa'daki ülkelerde tüketicinin ödediği miktarın yalnızca %5'i üreticiye ulaşmaktadır. (Oxfam, 2021) Batı ülkelerinde "egzotik" adı altında satılan yiyecekler bir "zenginlik belirteci" olarak kullanılıp fahiş fiyatlara satılırken bu ücretten üretici ya da toplayıcı hakkından oldukça düşük paylar almaktadır. İnternette zaman zaman viral olan meşhur videolardan "İlk kez çikolata yiyen kakao işçileri" (Yarma, 2014)

bu duruma dramatik örneklerden biridir. Üstelik üretici şu an değerinin oldukça altında çalışsa da tarlasından ürün alabilmektedir, yapılması planlanan tezde de vurgulandığı üzere zamanla o tarlalar da atık sular ile kirlenecek, küresel ısınma ile kuruyacak ya da tarla sağlam kalacak ancak üretici yoksulluktan tarlasıyla bile ilgilenemeyecek kadar güçten düşecektir.

Doğa sömürsünü kapitalist sistemin kendinde hak gördüğü yukarıdaki örnekler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Kar etmek için “fethedilen” çevre ve üzerinde yaşayan halk önemsenmemekte, en ufak bir kazanç için rahatlıkla gözden çıkarılabilmektedir.

Maltaş bu konu ile ilgili makalesinde doğaya karşı insanı üstte tutan yaklaşımların Aydınlanma Çağı sırasında kabul edildiğini, bu Çağ öncesinde tarihte doğanın önemini ve gücünü kabul eden bir tavır olduğunu belirtmiştir. Aydınlanma Çağı’nın ilkelerinden biri olan dünyanın zengin kaynaklara sahip olması ve insanların doğa üzerinde sınırsız hakka sahip olmasını vurgulamıştır. (Maltaş, 2015) Günümüz kapitalist düzeninin de benzer ilkeyle kaynaklara sınırsız saldırısının çıkış noktasının fikirlerinden birinin bu tavır olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Nair ise makalesinde dünyanın doğa ile ilgili sorunların farkında olduğunu, bu sebepten ulusal ve uluslararası örgütlerin ciddi çalışmalar yaptıklarını ancak kapitalizmin kar odaklı sisteminin engelleri yüzünden durumun vahametine bir çözüm umudu olacak kadar büyük adımlar atılmadığını belirtmiştir. Sürdürülebilir kalkınma çalışmalarının oldukça kıymetli olduğunu ancak yeterli seviyeye ulaşamadığını da makalesinde belirtmiştir. (Nair, 2017) Nair’in makalesinde dikkat çektiği kar odaklı olmayan organizasyonların doğa için çalışmalarının önemini vurgulasa da bir yandan da eldeki veriler ile tahribatların onarımının oldukça zor olduğunu göstermektedir. Yerleşmiş bir zengin-yanlı sistemin düzeni karşısında kar odaklı olmayan organizasyonların da atılımlarının anlık çözümler getirebildiğini, süreklilik sağlayamadığını, çünkü yapılandan çok yıkılan olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Kapitalizm ile doğa sömürsünün ilişkisini belirtmeye çalışan tanımlardan birinde ise kapitalizm kar etmek için her türlü yıkımı yapabilecek bir sistem olarak kabul edildiğinde doğa sömürsünün ancak tam anlamıyla kavranabileceğini ve kapitalizmin sadece emeği ücretli emeğe dönüştürmeye çalışmadığını, gezegendeki

her şeyi ve hatta gezegenin kendisini paraya dönüştürmeye çalıştığını vurgulamaktadır. (Engert, Balta, & Doğan, 2011/2)

4.2. Küreselleşme ve Eşitsizlik İlişkisi

Ulrich Beck'in bahsi geçen eserinde küreselleşmenin "geri dönülemez" oluşu ile ilgili birkaç madde sıralamaktadır. Bu maddelerden ilki uluslararası ticaret geliştikçe tekelleşen firmaların ülkeler arası piyasada son derece büyük bir güce sahip olacağıdır. Beck küreselleşmenin etkilerine "dünya yoksulluğu" ve "küresel çevre tahribatı" ile devam etmektedir.

Beck yukarıdaki oluşan durumların sonucunda sosyoloji biliminin önem kazandığını vurgulamaktadır. Küreselleşmenin sonucunda dünyada yaşanan hiçbir olayın yerel kalamayacağını, bir yerde yaşanan keşiflerin, zaferlerin veya felaketlerin yaşandığı yerin dışına çıkıp tüm dünyayı etkileyeceğini savunmaktadır. (Beck, 2018, s. 1-13)

Nissanke ve Thorbecke'nin 2007 tarihli çalışmasında küreselleşme sürecinin ulusların ekonomisini belirleyen en önemli faktörlerden biri olduğu belirtilmektedir. Küreselleşmenin iyi bir fırsat olabileceğinin yanında gelir dağılımını adil etkileyip etkilemediği ve yoksulların bu dağılımdan zararlı çıkıp çıkmadığı tartışılmaktadır. Çalışmanın devamında ise eşitsizliğin büyüme ve yoksulluğun azaltılması arasındaki en önemli filtre olarak anılması altı çizilebilecek noktalardan biridir. (Nissanke & Thorbecke, 2007)

Keohane ve Nye'nin 2000 yılındaki çalışmasında ise "ekonomik küreselleşme" kavramı ayrıca incelenmiştir. Bu kavramda vurgulanan ekonomik küreselleşmenin sadece hizmet ve mal değişimlerini değil, bilgi akışını da içerdiği (Keohane, 2000) Küreselleşmenin birçok farklı yönü olduğunun sıklıkla altı çizilse de tezlere konu olan tarafı çoğunlukla ekonomik yönüdür. (Memiş, 2014)

Giddens'in kullanılan eserinde ise "küreselleşmenin akla hayale gelmeyecek zenginlik fırsatları yarattığına" değinilmiştir. Kitapta 2004 yılının en zenginleri listesi incelenmiştir ve bu listeye bakıldığında birkaç milyarder haricinde hepsinin "bireysel çaba" ile bu servetleri edindiği görülmektedir. Tam tersi kesime bakıldığında ise düşük gelirli kesimden bazı bireylerin kendisinin ve ailesinin yaşamlarını için takas yoluyla

alışveriş yapıldığı görülmektedir ve ortada bir para olmadığı için milli gelire de dahil edilmemektedir. (Giddens, Sosyoloji, 2012, s. 428-434)

Giddens'in küreselleşme ile ilgili bir diğer değindiği nokta ise düşük gelirli ülkelerde doğurganlığın fazla olmasıdır. Çocuk işgücü olarak görüldüğünden ötürü gelişmiş ülkelere kıyasla ailelerin daha fazla çocuk sahibi olduğu ortadadır. Dünya Bankası'nın 2003 verilerine göre düşük gelirli ülkelerde yüksek gelirli ülkelere göre nüfus üç kat daha fazla hızla artmaktadır. (Giddens, Sosyoloji, 2012, s. 437)

Jacques Adda'nın eserinde küreselleşmenin kapitalizmden ayrı düşünülmesiyle özellikle belirtilmektedir. Aynı zamanda küreselleşmenin ortaya çıkışını "küresel bir pazarın" ortaya çıkışı ile bağdaştırmaktadır. Bu küresel ekonomik pazarın da devletler ile sermaye sahipleri arasındaki güç ilişkilerini etkilediğini söylemektedir. (Adda, 2007, s. 119-122)

Adda'nın aynı çalışmasında yetmişli yılların sonunda başlayan "kuralsızlaştırma" hareketlerinin kapitalist sistemi destekleyerek devlet otoritesinin sarsıldığını vurgulanmaktadır. Devletlerin de rekabete girmesi ile birlikte devletin asıl görevi olan "dengeleyiciliğin" kaybolduğunu belirtmektedir. (Adda, 2007, s. 119-122)

Giddens adı geçen çalışmasında kapitalist düzendeki şirketlerin gücünün siyaseti etkileyebilecek kapasitede olduğunu ve hatta etkilediğini öne sürmektedir. Büyük şirketlerin bütçelerinin ekonomisi çok güçlü birkaç ülke dışında geri kalan ülkelerin gelirinden fazla olduğunu da eklemektedir. (Giddens, 1994, s. 67-73) Bu bilginin ortaya koyduğu gerçeklik şirketlerin etki kapasitesi hakkında çarpıcı bir sonuç ortaya koymaktadır.

Giddens ülkelerle şirketlerin gücünü kıyaslarken şirketlerin sahip olmadığı şeyler arasında toprak bütünlüğünü ve en önemlisi silahlı kuvvetleri göstermektedir. Bir şirketin ne kadar büyük olursa olsun kendine ait bir ulusu, insanların yaşadığı bir toprağı ve bu toprağı koruyan askeri gücü olmadığını vurgulayan Giddens, bu önemli ayrımı dışında nasıl ki ülkeler dünya siyasetini belirliyor ise şirketlerin de dünya ekonomisini belirlediğini öne sürmektedir. (Giddens, 1994, s. 67-73)

Seyidoğlu 1980'lerden sonra tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşmenin iletişim ve haberleşmenin önündeki sınırların kalkmasıyla mümkün olduğunu

belirtmektedir. Ekonomik küreselleşmeyi ise ticari küreselleşme, mali küreselleşme ve üretimin küreselleşmesi olarak üçe ayırmaktadır. Ticari küreselleşmenin başlaması ile ilgili de Dünya Ticaret Örgütü'nün gümrük tarifelerini ve kotalarını kaldırışının altını çizmektedir. (Seyidoğlu, 2003)

Küreselleşmenin ortaya çıkışında Seyidoğlu dünyanın iki kutuplu bir halden tek kutuplu bir hale geçmesini önemli bir nokta olarak görmektedir. (Seyidoğlu, 2003) Bu sebepten Sovyetler Birliği'nin dağılması dünyanın küreselleşmesi için oldukça önemli bir tarihtir.

Küreselleşme konusunda iki zıt görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki küreselleşmeyi olumlu gören kesimden gelmektedir. Kalkınmaya, gelişmeye, büyümeye küreselleşmenin olumlu katkıları olduğunu savunan bu ilk görüş küreselleşmenin önüne set çekilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Ekonomik açıdan olduğu kadar demokratikleşmeyi de geliştirdiğini, “Batı'nın özgürlüğünü” diğer topraklara taşıma açısından faydalı olduğunu öne sürmektedir. (Memiş, 2014) Berger ve Huntington'ın eserinde bu durumun “uluslararası sivil toplum” olarak görüldüğü ifade edilmektedir. (Berger & Huntington, 2003, s. 9-26)

Batı'nın küreselleşmeye bakışını incelemek açısından aşağıda kelime analizi yapılan üç kitap örnek alınmış ve küreselleşmeyi sömürü ile bağdaştıran ve kültürel açıdan olumlayan iki farklı bakış açısı incelenmiştir.

Berger *Bin Küre Bin Bir Küreselleşme* eserindeki makalesinde küreselleşmeyi ne olumlu ne de olumsuz gördüğünü, her iki tarafın da haklı gerekçeleri olduğunu söylemektedir, küreselleşmeye kültürel açıdan bakılması gerektiğini de eklemektedir. Küreselleşmenin egemen bir küresel kültür yarattığını ve bu kültürün büyük ölçüde özellikle popüler kültür aracılığı ile Amerika Birleşik Devletleri'nin tekelinde olduğunu belirtmektedir. (Berger & Huntington, 2003, s. 9-26) Ancak Berger bunun “empoze” şeklinde yapılmadığını, zorla olmadığını da eklemektedir.

Tablo 4.1: Bir Küre Bin Bir Küreselleşme'nin MAXQDA Programı ile Kelime Analizi

Sözcük	Sözcük uzunluğu	Frekans	%
Kültürel	8	438	0,47
Küresel	7	342	0,37
Güney	5	290	0,31
Büyük	5	288	0,31
Ekonomik	8	279	0,30
Kültür	6	256	0,27
Afrika	6	225	0,24
Küreselleşme	12	203	0,22
Yerel	5	187	0,20
İş	2	185	0,20
Toplumsal	9	166	0,18
Siyasal	7	153	0,16
Çin	3	138	0,15
Amerikan	8	134	0,14
Japon	5	128	0,14
Uluslar arası	12	121	0,13
Kültürü	7	120	0,13
Batı	4	117	0,13
Afrikalı	8	113	0,12

Yukarıdaki veriler Berger'in *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme* eserinin MAXQDA programı ile kelime frekanslarının karşılaştırılmasıdır. Bağlaçlar ve bir kavramı işaret etmeyen kelimeler çıkarıldığında en sık kullanılan kelimenin "kültür" ve türevleri olduğu görülmektedir. Bu da Berger'in küreselleşme hakkındaki öne sürdüğü görüşü destekler niteliktedir.

Aynı MAXQDA analizi Bauman'ın *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik* adlı kitabına yapıldığında aşağıdaki tablo görülmektedir.

Tablo 4.2: Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik'in MAXQDA Programı ile Kelime Analizi (Bauman, 2013)

Sözcük	Sözcük uzunluğu	Frekans	%
İnsan	5	122	0,29
Sosyalizm	9	109	0,26
Kapitalizm	10	108	0,25
Toplumsal	9	79	0,19
Modernite	9	60	0,14
Ahlaki	6	57	0,13
Yaşam	5	55	0,13
İnsanlar	8	52	0,12
Devlet	6	49	0,12
Bireysel	8	40	0,09
Özel	4	38	0,09
Siyasi	6	38	0,09
Belirsizlik	11	37	0,09
Gücü	4	37	0,09
Kamu	4	37	0,09
Sahip	5	37	0,09
Güvenlik	8	35	0,08
Ettiği	6	32	0,08
Güç	3	32	0,08

Bauman'ın gelir eşitsizliği konusunda en çok kullandığı kelimelere bakıldığında ilk sırada “insan” görülmektedir. Ardından gelen iki uç sistemin adını sıklıkla kullanması aradığı çözüm yoluna dair bir ışık tutmaktadır. Ahlaki, yaşam, belirsizlik gibi kelimelerin sık kullanımı da Bauman'ın insani yaklaşımını destekleyen kelimelerdir.

Son olarak Acemoğlu ve Robinson'un *Ulusların Düşüşü* kitabı incelendiğinde aşağıdaki kelimelerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 4.3: Ulusların Düşüşü'nün MAXQDA Programı ile Kelime Analizi (Acemoğlu & Robinson, 2012)

Sözcük	Sözcük uzunluğu	Frekans	%
Ekonomik	8	842	0,81
Siyasal	7	816	0,78
Sömürücü	8	402	0,39
Kurumlar	8	374	0,36
Kapsayıcı	9	292	0,28
Birleşik	8	217	0,21
İngiliz	7	179	0,17
Kurumsal	8	163	0,16
Büyüme	6	162	0,16
Sahip	5	158	0,15
Devlet	6	150	0,14
Roma	4	141	0,14
Afrika	6	138	0,13
Geniş	5	126	0,12
Avrupa	6	113	0,11
Batı	4	107	0,10
Kritik	6	107	0,10
Güçlü	5	105	0,10
Yüzyılda	8	105	0,10

Acemoğlu ve Robinson'un küresel eşitsizliği incelerken olayın “sömürücü” tarafından baktıkları ve ekonomik ve siyasal kurumlar ile ilgili yazdıkları görülmektedir. *Ulusların Düşüşü*'nün sistem eleştirisi ülkelerin üzerinden gittiği için ülke isimlerinin kullanım sıklığı öngörülebilir bir veri olsa da devlet kurumunun öne çıkması, “büyüme”, “geniş” ve “kritik” kelimelerin 100'den fazla kullanımı dikkate değer bulgulardır.

Neo-liberal iktisatçıların görüşlerine göre devlet müdahalesi kaynak kullanımını kısıtlamaktadır. Küreselleşmenin ekonomiye entegrasyonu ile birlikte kaynakların daha verimli kullanılabileceğini ve kaynak sağlayan az gelişmiş ülkelere kalkınabileceğini savunmaktadırlar. (Uysal & Deviren, 2016)

Uysal ve Deviren'in makalesinde neo-liberalizmin küreselleşmenin ekonomik yönden olumlu olduğunu hangi basamaklar üzerinden ele aldığı ayrıntılı bir şema ile gösterilmiştir. Bu şemanın dikkat çeken adımlarından bazıları devlet müdahalesinin

ekonomiden çekilmesi ile ticaretin serbestleşmesi ve aynı makalede aktarıldığı gibi Ricardo'nun *Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi*'nde öne sürdüğü gibi her ülkenin ucuza ürettiği malları üretilip o alanda uzmanlaşması ve Heckscher ve Ohlin'in *Faktör Donatımı Teorisi*'nde savundukları gibi ülkelerin fazla üretebildikleri malları ithal edip daha az ve maliyetli üretebilecekleri malları ihraç etmeleri gerektiğidir. (Aslan & Terzi, 2006) (Uysal & Deviren, 2016)

Diğer görüş ise küreselleşmeyi dünya için olumsuz gören görüştür. Bu taraftan bakanlar için küreselleşme kapitalizmi tanımlamak için ortaya çıkmış başka bir kelimedir. Ekonomik yönden bakıldığında küreselleşme dolayısıyla tüm dünyaya yayılan şirketlerin gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu artırdığını, aynı zamanda çevre kirliliği ve doğa tahribatına sebep olduğunu öne sürmektedir. (Memiş, 2014)

Demokratikleşme açısından bakıldığında ise küreselleşmenin olumsuz taraflarının ağır bastığını savunanlar Batı ülkelerinin Batı-dışı ülkelerin üzerinde hâkimiyet kurabilmek için “demokrasi” kılıfını kullandığını ileri sürmektedir. (Memiş, 2014)

Prebisch-Singer Hipotezi'nin ortaya koyduğu sav ise hammadde üreten az gelişmiş ülkelerin kapitalizmin karından yoksun kalması ve sanayileşmenin sadece gelişmiş ülkelere yaradığıdır. (Yamak & Korkmaz, 2006)

Harari'nin küreselleşme ile ilgili varsayımı da geleceğin sınıflar arasındaki farkı derinleştireceğidir. Harari ülkeler arasındaki sınırların kalkmasını iletişim açısından eşitlik olarak belirtse de “insan türünün farklı biyolojik kasta ayırabileceğini” öngörmektedir. (Harari, 2018, s. 81-87)

Harari de diğer eşitsizlik çalışanlar gibi kişiler arasındaki gelir farkının fazlalığına dikkat çekmiştir, ancak gelecek hakkındaki kaygıları da dikkate alınmaya değerdir. Yapay zekanın gelişimi ile insanların işgücüne katılımının büyük ölçüde etkileneceğini öne sürmektedir. (Harari, 2018, s. 51-52)

Biyoteknoloji alanının yükselişe geçeceğini öngören Harari zenginlerin servetlerini yatırabileceği bir alan olabileceğini söylemektedir. Daha da karanlık bir varsayımı da ekleyerek insan vücuduna eklenebilecek biyoteknolojik gelişmelerin insanları biyolojik kasta ayırabileceğinin ve yeni bir sınıflaşma modeli

oluşabileceğinin sinyallerini vermektedir. Ortaya attığı bu fikrin sınıflar arasındaki uçurumu daha da derinleştireceğini de söylemektedir. Harari’ye göre eğer zengin olan biyoteknolojik eklentilerle kendini daha akıllı, daha güçlü, daha “zenginleşebilir” yaparsa yoksulun varsıllaşmak için en ufak bir şansı kalmayacaktır. Zenginliğin zeki insanların tekelinde olmadığını ortaya koyan Harari, bu gelişmeler ışığında zenginlerin kendilerini “zekileştirebileceğini” de öne sürmektedir. (Harari, 2018, s. 81-87)

Bu sınıflaşma durumunun en sonunda da üst sınıfın hem zeki hem de “insanüstü” olacağını, alt sınıfın ise yeteneksiz, gelirsiz, basit bir tabakaya dönüşeceğini söyleyen Harari, alt sınıfın temel ihtiyaçlarının karşılanmasının bile sorgulayacağını söylemektedir. Üst-elit sınıfın alt tabakanın yaşamları hakkında kolayca karar verme yetkisi olacağını, yalnızca onların insafına kalacaklarını da eklemektedir. (Harari, 2018, s. 81-87)

Amerikan sosyolojisinin fonksiyonel alt dalına göre sanayileşmenin tüm dünyaya yayılması ile birlikte bütün toplumlar birbirine benzeyecektir. *Ulus-devlet* kavramı *uluslar-aşırı devletlere* dönecektir. Sınırlar ortadan kalktıkça ilişkilerin de yakınlaşacağını savunan bu görüşe göre küreselleşme faydalı bir durumdur. (Ataman & Yıldırım, 2005)

4.3. Yoksulluk

Günümüz dünyanın en büyük sorunlarından biri de yoksulluktur. Yoksulluğun tanımları ise yaşamak için şart olanın ne olduğu görüşüne göre değişmektedir. Hayatta kalmak için gerekli olan temel besinler, insanlık haklarına göre sahip olunması gerekli haklara ulaşım gibi birkaç farklı yoksulluğu belirleyen öge vardır.

Yoksul kelimesi sözlükte “geçinmekte çok sıkıntı çeken (kimse, toplum, ülke)” (TDK, 2021) olarak görülmektedir. Burada bahsi geçen “geçinme”nin boyutlarını anlamlandırmak için yoksulluk **mutlak** ve **görelî (göreceli)** olarak ikiye ayrılmıştır.

Mutlak yoksulluk kişinin yaşamak için gerekli olan en temel besin, giyecek, barınma gibi ihtiyaçlara dahi ulaşamaması olarak özetlenebilir. Bir insanın günlük alması gereken kalori miktarı TÜİK araştırmasına göre 2100, Dünya Bankası açıklamasına göre 2000 kaloridir. Günlük bu kaloriyi alamayan bireyler yoksul

sınıfına girmektedir. Aynı zamanda Dünya Bankası'nın verilerine göre günlük 1 Amerikan Doları açlık sınırı, günlük 2 Amerikan Doları ise yoksulluk sınırı olarak kabul edilmektedir. Bu sınır bazı kaynaklarda ülkelerin ekonomik gelişmişliklerine göre değişebilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde mutlak yoksulluk sınırı 1 Amerikan Doları, gelişmekte olan ülkelerde 4 Amerikan Doları ve gelişmiş ülkelerde 14 Amerikan Doları kabul edildiği çalışmalar da vardır. (Taş & Özcan, 2012) (Sam, 2008)

Görelî yoksulluk ise mutlak yoksul olmayan ancak toplumun refah düzeyinin altında kalan bireyler için kullanılmaktadır. (Taş & Özcan, 2012) "Dar gelirli" kelimesinin görelî yoksul ile eş anlamlı olduğu söylenebilmektedir. Toplumumuzda sıkça kullanılan "dar gelirli" ifadesi hayatta kalabilen ancak ekstra herhangi bir harcamasının lükse kaçacağı kesim için kullanılmaktadır.

Macionis *Sosyoloji* kitabında "yoksullukları için yoksulları suçlamak" diye bir tanım kullanmaktadır. Zenginliğin ve statünün bireysel başarıdan ibaret olduğunu düşünen bir kesim yoksul olmanın yoksulların kaderi olduğunu çünkü zenginleşmek için çaba harcamadıklarını ileri sürmektedirler. (Macionis, 2013)

O. Lewis yoksulluğun bir kültür olduğunu, aileden öğrenildiğini ve çocukların da ilerde öğrenilmiş yoksulluk yüzünden yoksul kalacağını savunmaktadır. W. J. Wilson tarafından öne sürülen başka bir görüş ise "toplumu suçlamak"tır. Toplumda yeteri kadar iş imkanı yaratılmadığı için insanların yoksul kaldığını savunan Wilson, Lewis'in tespitini "kurbanları suçlamak" olarak görmektedir. (Macionis, 2013)

4.4. İnsani Haklar

Günümüzün en ciddi sorunlarından olan temiz suya ulaşım sorunu her ne kadar yardımseverlik hareketleriyle göz önüne gelse de hala çok vahim bir durumdadır. Temiz suya ulaşamama ve arıtma sistemlerinin yetersizliğinden oluşan hastalıklar savaşların bile neden olduğundan daha çok insanın hayatını tehdit etmektedir.

En temel insan haklarından biri olan temiz su için insanlar günümüzde dahi kilometrelerce yol yürümekte, saatlerce sırada beklemektedir. Yıllardan beri gündem olan "su savaşları" bir söylenti olmaktan çok bir öngörü olmaya yaklaşmıştır ve yakın zamanda gerçekleşmesi beklenmektedir.

Giderek kıymetlenen temiz suya dünyada 2.2 milyar insanın evde erişimi bulunmamaktadır. Aynı şekilde 2.3 milyar insan tuvalet ve benzeri temel temizlik hizmetlerine erişememektedir ki bu da susuzluktan yayılan hastalıkların en önemli nedenlerinden biridir.

Her gün 800'den fazla beş yaşından küçük çocuk temiz suya ulaşımı olmadığından kaynaklanan ishalden ölmektedir. Dünya genelinde atık suların yüzde 80'i arıtılmadan doğaya geri dönmektedir.

Ve çok yakın bir gelecek olan 2030'da 700 milyon insan su kıtlığı ile karşı karşıya kalabilir. (Oxfam, 2021)

Birleşmiş Milletler'in 2019 yılında yayınladığı Dünya Su Gelişim Raporu'na göre Türkiye'nin su kıtlığı seviyesi tehlikeliye yakındır. Kuzey Afrika ülkeleri, Irak, İran, Hindistan gibi ülkelerin su kıtlığı seviyesi çok tehlikeli gözükmemektedir.

Aynı raporda yılda kirli su yüzünden oluşan kolera ve ishal gibi hastalıklardan 790 bin kişinin öldüğü vurgulanmaktadır. Kıyaslanması açısından dünyada yılda depremler ve afetlerden ortalama 66 bin kişi, savaş kaynaklı 75 bin kişi ölmektedir.

Dünyada kuraklıktan yılda ortalama 55 milyon kişi etkilenmekte, 1100 kişi de ölmektedir. Kuraklığın ekonomik hasarı yılda ortalama 5.4 milyar Amerikan dolarıdır.

Sel baskınlarına bakılacak olursa dünyada yılda ortalama 106 milyon kişi selden etkilenmektedir ve 6000 kişi de ölmektedir. Sel baskınlarının yol açtığı ekonomik hasar da 31.4 milyar Amerikan dolarıdır. (UNESCO, 2019)

Su yoksulluğunun ve kirliliğinin insan hayatına dolaylı ve doğrudan açtığı sorunlar çok ciddi boyuttadır. Kirli su yüzünden hastalıktan ölen büyük çoğunluğu çocuklar olan insanlar ve susuzluk yüzünden besinsiz kalan topluluklar yıllar geçtikçe daha da vahim durumda kalacaklardır.

Susuzluk kadar önemli bir diğer konu ise şüphesiz ki açlıktır. Dünyanın bir tarafı besin yetersizliği kaynaklı bir sürü hastalık yaşarken ve açlıktan ölüyorken diğer bir tarafının da aşırı ve gereksiz beslenme kaynaklı hastalıkların içinde olduğu bilinmektedir.

Gelişmiş Avrupa ülkelerinin aşırı besin üretimi ile gelişmemiş üçüncü dünya ülkelerinin besin yetersizliğindeki tezat giderek derinleşmektedir. Nüfus artışı ile birlikte üçüncü dünya ülkelerinde daha çok tarım yapılsa bile besin kalitesinde iyileşme de bulunmamaktadır. (Şenses, 2015)

Birleşmiş Milletlerin Sıfır Açlık programına göre dünyada herkese yetecek kadar besin üretilmektedir ancak her gece 821 milyon insan, yani dokuz kişiden biri aç uyumaktadır. Ayrıca insanların üçte biri de çeşitli beslenememektedir. (United Nations, 2021)

2019 yılında yayınlanan Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu raporuna göre 2018 yılında 820 milyondan fazla insan açlık çekmektedir. Afrika ülkelerinde yüzde 20'lik bir oranda yetersiz beslenme görülmektedir. Asya ülkelerinde bu oran yüzde 12 iken Latin Amerika ve Karayipler'de yüzde 7'nin altındadır.

Aynı rapora göre dünyada orta seviyede gıda güvensizliği yaşayan ve daha vahim durumda olan 2 milyardan fazla insan vardır. Burada bahsedilen orta seviye gıdaya ulaşımında sıkıntılar yaşayan veya yediği gıdanın kalitesinden ödün vermek zorunda olan kesimi ifade etmektedir.

Açlık ve yetersiz beslenme meselesine ekonomik açıdan bakıldığında ekonominin yavaşladığı veya gerilediği ülkelerde açlığın arttığı görülmektedir. Rapora göre 2011 ve 2017 yılları arasında yetersiz beslenmenin arttığı ülkelerin yüzde 84'ü ekonomik yavaşlamaya veya gerilemeye gitmiştir. Burada yavaşlama ve daralma kavramlarını kısaca açıklamak gerekirse yavaşlama büyüme hızında düşmeyi ifade eder. Yavaşlama durumunda pozitif yönde bir ekonomik artış vardır ancak artış oranı diğer yıllara oranla düşüktür. Gerileme ise ekonomik büyümenin olmadığını, gelirin önceki yıllara göre düştüğünü ifade etmektedir.

Verilerin kullanıldığı Birleşmiş Milletler raporuna göre Türkiye'de de çatışmadan kaynaklı gıda krizi ve ekonomide düşüş görülmektedir. Bu kriz ile ifade

edilen gıda fiyatlarında artış, paranın değer kaybı ve ticaret koşullarının kötüleşmesi, işsizlik ve gelir kaybıdır.

Aşırı beslenme verilerine bakıldığında ise özellikle obezite dünyada çok ciddi artış göstermiştir. Hatta 2000 ve 2016 yılları arasındaki obezite artışı fazla kiloluluk artışından da fazladır. Fazla kiloluluk ve obezite yüzünden yılda ortalama 4 milyon insan ölmektedir. (FAO, 2019) Araştırmalara göre kalp hastalıklarının %35'i, hipertasyon hastalığının %55'i ve Tip-2 Diyabet hastalığının %80'i obezite kaynaklıdır. Son 50 yılda obezite hastalığı erkeklerde %3'ten %11'e, kadınlarda ise %6'dan %15'e yükselmiştir.

1975 yılında dünyadaki obezite hastası sayısı 105 milyon iken günümüzde 700 milyonu geçmektedir. Aşırı kilolular da bu sayılara eklendiğinde dünyada “fazla kilo sorunu” yaşayan 2 milyarı aşkın insan kaydedilmektedir. (İnsamer, 2021)

Obezitenin ekonomik yansımalarına bakıldığında OECD ülkelerinin sağlık bütçesinin %8,4'ünü obezite için ayırdıkları görülmektedir. Bu ise yılda 311 milyar Amerikan dolarına denk gelmektedir. (OECD, 2019)

Açlık, susuzluk, eğitim gibi bir ülkenin gelişmişlik seviyesini belirleyen faktörlerden bir diğeri de sağlık sistemine erişimdir. Sağlık hizmetinin de insani temel haklar gibi ırk, dil, din ve herhangi başka farklılıklarca engellenmemesi ve sağlık hizmetine ihtiyaç duyan insanların kolaylıkla erişebilmesi gerekmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün istatistiklerine göre Afrika kıtasında hekim başına düşen kişi sayısı 3324'tür. Bu sayı Güneydoğu Asya'da 1239 kişiyken Amerika kıtasında 417 kişi, Avrupa kıtasında ise 293 kişidir. Bu veriler incelendiğinde az gelişmiş ve gelişmemiş bölgelerdeki sağlık hizmetlerinin yetersizliği konusunda bir görüş elde edilebilmektedir. (WHO, 2020)

Çocuk sağlığı ile ilgili konularda ise beş yaş altı ölümlerin en çok olduğu ülkenin Nijerya olduğu görülmektedir. Nijerya'yı Hindistan, Pakistan ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti takip etmektedir. Tüm dünyadaki çocuk ölümlerine bakıldığında ise Nijerya ve Hindistan'daki çocuk ölümlerinin toplamın üçte birini oluşturduğu görülmektedir. (WHO, 2020)

Türkiye'ye ayrı bir parantez açmak gerekirse 2019 yılında 13.149 5 yaş altı çocuğun çeşitli sebeplerden yaşamını sürdüremediği görülmektedir. Çocuk ölümlerinin en yüksek olduğu bilinen Nijerya'da ise bu sayı 857.889'dur. (UN, 2021)

2019 yılının verilerine bakıldığında tüm dünyadaki çocuk ölümü sayısı 5,2 milyondur ve dünyadaki 5 yaş altı 11 çocuktan birine denk gelmektedir. Bu sayı 1990 yılında 12,6 milyon olsa da son verilerde görüldüğü üzere dünya genelinde çocuk ölümleri ciddiyetini korumaktadır. Çocuk ölümleri ile ilgili en dikkat çekici nokta ise çoğunun önlenabilir sebeplerden dolayı meydana gelmiş olmasıdır. Temiz su ve yeterli besin ile çözülebilecek sorunlar yüzünden ölümler ile basit ilaçlarla oldukça kısa sürede tedavi edilebilecek hastalıklar ölüm sebeplerinin başını çekmektedir. (WHO, 2020)

Sağlık sistemleri ülkelerin varlığı için en gerekli enstrümanlardan biriyken çoğu ülkede en basit ilaçlara bile erişim bulunmamaktadır. Bu durum ise ölümleri ve bulaşıcı hastalıkların risklerini artırmaktadır. Kapitalist sistem kârını sağlık sektöründen de fazlasıyla almaktadır. Ancak bu kârı sağlayamayacağı düşük gelirli ülkeler sağlık alanında yatırıma gerek duyulmayan ülkelerdir. Yetersiz bir sağlık sistemi ise yukarıdaki verilerde görüldüğü gibi ciddi sonuçlar doğurmaktadır.

Endüstrileşmenin gelişmiş ülkelerde yaygınlaşması ile birlikte bu ülkeler maddi açıdan kalkınmaya devam ederken bu maddiyatın getirdiği olanaklardan da yüksek ölçüde faydalanmaya başlamışlardır. Besin, barınma gibi ihtiyaçlara ek olarak gelişmiş ülkelerde hemen hemen her çocuğun temel eğitim hakkından yararlandığı, okul ve iş dışı birçok aktivite sunulduğu görülmektedir. (Fromm, 2018)

OECD'nin *Education at a Glance 2019* raporuna göre OECD ülkelerindeki 18-24 yaş arası gençlerin %14'ü ne çalışmakta ne de okumaktadır. Bu oran Brezilya, Kolombiya, Kosta Rika, İtalya, Güney Afrika ve Türkiye gibi ülkelerde %25'in üzerindedir. (OECD, 2020)

Eğitim konusunda Türkiye'ye ayrı bir parantez açmak gerekirse OECD raporuna göre hala "genç yetişkin" sınıfındaki bireylerin (25-34 yaş arası) yarısının lise eğitimini dahi tamamlamadığı görülmektedir. Yüksek öğrenim alanında ise (üniversite eğitimi ve sonrası) "genç yetişkin"lerin %33'ünün bu eğitimleri aldığı

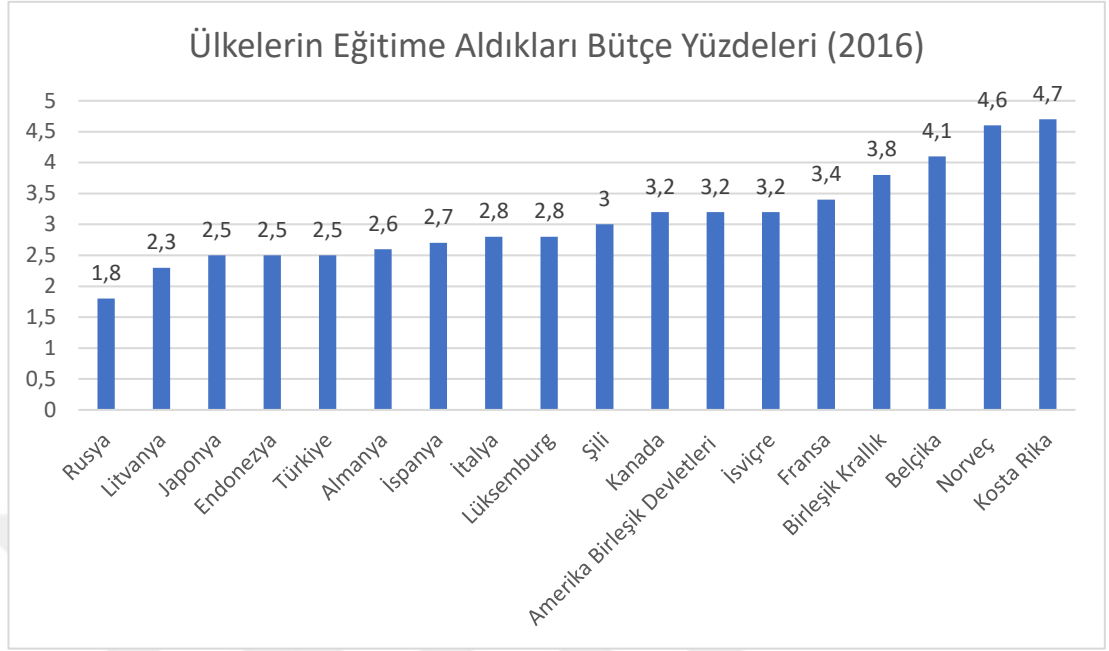
görülmektedir. Bu oran OECD ülkelerinin %44'lük ortalamasının altında kalmaktadır. (OECD, 2019)

Dünyadaki okul çağında olan ancak eğitim hizmetini alamayan veya almayan çocukların sayılarına bakıldığında 2017 yılının verilerine göre 123 milyon çocuğun eğitim hakkından yararlanamadığı görülmektedir. Bu sayı 2007 yılında 135 milyon çocuktur. Aradan geçen 10 yılda çocukların eğitime ulaşımı alanında etkili bir sonuç alınamadığı gözlemlenmektedir. UNICEF verilerine göre eğitim hakkından yararlanamayan 123 milyon çocuğun yüzde 40'ı az gelişmiş ülkelerde, yüzde 20'si ise çatışma bölgelerinde yaşamaktadır. 2017 yılının verilerine göre Irak ve Suriye'de 3,4 milyon çocuk daha eğitime ulaşamamıştır. (UNICEF, 2017)

Çocuklar ile ilgili bir diğer veri ise 5 yaşından küçük çocukların dörtte birinin nüfus kaydı bulunmamaktadır. Bu "görünmez çocuk"lar kayıtları olmadığı için hukuk karşısında tanınmamakta, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanamamaktadır. Kayıt edilmeyen çocuk nüfusunun başı çektiği ülkelerin ilki yüzde 3 ile Etiyopya'dır. Arkasından 100 çocuktan yalnız 11'inin nüfus kaydı olan Zambiya ve 100 çocuktan 12'sinin kayıtlı olduğu Çad gelmektedir. (UNICEF, 2019)

Eğitimin kalkınma ile ilişkisi de dikkat çekilmesi gereken bir diğer noktadır. İyi bir eğitim sistemi kalifiye insan yetiştirmektedir, bu insanlar ise iş gücü olarak ülkenin ekonomisini geliştirmeye katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda kendisi de maliyetli bir sektör olan eğitim sektörünün gelişmeye ve kaliteli eğitim verebilmeye devam edebilmesi için sürekli bir maddi pay ayrılması gerekmektedir. Bu da gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerin eğitim durumunda bir kısırdöngü oluşturmaktadır.

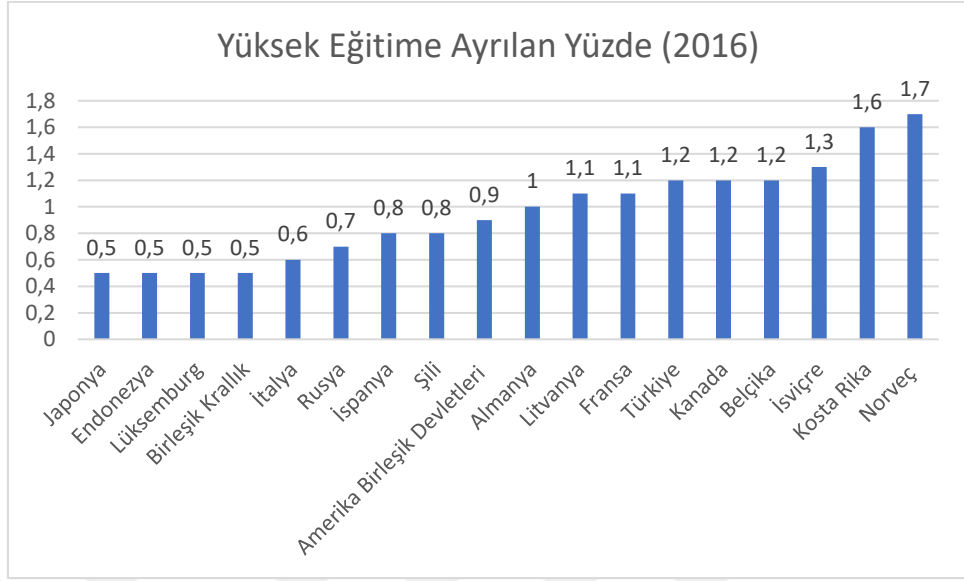
Tablo 4.4: 2016 Yılında Ülkelerin Milli Gelirlerinden Yüksek Öğrenim Öncesi (İlkokul-Ortaokul-Lise) Eğitime Ayırdıkları Yüzde

(Kaynak: <https://data.oecd.org/eduresource/public-spending-on-education.htm#indicator-chart> Erişim Tarihi 20.12.2019)

Yukarıdaki tabloda OECD verilerine göre üniversite öncesi eğitime ülkelerin milli gelirlerinin yüzde kaçını ayırdıkları görülmektedir. Rusya milli gelirinin %1.8'ini eğitime ayırmaktadır, Rusya'nın milli gelirinin 1.6 trilyon Amerikan doları olduğu verisinin de altı çizilerek oldukça düşük bir pay ayrıldığı söylenebilmektedir. Türkiye'nin yükseköğrenim öncesi eğitime ayırdığı pay ise %2.5'tir. Tabloda yukarıda olan ülkelerin Fransa, Birleşik Krallık, Belçika, Norveç gibi ülkeler olmaları beklenen bir sonuçtur ancak Kosta Rika'nın üniversite öncesi eğitime ayırdığı payın %4.7 olması ve harcaması en yüksek olan ülke olması dikkate değer bir veridir.

Tablo 4.5: 2016 Yılında Ülkelerin Milli Gelirlerinden Yüksek Öğrenim Eğitimine Ayırdıkları Yüzde

(Kaynak: <https://data.oecd.org/eduresource/public-spending-on-education.htm#indicator-chart> Erişim Tarihi 20.12.2019)

Yukarıdaki tabloda ise aynı ülkelerin yüksek öğrenime milli gelirlerinden ne kadar ayırdıkları görülmektedir. Japonya, Endonezya, Lüksemburg gibi ülkeler yüksek öğrenime %0.5 pay ayırırken Türkiye'nin ayırdığı pay ise %1.2'dir. Kosta Rika ve Norveç ise yukarıdaki tablodaki gibi %1,5'in üstü ile en yüksek payları ayırmışlardır.

Kosta Rika hakkında kısaca bahsedilmesi gerekirse Dünya Mutluluk Raporu'na göre 2020 yılında dünyanın en mutlu 15. ülkesidir ki bu sıralamanın daha üstlerde de olduğu olmuştur. Aynı raporda Türkiye'nin 93. sırada olduğu görülmektedir. (Helliwell, Layard, Sachs, & Neve, 2020) Orta Amerika'da bir ülke olan Kosta Rika'da okuma yazma oranı %98 gibi yüksek bir orandır ve ilköğrenim kız ve erkek çocukları için 1869 yılında zorunlu hale getirilmiştir. Sağlığa ayırdığı bütçenin kişi başına düşen milli gelire oranı ise Amerika Birleşik Devletleri'nin onda birine eşittir. (Tunçdemir, 2018) Eğitim ve sağlığa yapılan bu yatırımların Kosta Rika halkının bilincini artırdığı ve yaşamsal tatminlerinin yüksek olması sonucu ile mutluluk oranının birçok ülkenin ilerisinde olduğu arasında bağlantı bulunmaktadır.

4.5. İnsanlık Tarihindeki En Büyük Yerinden Edilme: Mülteciler

Yukarıdaki verilerin ispatladığı eşitsizliğin sonucu olarak insanlar yaşadığı yerlerden ayrılmaya mecbur edilmektedir. Göç kavramına bakıldığında bir kişinin ya da topluluğun kendi topraklarından ayrılıp ya da ayrılmak zorunda kalıp kendi kültürü dışındaki yere uyum sağlamak zorunda olduğu görülmektedir. (Özgür, 2018)

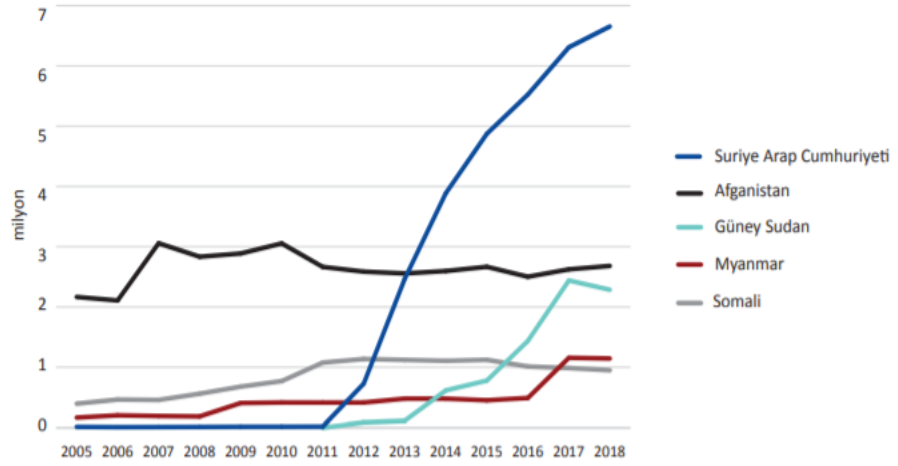
Mülteci ile göçmen kavramlarının farkına bakıldığında ise alıntı yapılan tanım ile karşılaşılmaktadır:

“Mülteciler, uluslararası hukuk tarafından tanımlanır ve korunur. Mülteciler; eziyet, çatışma, saldırı veya toplum huzurunu ciddi şekilde bozan diğer durumlarda, geldikleri ülkelerin dışında bulunan ve bunun sonucu olarak da ‘uluslararası koruma’ talebinde bulunan kişilerdir. İçinde buldukları durumlar, çoğunlukla o kadar tehlikeli ve dayanılmazdır ki, yakın bölgelerdeki ülkelerde güvenlik arama amacıyla ülkelerinin milli sınırları dışına çıkarlar. Bu nedenle de devletler, BMMYK ve ilgili kuruluşların desteğini kazanarak uluslararası ‘mülteci’ statüsüne girerler. Bu kadar detaylı olarak tanımlanmalarının sebebi, evlerine geri dönmelerinin aşırı tehlikeli olmasıdır; ve bu nedenle de başka yere sığınmak zorundadırlar. Bu kişiler, sığınma taleplerinin reddedilmesi halinde, büyük ihtimalle ölümcül sonuçlara maruz kalacak insanlardır” (UNHCR, 2016)

Yapılmak istenen tezde genel göç hareketlerinden ziyade ülkelerinde kalamayacak durumda olup memleketlerinden başka ülkelere gitmek zorunda kalan mültecilerin durumuna dikkat çekilmek istenmiştir. Bu sebepten ötürü ele alınan veriler mülteciler ağırlıklıdır.

Birleşmiş Milletler’in 2020 Dünya Göç Raporu’na göre mülteci sayısının dünya tarihindeki en yüksek sayısına ulaştığı görülmektedir. Aynı raporun verilerine göre dünyada 2018 yılı sonunda 25,9 milyon olarak kaydedilmiştir.

Şekil 4.1: 2018 itibarıyla ilk 5 ülkede mültecilerin sayısı (milyon)

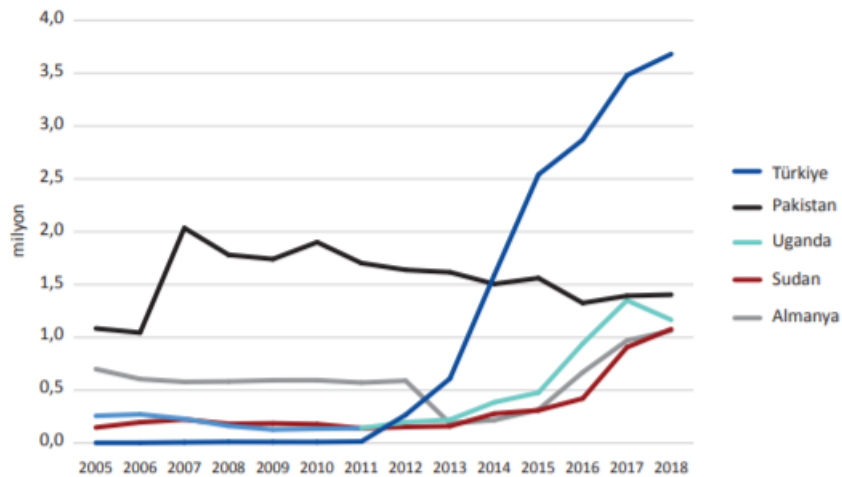
Kaynak: UNHCR, ts.a. (erişim tarihi Temmuz 2019).

Not: Güney Sudan 2011 yılında ülke olmuştur.

(Kaynak: UN, World Migration Report 2020 (Turkish): Chapter 2)

Yukarıdaki tabloya bakıldığında 2011 yılından itibaren Suriyeli mülteci sayısında oldukça yüksek bir artış gözükmektedir. İlk beş ülkedeki mültecilerin memleketlerine bakıldığında Suriye'yi Afganistan'ın takip ettiği, ancak Afganistan'ın son 13 yıldır mülteci sayısında pek bir değişme olmadığı görülmektedir.

Şekil 4.2: 2018 itibarıyla ilk 5 ev sahibi ülkede mültecilerin sayısı (milyon)

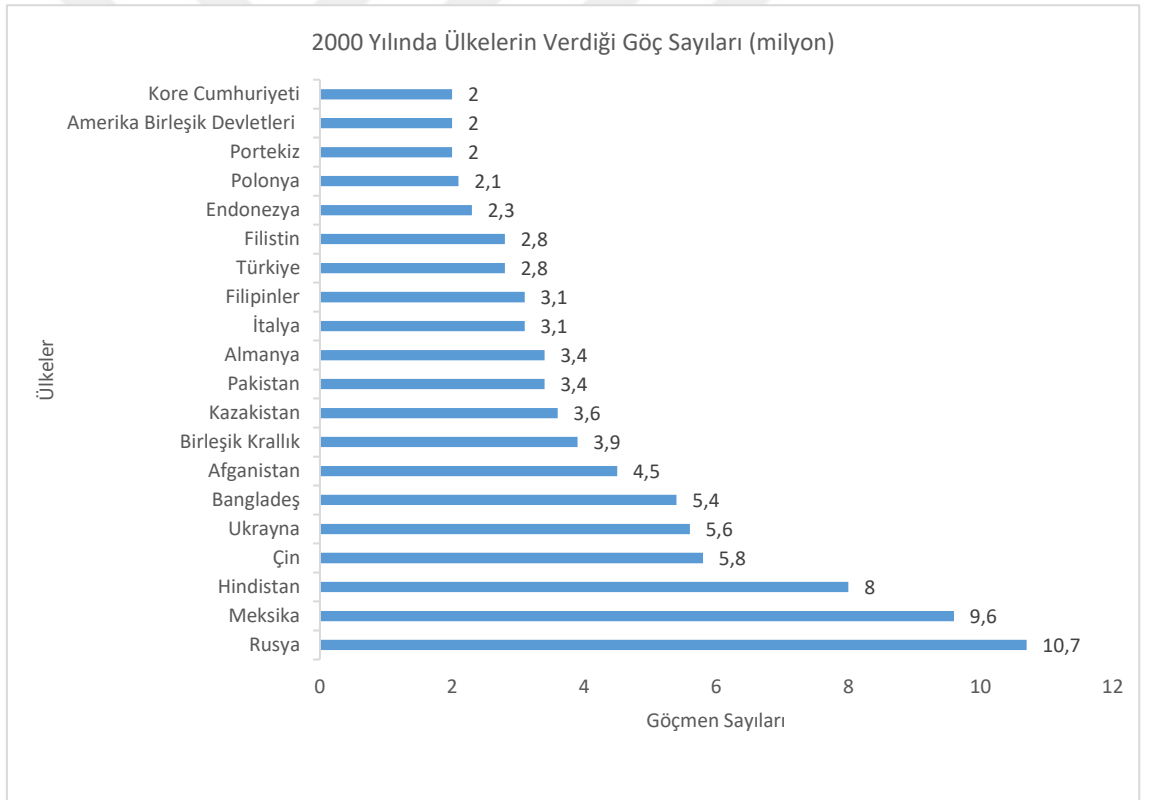

(Kaynak: UN, World Migration Report 2020 (Turkish): Chapter 2)

İncelenen bir sonraki grafikte ise Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan mültecilerin 3.7 milyonu bulunduğ ve Birleşmiş Milletler 2020 Dünya Göç Raporu'na göre 3.6 milyonunun Suriye'den geldiği bilinmektedir. Türkiye son beş yıldır dünyanın en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkesi konumundadır. Mültecilere ev sahipliği yapan ülkelere de kısaca göz atıldığında Pakistan, Uganda, Sudan gibi az gelişmiş ya da gelişmemiş ülkelerin ev sahipliği oranının daha fazla olduğu görülmektedir. (IOM, 2020)

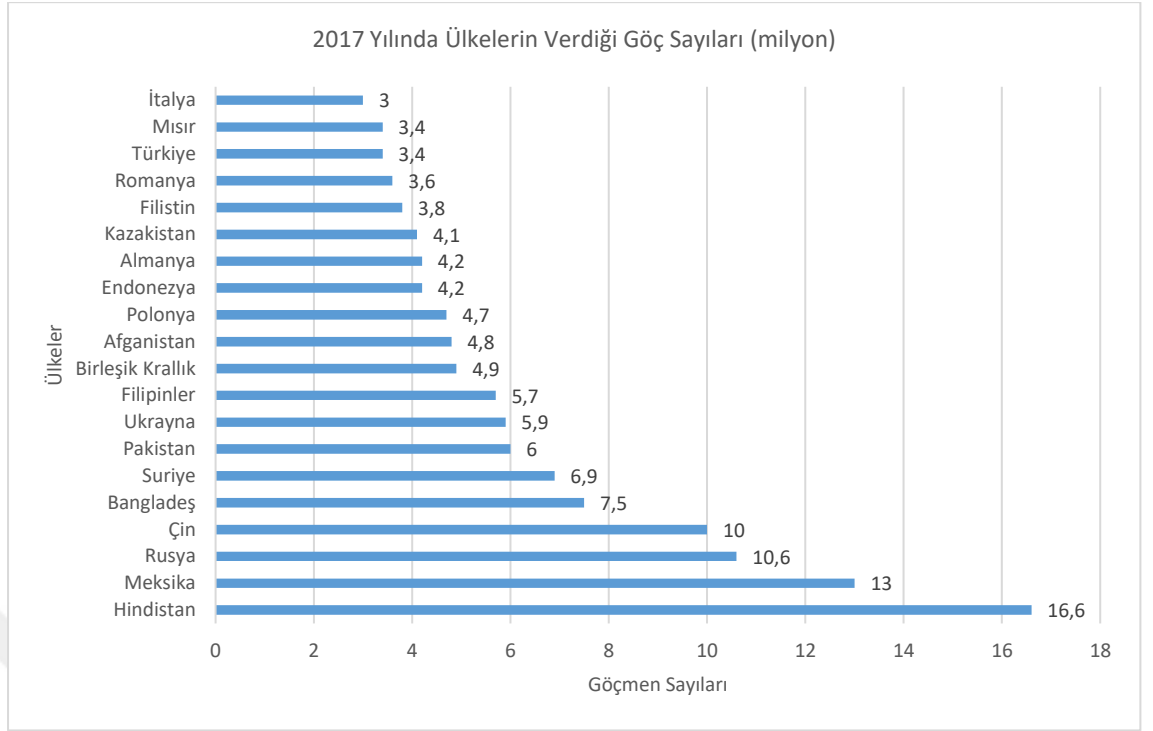
Göçmenlerin %60'ı Asya'da (80 milyon) ya da Avrupa'da (78 milyon) yaşamaktadır. Kuzey Amerika ise dünyada göçmenlere ev sahipliği yapan üçüncü en büyük ülkedir.

Tablo 4.6: 2000 Yılında Ülkelerin Verdiği Göç Sayıları (milyon)

Yukarıdaki grafikte 2000 yılında ülkelerin verdiği göçmen sayıları görülmektedir. Rusya'nın 10,7 milyon göçmenle ilk sırada, Meksika'nın 9,6 milyon göçmenle ikinci sırada ve Hindistan'ın 8 milyon göçmenle üçüncü sırada olduğu grafikte belirtilmiştir.

Tablo 4.7: 2017 Yılında Ülkelerin Verdiği Göç Sayıları (milyon)

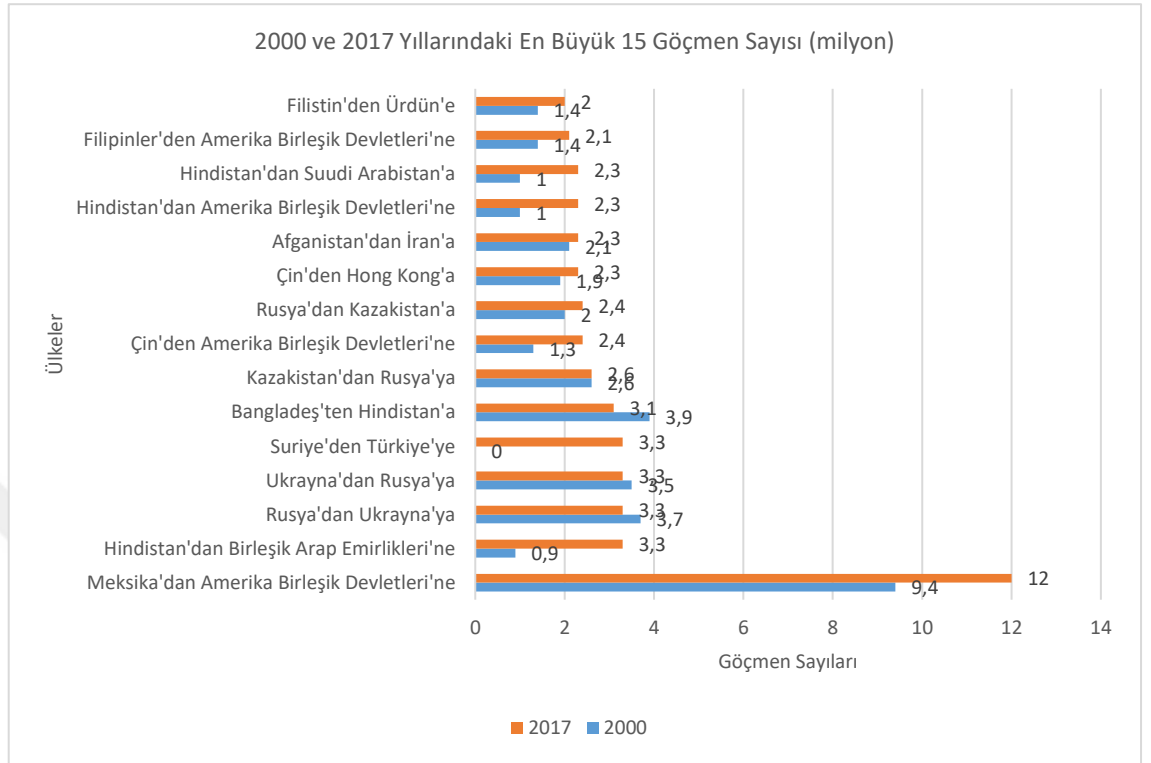
Grafikte görüleceği üzere 2017 yılında en fazla göçmen veren ülke 16,6 milyon göçmen ile Hindistan'dır. Meksika 13 milyon göçmen ile arkasından gelmekte; Rusya (10,6 milyon) ve Çin (10 milyon) da bu ülkeleri takip etmektedir.

2016 yılında dünyada en çok göçmen ve sığınmacı alan ülke 3,1 milyon kişi ile Türkiye'dir. Türkiye'yi 2,9 milyon ile Ürdün, 2,2 milyon ile Filistin, 1,6 milyon ile Lübnan ve 1,4 milyon ile Pakistan takip etmektedir. Verilere bakıldığında Müslüman çoğunluklu ülkelerin göçmen alma konusunda daha ılımlı olduğu çıkarımı yapılabilir.

Göçmen sayılarındaki kadın-erkek oranına bakıldığında ise çok büyük bir fark görülmemektedir. Kadın göçmen sayısı 2000 yılında toplamın %49'unu oluştururken 2017 yılında %48'e düşmüştür. Avrupa, Kuzey Amerika gibi yerlerin aldığı göçmenlerdeki kadın oranı erkeklerden fazla iken Asya, Afrika gibi yerlerde erkek göçmen ağırlığı görülmektedir.

Yaş açısından göçmenler incelendiğinde ise 2000 yılında 38 olan ortalama göçmen yaşının 2017 yılında 39'a çıktığı verisine ulaşılmaktadır. Asya, Latin Amerika, Karayipler gibi yerlerde ise 2000 yılından 2017 yılına göçmen yaş ortalamasının düştüğü gözlemlenmektedir.

Tablo 4.8: 2000 ve 2017 Yıllarındaki En Büyük 15 Göçmen Sayısı ve Hareketi (milyon)

Yukarıdaki grafikte ise bir ülkeden diğer ülkeye gerçekleşen en büyük göçmen hareketleri görülmektedir. 2000 ve 2017 yılında ilk sırada olan Meksika'dan ABD'ye olan göçtür, ki bu göç hareketi ABD'nin 2016 yılında seçilmiş başkanı Donald Trump'ın yapılmasını istediği ABD-Meksika sınırını yasadışı yollardan girişten koruyacak duvarın sebebidir. (Meckler, 2017)

“Sınırsız bir ulus, ulus değildir” sözleri ile bu fikri destekleyen Trump (Meckler, 2017), planladığı Meksika sınır duvarının yapılması için ilk başta fon bulamadığı zaman Trump'ın destekçileri kampanya yoluyla para toplayıp duvarı kendileri örmeye başlamıştır. (BBC, 2019) Bu olay göçe ve göçmenlere halk tarafından bakışı hakkında da önemli noktaların altını çizmektedir.

Uluslararası Göç Organizasyonu'nun 2015 yılında göç algısı ile ilgili yaptığı bir çalışmaya göre (Esipova, Ray, Pugliese, & Tsabutashvili, 2015) Avrupalılar göçmenlere karşı en isteksiz tutumda olanlardır.

Göç ve göçmen algısı ile ilgili bir diğer ilginç nokta ise işsizlik oranının yüksek olduğu ülkelerde göçmen oranının düşmesini isteyen kesimin de fazla oluşudur.

Ekonomisi daha iyi durumda olan ülkelerde sakinler istemedikleri işleri göçmenlerin yaptıklarını %58 oranında düşünmektedir. Ekonomisi kötü olan ülkelere ise göçmenler işlere rakip olarak daha fazla görülmektedir.

En çok göç alan (ki hepsinin ekonomik durumu iyidir) 10 ülkede göçmenlerin ülkenin diğer vatandaşlarının yapmak istemedikleri işleri yaptıkları görüşü hakimdir.

Göçün eğitimle bağlantılı olan durumuna da kısaca değinmek gerekirse üniversite ve/veya üstü eğitimde olanlar göçmen kabulünün artmasına daha sıcak bakmaktadır. Eğitim seviyesi düştükçe göçmenleri ülkede tutma isteğinin de düştüğünün altı çizilmektedir. Halihazırda çalışmayan ve aktif iş arama sürecinde olan bireylerin de göçmen oranının düşmesini istediği görülmektedir. (Esipova, Ray, Pugliese, & Tsabutashvili, 2015)

Tezin sonuç ve tartışma bölümüne geçmeden önce belirtilmek istenen durum teze konu edilen kapitalist sistemin sonuçlarının özellikle gelişmemiş Batı-dışı ülkelerdeki insanları memleketlerinden ayrılmak zorunda bıraktığı, mülteci durumunda diğer ülkelere sığınmak zorunda kaldıkları ve ev sahipliği yapan ülkelerin de çoğunlukla onlar gibi gelişmemiş ya da az-gelişmiş ülkelere oluştuğudur. Her savaşın, her zulmün çıkış noktasında kapitalist sistem vardır denemeyecektir, ancak her savaşın ya da her zulmün sonunda zenginlerin daha da zenginleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

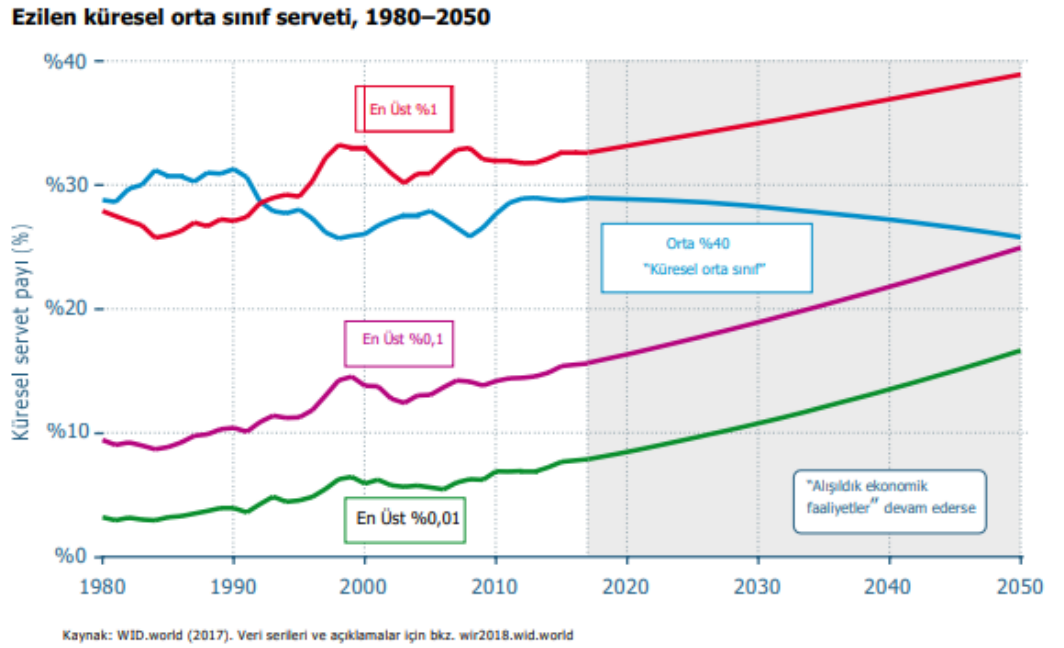
İlerleyen sonuç ve tartışma bölümünde ise önceki üç bölümde çizilmeye çalışan dünyanın günümüzdeki durumunu değerlendirerek gelecek senaryolarıyla birleştirmek amaçlanmıştır. Tartışma bölümünde amaçlanan güncel birkaç haberle günümüzdeki sistem karşıtı isyanlara ve çıkış noktalarına dikkat çekmek, gelecek tahminlerine çeşitli bakış açıları üzerinden yorum yapmak ve tezin sorusu olan insan ve doğa tahribatlarının temelinde kapitalizm olup olmadığını açıklamaya çalışmaktır.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Yukarıdaki bölümlerde kapitalizm ve zenginleşme arzusu sebebi ile ortaya çıkan maddi yıkımlardan bahsedilmiştir. Sonuç bölümünün başlangıcında da dünyadaki eşitsizlik tablosunun nasıl şekilleneceğine dair birkaç varsayımı da incelemek gerekmektedir.

2018 yılının Dünya Eşitsizlik Raporu'na göre ekonomik düzen aynı seyirde devam ederse küresel eşitsizlik önümüzdeki yıllarda artışını sürdürecektir. Bu şekilde devam ettiği müddetçe en zengin binde birlik (%0,01) kesimin serveti orta sınıfın servetinin toplamına eşitlenecektir. (World Inequality Lab, 2018)

Şekil 5.1: Ezilen Küresel Orta Sınıf Serveti (1980-2050)

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere onda binlik kesime bakıldığında (%0,01), ki bu kesime en elit kesim denilebilir, 2050 yılında küresel servetin yaklaşık %25'ine sahip olacakları görülmektedir. Bu senaryoların geçerli olma şartı kapitalist düzenin hız kaybetmeden devam etmesidir.

Burada önemli bir nokta ise ülkelerin hangi süreci izlemeye karar verecekleridir. Eğer 1980-2016 yılları arasında Amerika Birleşik Devleti tarafından yürütülen politikalara benzer bir süreç gelecekte de tüm dünya tarafından uygulanırsa

eşitsizliğin artacağı öngörülmektedir. Ancak aynı yıllar arasında Avrupa Birliği'nin eşitsizlik sürecinde uyguladığı yöntemler başa alınırsa eşitsizliğin azalacağı vurgulanmaktadır. (World Inequality Lab, 2018)

Özellikle medyada önemli bir yer kaplayan “fırsat eşitliği”nin gerçek dünyada karşılığı yoktur. Söylem aşamasında kalan fırsat eşitliğine eğitim açısından bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri'nde en alt gelir grubundaki %10'luk kesimin çocuklarının %20-30 arasında üniversite eğitimi alabildiği görülürken en üst %10'luk dilimdekilerin çocuklarının %90'ı üniversiteye gitmektedir. (World Inequality Lab, 2018)

Acemoğlu gelecek ile ilgili Google zekasının 2029 yılında insana denk olacağını, 2049 yılında ise insan zekasını 1 milyar kez katlayacağını vurgulamaktadır. Üretimle ilgili özellikle altını çizdiği bir tahmin ise robotların üretime katkısı ile gelişmiş ülkelerin düşük ücretlerle az gelişmiş ülkeleri üretimleri için kullanmasına gerek kalmayacağıdır. Bu ise küresel ekonomik dağılımda ciddi bir değişikliğe yol açacaktır. Hali hazırda zor durumda olan ve istihdamını gelişmiş ülkelere işgücü olarak sağlayan az gelişmiş ülkelerin bu kaynakları da gelecek ekonomisinde kendine yer bulamamaktadır. (Acemoğlu, 2019)

Acemoğlu robotların işgücüne katılımının Sanayi Devrimi'nden farkı olmadığını altını çizmektedir. Nasıl ki o süreçte makineleşmenin üretime girmesi ile işçiye de ihtiyaç duyulmaya devam edildiğini söyleyen Acemoğlu robotlaşma sürecini de aynı şekilde yorumlamaktadır. Tıpkı sanayi devrimi sonrasında olduğu gibi belli sektörlerin işçi alımında düşüş yaşanacağını söylerken ortaya çıkan yeni sektörlerle de işçilerin kayacağını ortaya koymaktadır. (Acemoğlu, 2019)

Wallerstein'in kapitalizmin geleceği ile ilgili görüşlerine bakıldığında bir kriz öngördüğü görülmektedir. Toplumsal yönden demokratik bir düzene mi, faşizme mi yoksa bambaşka bir düzene mi evrileceğini söylememekle birlikte düzenin mutlak surette değişeceğini vurgulamaktadır. (Wallerstein, Collins, Mann, Derlugian, & Calhoun, 2014)

Ricardo'nun kapitalizmin geleceği ile ilgili ortaya koyduğu önemli noktalara değinildiğinde sürecin başında “doğal kaynakların” oldukça fazla olduğunu, buna

karşın birikimin az olduğunu öne sürdüğü görülmektedir. Bu sömürü süreci sonucunda kaynakların azalacağını ve tüketimin kârı da azaltacağını belirtmektedir. Sürecin devamında ise kapitalist sistemin bir durgunluğa, bu durgunluğun devamında ise mecburi değişime sürükleneceğinin altını çizmektedir. (Aydın M. K., 2012)

Marx da bulunduğu dönemin geleceği hakkında içinde çelişen durumlar olan kapitalist sistemin hükmünü sürdüremeyeceğini öne sürmektedir. Maliyetlerin artışı ile kârın azalacağını, akabinde ekonomik yönden “büyüme performansı”nın bir süre sonra düşeceğini ve sistemin çöküşe geçmek durumunda olduğunu belirtmektedir. (Aydın M. K., 2012)

Marx ve Ricardo’nun bu görüşleri 19. yüzyılın başlarında yaptıkları dikkate alındığında bazı araştırmalara göre ortaya atılan tezler doğru sonuca varmamıştır. Ancak yukarıda belirtilen veriler ile birlikte değerlendirildiğinde sürecin bir dönüşüme girdiği ve Marx ve Ricardo’nun varsayımlarıyla benzer ilerlediği sonucuna varılmaktadır.

Fromm ise makineleşme ile ilgili olarak insanın makinenin efendisi olması gerekirken makinenin insanın efendisi olduğunu ve kapitalizmin yıkıcılığınan kurtulmanın yolunun bu durumu tersine çevirmek olduğunu savunmaktadır. Üretimin amacının üretimin kendisi olmadığını, insanlığın ilerlemesi olduğunun altını çizen Fromm zenginleşmeyle kendi insanlığından kopan zenginin servetine servet katabilmek için dünyayı da yok edebileceğinin özellikle altını çizmektedir. (Fromm, 2018)

Dünya genelinde eşitsizlik kaynaklı isyanlar oldukça fazla olsa da tezin bu bölümüne konu edilecek isyanlar Batı halkının da adaletsiz gelir dağılımından oldukça etkilendiğini gösteren Batı kökenli protestolardır. Bunlara akaryakıt zamlarına verilen tepki ile başlayan Sarı Yelekliler hareketi ilk örnek olarak verilebilmektedir. Sosyal ağlarda zammı protesto eden halkın topladığı imzalar 870 bin kişiye kadar ulaşmıştır. Devamında ise halkın sokağa dökülmesi ile güvenlik için kullanılan sarı yelekler imzaları olmuştur. İlk başta benzin zammını protesto olarak başlayan eylemler halkın eşitsizliğe tepkisinin bir dışavurumuna dönüşmüştür. Sarı Yelekliler ile yapılan röportajlarda hepsinin vurguladığı noktanın farklı olduğu ancak temelinde protestocuların maddi imkansızlıklardan sokaklarda seslerini duyurmaya çalıştığı

gözenmektedir. Protestocuların kimi devlet yardımlarına muhtaç olduğunu belirtirken bir diğeri ise emekli aylıklarındaki kesintileri örnek göstermektedir. 10 yıldır maaşlarına zam alamadıklarını, sosyal devlete ihtiyaç duyduklarını vurgulayan Sarı Yelekliler protestolarına 2018 yılından beri devam etmektedir. (BBC, 2018) (BBC, 2018)

Amerika Birleşik Devletleri'nde ise 2020 yılında vergileri ve gelir eşitsizliğini protesto eden eylemciler zenginlerin villalarının olduğu bölgelere akın etmişlerdir. Asıl vergi alınması gerekenlerin milyarlarca dolar olduğunu vurgulayarak ilerlerlerken, yoksullardan alınan ağır vergiler ile eşitsizlik uçurumunun git gide büyüdüğünü belirtmektedirler. Zaten hali hazırda zor durumda olduklarını belirten protestocuların 2020 yılında tüm dünyayı saran Covid-19 salgının da getirdiği koşullar ile birlikte iyice kötü duruma düştüklerini ve bu süreçte zenginlerin daha da zenginleştiklerini söylemektedirler. (Lapin, 2020)

Batı'daki eşitsizlik karşıtı protestoları kısaca değerlendirmek gerekirse eşitsizliğin Batı'nın kendi insanını da ciddi derecede vurduğu görülmektedir. Batı zenginleşirken, yok ederken, yok ettiklerinden kar ederken Doğu gibi kendi insanını da yoksullaştırmaktadır. Gelişmiş ülkelerin zenginleri de sınırsızca zenginleşirken dünyanın geri kalanına göre görece refah içinde olan ancak imkansızlıklar içinde de olan kendi halkını da yok saymakta, onlara da sadece sömürülecek kişiler olarak görmektedir.

Kapitalizm ile sosyoloji biliminin ilişkisine de ayrı bir parantez açmak gerekirse Baykan Sezer Batı'nın dünya üzerindeki egemenliği arttıkça sorunlarının da aynı oranda arttığını ve bu bağlamda "doğa bilimlerine benzer" bir bilimin ortaya çıkış ihtiyacını belirtmiştir. Bu ihtiyaç da sosyoloji biliminin doğuşuna yol açmıştır. (Sezer, Türk Sosyologları ve Eserleri I, 1989) Nasıl ki doğa üzerinde doğa bilimleri ile etkinlik kazanılıp fayda sağlayacak tarafın istek ve beklentileri doğrultusunda şekillendirilebiliyorsa toplumu şekillendirmek ve sorunlarını çözmek ya da sorunlarını fayda sağlayacak şekilde biçimlendirebilmek için doğa bilimine benzer bir toplum bilimi ortaya çıkmıştır.

“Sosyoloji niçin ancak XIX. yüzyılda ve Batı Avrupa ülkelerinde gün ışığına çıkabilmiştir? Daha sorunun soruluş biçiminden bunun nedenlerini XIX. yüzyılın ve XIX. yüzyıl Batı Avrupa ülkelerinin özelliklerinde aramamız gerektiği ortaya çıkmaktadır. XIX. yüzyılın en belirgin özelliği ise Batı’nın dünya egemenliğini ele geçirdiği dönem olmasıdır. Ve XIX. yüzyılda Batı’nın ele geçirmiş olduğu dünya egemenliği tarihte eşi görülmemiş boyutlara ulaşmıştır. Yine XIX. yüzyıl Batı Avrupa ülkelerinin kendi iç sorun ve çelişkileri nedeniyle zaman zaman çöküşün sınırına geldikleri izlenimine kapıldıkları dönemdir.” (Sezer, 2015, s. 23)

Sezer’e göre XIX. Yüzyılın önemli bir özelliği Batı’nın dünya egemenliğini ele geçirdiği dönem olmasıdır. Eşi görülmemiş boyutlara ulaşan bu egemenlik beraberinde büyük bir zenginlik aktarımı getirmiş, zenginliklerin çoğalması sonucu ile Avrupa ülkeleri içinde büyük ve kanlı ayaklanmalar çıkmaya başlamıştır. Bu ayaklanma ve halk hareketlerini ise zenginlikten daha fazla pay alma mücadelesi şeklinde yorumlamak mümkündür. Aynı zamanda zenginliğin “yönetilme” sorunu da Batı’nın içindeki çekişmelere sebep olan olaylardan biridir. Bu sorunların çözümü için ise bahsedilen yıllarda Batı’da sosyoloji bilimi doğmuştur. (Sezer, 2015)

Baykan Sezer’in önemle belirttiği nokta Batı’nın toplumsal sorunlarını çözmeye çalışırken kendi egemenliğinin kaynağını sorgulamamasıdır. Sorunlarını çözmeye çalışırken “Batı kimliği”ni tartışma konusu yapmamıştır. Batı sorunlarını sadece kendi büyüklüğünün ve uygarlığının getirdiği doğal sorunlar olarak nitelendirmektedir. Bu sebeple de sosyoloji bilimine sadece Batı’nın “daha fazla gelişme”sine bir araç olarak bakmaktadır. (Sezer, 1989)

Sezer’in Batı sosyolojisi ile ilgili vurguladığı noktanın yapılmakta olan tezin konusu ile de bağlantıda olduğu görülmektedir. Batı’nın elinde tuttuğu ve tutmak için hiçbir acımasız hamleden kaçınmadığı egemenlik için bir bilim dalı ortaya koyduğu ve bu bilim dalının sorun çözümünden çok ilerleme için gerekli olan alanlarda çalıştığı ve bunu toplum bilimi olarak tanımladığı görülmektedir.

Bu söylenenlerden hareketle Batı’nın eşitsizlik konusunu toplum içinde sınırlayarak dünyayı etkileyen boyutunun tartışılmasına yol açmamasının Batı’nın elde ettiği dünya egemenliği konusunu tartışmaya açmak istememesinden gelip gelmediği sorusunu sormak gerekmektedir. Eşitsizliği ve toplumun belli tabakalara

ayrılmasını gerekli gören İşlevselcilik kuramının ve sınıfların sömürüden doğduğunu iddia eden Çatışmacı kuramın eşitsizliği küresel çapta değerlendirmemesi, dünyanın bulunduğu eşitsizlik uçurumunun sadece Batı'yı ilgilendiren boyutunu ele alması tezin sorguladığı konulardan bir diğeridir. Üstelik sadece sosyoloji bilimi değil, Batı toplumlarının üstte verilen Sarı Yelekliler isyanları gibi örneklerle kendilerini ilgilendiren boyutlarda ses çıkarmasını ve eşitsizliğin küresel boyutuna tepkisiz kalmasını da bu bağlamda sorgulamak gerekmektedir.

Eşitsizlik her dönemde ve bütün toplumlarda insanlığın karşısına çıkan temel problemlerden biri olmuştur. Toplumun imkan ve nimetlerinden, daha da açık bir şekilde ifade etmek gerekirse zenginliğinden insanlar ve değişik toplum kesimleri eş ve eşit biçimde yararlanamamaktadır. Bu durum toplum içinde huzursuzluk, gerilim, çekişme ve hatta kimi zaman da çatışmaya yol açmaktadır.

Günümüzde ise bahsedilen haksız ayrışmalarla ilgili eleştiriler artmaktadır. Tezin konusu olan gelir eşitsizliğindeki uçurumlar ise neredeyse bütün insanlığı olumsuz yönden etkilemektedir. Gerek eğitimin artışı gerekse bu eşitsizliğin tahammül edilemez boyutu dolayısıyla gelir eşitsizliği sıkça gündeme gelmeye başlamıştır. Eşitsizliği azaltmak, en azından kabul edilebilir bir seviyeye düşürmek için hemen hemen her dönemde toplumların yöneticileri, kanaat önderleri, düşünce adamları çaba göstermiştir, ancak sorunu bütünüyle çözmek mümkün olmamıştır. Akademik çalışmaların bu hususta artmasının dışında durumdan etkilenen insanların sesinin toplu hareketlerle çıkmaya başlaması üzerinde durulması gereken bir gelişmedir.

Eşitsizliğin bu boyutta artışını ise küreselleşmeye bağlamak mümkündür. Şirketlerin pazarlarının genişlemesi, kullandıkları hammaddelerin ve iş gücünün üçüncü dünya ülkelerinden ucuza temin edilmesi bir tarafı aşırı zenginleştirirken diğer tarafı ise aşırı yoksullaştırmıştır. Buna ek olarak “en zengin” bir avuç insanın sahip olduğu servetin akıl almaz miktarı gelişmiş ülkelerde de gelir eşitsizliğinin oldukça ciddi boyutta olduğunu göstermektedir.

Elde edilen verilere göre Türkiye'nin bu dünya düzenindeki konumu iç açıcı değildir. Örneğin kişi başına düşen milli gelir ile asgari ücretlerin kıyası Türkiye'deki eşitsizlik hakkında da yorum yapmaya imkan sağlamaktadır.

Üstünde durulması gereken bir diğer konu ise göç hareketleridir. Savaşların, maddi imkansızlıkların sonucunda memleketlerini bırakıp daha “zengin” ülkelere göç eden insanlar geliri yüksek ülkeler tarafından da hoş karşılanmamaktadır. Bu durumla ilgili ise büyük ülkelerin göçe zorladığı insanlardan aynı büyük ülkelerin yaşamlarını paylaşmak istemedikleri, rahatsız oldukları sonucu çıkarılmaktadır.

Tezde ele alınan sorun gelir eşitsizliğinin günümüzdeki boyutları ve bu durumun insanları nasıl etkilediği olmuştur. Özellikle güncel araştırmalar incelenerek iki kesim arasındaki uçurum ortaya konmaya çalışılmış, bu eşitsizlik kuramlar desteğiyle ele alınmış ve kapitalizmin süreciyle ilgili varsayımlar incelenmiştir.

Küresel ısınmanın doğurduğu sonuçlar dünya için büyük bir tehdiye dönüşmüştür. Son 50 yılda karasal hayvan türlerinin %38'i, denizdeki hayvan türlerinin ise %36'sı kaybolmuştur. Arıların %40'ı yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. (AA, 2019) Dünya nüfusunun toplamının beşte birini oluşturan Batı ülkelerinin dünya kaynaklarının %80'ini kullandığı ve aynı oranda dünyayı kirlettiği bilinmektedir. (UNESCO, 2019)

Doğal kaynakların üçte ikisi tehlikededir. Balıkların ve bitkilerin dörtte biri yok olmak üzeredir. Tarımsal genetik çeşitliliğin dörtte üçü, tarım alanlarının üçte biri yok olmuştur. Kimyasal gübreler ve zirai ilaçlar doğanın dengesini kötüye götürmüştür. Dünya topraklarının üçte biri çölleşmiştir. Son 40 yılda biyolojik çeşitlilik dünyada toplam %30 azalmıştır. (UNESCO, 2019)

Dünyanın günümüzde geldiği konumun, içinde bulunulan görülmemiş eşitsizliğin ve doğa tahribatlarının övgüyle gösterilen Batı aklı ve Batı biliminin sonuçları olduğunu, Batı teknolojisinin insanlığı getirdiği noktanın tarihte eşi benzeri olmayan bir durumda olduğunu bir kez daha vurgulamak gerekmektedir. Batı ise sömürdüğü Doğu zenginliklerini dünyaya karşı normalleştirebilmek için bahsi geçen toplumlara bilgi, bilim, demokrasi, insan hakları gibi itiraz edilemez kavramları götürdüğünü vurgulamaktadır.

Ortaya çıkan sonuç ise kapitalist düzenin bir tarafı yok ederek var olamayacağıdır. Kapitalist sistem artık sınırlarını zorlamaktadır ve insanlar bu düzene isyan etmeye başlamışlardır. Eğitim, sağlık, temiz suya ulaşım gibi hayati

gereksinimlerde bile büyük bir kesimin bu imkanlara ulaşamaması beraberinde hastalıkları ve ölümleri getirmektedir. Bu düzenin böyle devam edemeyeceğinin asıl çarpıcı sonucu ise zenginin fakirden alabileceği herhangi bir şeyin kalmayıdır.

“Batı'nın elde ettiği zenginlikleri, bunları sağlayan ilişkileri ve yerini, kısaca egemenliğinin nimetlerini dışındaki dünya ile paylaşmak istemediği bir ortamda, bunları kazandırdığı söylenen bilgilerini paylaşmak istemesi, üstelik bunları hazır, sistemleşmiş bir biçimde sunması başka türlü ifade edersek, neyi paylaşmak istediği merak konusu olmaktan çıkmayacaktır.” (Tüfekçioğlu, 1997, s. 50)

KAYNAKLAR

- Acar, İ. (2015). Türkiye'de Gelir Dağılımı. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 42-59.
- Acemoğlu, D. (2019). <http://www.uludagekonomizirvesi.org/workshop/gelecek-20-yilda-neler-olacak/> adresinden alındı
- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Ulusların Düşüşü* (1 b.). (F. R. Velioğlu, Çev.) İstanbul: Doğan Kitap.
- Adda, J. (2007). *Ekonominin Küreselleşmesi* (4 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslan, N., & Terzi, N. (2006). Heckscher-Ohlin-Samuelson (HOS) Teorisi ve Teorinin Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1), 1-14.
- AŞICI, A. A., & Şahin, Ü. (2012). *Yeşil Ekonomi*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Ataman, M., & Yıldırım, C. (2005). Madalyonun İki Yüzü: Alttan ve Üstten Küreselleşme. *Bilgi*, 2(11), 1-22.
- Aydın, K. (2014). Yapısal İşlevselci Teori ve Toplumsal Tabakalaşma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 213-239.
- Aydın, M. K. (2012). KAPİTALİZM NEDEN 'VAZGEÇİLMEZ'DİR? *Sakarya İktisat Dergisi*, 1(1), 21-38.
- Baş, K. (2009). Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 49-70.
- Bauman, Z. (1999). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2013). *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik* (1 b.). (F. D. Ergun, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- BBC. (2018, 12 11). *BBC News Türkçe*. Sarı Yelekliler protestoları: Mısır hükümeti, ayaklanmanın yıldönümü öncesinde sarı yelek satışına sınırlama getirdi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46519897> adresinden alındı
- BBC. (2018, 12 11). *BBC News Türkçe*. Fransa'da Sarı Yelekliler anlatıyor: Neden sokaklara çıktılar?: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46523578> adresinden alındı
- BBC. (2019, 05 30). *Trump supporters start US-Mexico barrier*. BBC: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-48438032> adresinden alındı
- BBC. (2021, 08 10). *BBC*. İklim değişikliği: BM İklim Raporu sonrası 50'ye yakın ülke, harekete geçilmezse 'yeryüzünden silinmekten' korkuyor: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58158566> adresinden alındı
- Beck, U. (2018). *What is Globalization?* Birleşik Krallık: John Wiley & Sons.
- Berger, P. L., & Huntington, S. P. (2003). *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

- Bozkurt, V. (2010). *Değişen Dünyada Sosyoloji Temeller Kavramlar Kurumlar*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Cambridge Dictionary*. (2021, 08 05).
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/capitalism> adresinden alındı
- Credit Suisse. (2019). *Global Wealth Report 2019*.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 59, 89-132.
- Çamurcu, H. (2005). Dünya Nüfus Artışı ve Getirdiği Sorunlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(13), 87-105.
- Çelikel Danişoğlu, A. (2004). Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*(5), 215-239.
- DİSK. (2019). Asgari Ücret Gerçeği 2019 Raporu DİSK-AR: <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2018/12/DISK-AR-2019-Asgari-U%CC%88cret-Raporu-SON-1-Aralik-2018.pdf> adresinden alındı
- Dişbudak, C., & Süslü, B. (2007). Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımını Belirleyen Makroekonomik Faktörler. *Ekonomik Yaklaşım*, 18(65), 1-23.
- Doffman, R. (1979). A Formula for the Gini Coefficient. *The Review of Economics and Statistics*, 61(1), 146-149.
- Dworkin, D. (2012). *Sınıf Mücadeleleri*. (U. Özmakas, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Eğilmez, M. (2016, 09). Mahfi Eğilmez:
<https://www.mahfiegilmez.com/2016/09/gelir-daglmnda-son-durum.html#more> adresinden alındı
- Engert, K., Balta, E., & Doğan, A. E. (2011/2). Ekolojik Krize Yanıtlar. *Praksis*(25), 5-10.
- Erdem, H. (tarih yok). İktisatta Doğa Üzerine Düşünceler: Thomas Robert Malthus ve Karl Marx.
- Erdendoğdu, F. (2014). *Pamukkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü*. Sosyal Tabakalaşma & Eşitsizlik:
https://www.academia.edu/7259472/Sosyal_Tabakala%C5%9Fma_ve_E%C5%9Fitsizlik adresinden alındı
- Esipova, N., Ray, J., Pugliese, A., & Tsabutashvili, D. (2015). *How The World Views Migration*. Switzerland: International Organization for Migration.
- Eurostat*. (2021, 07 21).
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en adresinden alındı
- FAO. (2019). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2019*. Roma: United Nations .

- Fromm, E. (2018). *İtaatsizlik Üzerine Özgürlük Neden Otoriteye "Hayır" Demektir?* (N. Soysal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Fulberth, G. (2018). *Kapitalizmin Kısa Tarihi*. (S. Usta, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları* (1. Baskı b.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (1 b.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giray, F. (2004). Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 5(1), 181-199.
- Harari, Y. N. (2018). *21. Yüzyıl için 21 Ders*. (S. Siral, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., & Neve, J.-E. D. (2020). *World Happiness Report 2020*. New York: Sustainable Development Solutions Network.
- <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/capitalism>. (tarih yok). Cambridge Dictionary. adresinden alındı
- İmga, O. (2010). Paradigmanın Dönüşümü: Ekolojik Felsefeyi Etkileyen Bilimsel Çalışmalar. *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, 12(2), 17-30.
- İnce, M. (2017). Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 294-319.
- İnsamer. (2021). İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi: https://insamer.com/tr/aclik-kadar-buyuk-bir-sorun-obezite_2602.html adresinden alındı
- IOM. (2020). *World Migration Report 2020 (Turkish): Chapter 2*.
- Karababa, A. O. (2015). Kapitalizmin Neden Olduğu Doğa Yıkımları ve Toplum Sağlığına Etkileri. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 14(53).
- Karabıyık, C., & Dilber, İ. (2016). Gelir Eşitsizliği ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları İlişkisi: Panel Veri Analizi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 11(44), 316-325.
- Kaymak, M. (2018). Durkheim'in Toplumsal Kuramı ve Din Anlayışı. *Eleştirel Pedagoji Dergisi*(60), 15-27.
- Keohane, R. O. (2000). Globalization: What's New? What's Not? (And So What?). *Foreign Policy*, 104-119.
- Kesgin, A. (2015). Machiavelli ve Makyavelizm. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, 5(1), 105-139.
- Lange, G.-M., Wodon, Q., & Carey, K. (2018). *The Changing Wealth of Nations 2018 : Building a Sustainable Future*. Washington, DC: World Bank.

- Lapin, T. (2020, 07 01). *Page Six*. Pitchfork-wielding protesters descend on wealthy Hamptons estates: <https://pagesix.com/2020/07/01/hamptons-billionaires-car-caravan-protest-targets-east-end-vacation-homes/> adresinden alındı
- Macionis, J. J. (2013). *Sosyoloji* (13. Basımdan Çeviri b.). (V. Akan, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Maltaş, A. (2015). Ekoloji Ekseninde İnsan-Doğa İlişkisi ve Özne Sorunu. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(29), 1-8.
- Malthus, T. (1798). *An Essay on the Principle of Population*. Londra.
- McGrath, M. (2021, 08 09). *BBC*. İklim değişikliği: BM'nin 'İnsanlık için kırmızı alarm' olarak nitelendirdiği raporunda hangi tespitler var?: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58143895> adresinden alındı
- Meckler, L. (2017). *The Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/articles/white-house-president-trump-will-sign-two-executive-orders-on-immigration-1485368122> adresinden alındı
- Memiş, H. (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 144-161.
- Nair, G. (2017). İlkel Topumlardan Günümüze İnsan-Doğa İlişkileri Bağlamında Çevre Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 77-89.
- Nissanke, M., & Thorbecke, E. (. (2007). *The Impact of Globalization on the World's Poor*. Londra: Palgrave Macmillan UK.
- OECD. (2008). *Eşitsizlik Artıyor mu? OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. Paris: OECD Rights and Translation Unit (PAC).
- OECD. (2016). *OECD Data*. Public spending on education: <https://data.oecd.org/eduresource/public-spending-on-education.htm#indicator-chart> adresinden alındı
- OECD. (2019, 10 10). The Heavy Burden of Obesity: <https://www.oecd.org/health/the-heavy-burden-of-obesity-67450d67-en.htm> adresinden alındı
- OECD. (2019). *"Turkey" in Education at a Glance 2019: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2020). *Education at a Glance 2020 OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.
- Oxfam. (2021). Oxfam International: <https://www.oxfam.org/en/what-we-do/issues/water-and-sanitation> adresinden alındı
- Oxfam. (2021, 08 05). *Oxfam International*. <https://www.oxfam.org/en/what-we-do/issues/extreme-inequality-and-essential-services> adresinden alındı

- Oxfam. (2021, 08 05). *Oxfam International*. <https://www.oxfam.org/en/press-releases/worlds-billionaires-have-more-wealth-46-billion-people> adresinden alındı
- Oxfam. (2021). *Oxfam International*. Food, climate and natural resources: <https://www.oxfam.org/en/what-we-do/issues/food-climate-and-natural-resources> adresinden alındı
- Oxfam International*. (2021, 08 05). <https://www.oxfam.org/en/what-we-do/issues/extreme-inequality-and-essential-services> adresinden alındı
- Özçelik, Ö., & Önder, H. (2016). Savunma Harcamalarına Terör Riskinin Etkisi: Ampirik Bir Uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(47), 36-46.
- Özgüler, V. C. (2014). *Gelir, Servet ve Yoksulluk*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Özgür, E. M. (2017). Nüfus Dinamikleri, Çevre ve Sürdürülebilirlik. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 15(1), 1-26.
- Özgür, E. M. (2018). Küresel Göçün Sosyo-Mekânsallığı: Ulusötesi Mekânlar/Yerelötesi Yerler, Topluluklar ve Kimlikler. *COĞRAFİ BİLİMLER DERGİSİ*, 16(1), 1-35.
- Palabıyık, A. (2012). Marx'ın Sosyolojisi'nde gözden uzak kalmış bir kavram: "İşbölümü". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 266-298.
- Sam, N. (2008). Yoksulluğa bir yaklaşım biçimi: kapasite yaklaşımı. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(1), 59-70.
- Seker, S. E. (2014). Maslow'un İhtiyaçlar Piramiti (Maslow Hierarchy of Needs). *YBS Ansiklopedisi*, 1, 35-37.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama* (15 b.). İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Sezer, B. (1989). Türk Sosyologları ve Eserleri I. *Istanbul University Journal of Sociology*, 3(1), 1-96.
- Sezer, B. (2015). *Sosyolojinin Ana Başlıkları* (1 b.). İstanbul: Doğu Kitabevi.
- SIPRI. (2018). *Stockholm International Peace Research Institute*. SIPRI Military Expenditure Database: <https://www.sipri.org/databases/milex> adresinden alındı
- Şenses, F. (2015). *Kalkınma İktisadi, Yükselişi ve Gerilemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taş, H. Y., & Özcan, S. (2012). Türkiye'de ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma. *International Conference on Eurasian Economies*, (s. 423-430).
- TBMM. (1949, 05 27). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> adresinden alındı

- TDK. (2021). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- The World Bank. (2018, 01 30). *The World Bank*. Dünya Bankası Raporuna Göre Küresel Servet Artıyor Ancak Eşitsizlikler Devam Ediyor: <https://www.worldbank.org/tr/news/press-release/2018/01/30/world-bank-report-finds-rise-in-global-wealth-but-inequality-persists> adresinden alındı
- The World Bank. (2021, 08 05). The World Bank: <https://databank.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL/1ff4a498/Popular-Indicators#> adresinden alındı
- The World Bank. (2021, 08 05). The World Bank: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.MKTP.CD&country=USA#> adresinden alındı
- The World Bank. (2021, 08 05). The World Bank: <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/1ff4a498/Popular-Indicators#> adresinden alındı
- The World Bank. (2021, 08 05). The World Bank: <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/1ff4a498/Popular-Indicators#> adresinden alındı
- The World Bank. (2021). *The World Bank DataBank World Development Indicators*. Adjusted net national income (current US\$) (NY.ADJ.NNTY.CD): <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#> adresinden alındı
- Tunalı, H., & Çetinkaya, H. (2019). KÜRESELLEŞMENİN GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: G7 ÜLKELERİ PANEL VERİ ANALİZİ. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 224-237.
- Tunçdemir, C. (2018, 10 21). *T24*. Kosta Rika neden dünyanın en mutlu ülkesi?: <https://t24.com.tr/haber/kosta-rika-neden-dunyanin-en-mutlu-ulkesi,728607> adresinden alındı
- Tüfekçioğlu, H. (1997). *İletişim Sosyolojisine Başlangıç*. İstanbul: Der Yayınları.
- Tüfekçioğlu, H. (tarih yok). Yayınlanmamış Toplumsal Tabakalaşma Ders Notları.
- UN. (2021). *UN Inter-agency Group for Child Mortality Estimation*. <https://childmortality.org/data> adresinden alındı
- UNESCO. (2019). *The United Nations World Water Development Report 2019 Leaving No One Behind*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- UNHCR. (2016, 03). *Mülteci ve Göçmen?* https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf adresinden alındı
- UNHCR. (2019). *Global Trends Forced Displacement in 2018*. İsviçre: UNHCR The UN Refugee Agency.

- UNICEF. (2017, 09 06). *UNICEF Türkiye Milli Komitesi*. 123 milyon çocuk okula gitmiyor!: <https://www.unicefturk.org/yazi/123milyon> adresinden alındı
- UNICEF. (2019, 12 11). *UNICEF Türkiye Milli Komitesi*. Dünyadaki çocukların dörtte biri ‘görünmez’: <https://www.unicefturk.org/yazi/dogumkaydi> adresinden alındı
- United Nations. (2017). *United Nations*. International Migration Report 2017: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf adresinden alındı
- United Nations. (2019, 03 21). United Nations: <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/population/index.html> adresinden alındı
- United Nations. (2021, 08 05). United Nations Statistics Division: <http://unstats.un.org/unsd/environment/totalarea.htm> adresinden alındı
- United Nations. (2021). *United Nations*. World Food Programme: <https://www.wfp.org/zero-hunger> adresinden alındı
- Uysal, S., & Deviren, N. V. (2016). KÜRESELLEŞMENİN GELİR EŞİTSİZLİĞİNE OLAN ETKİSİNİN ANALİZİNDE YENİ BİR YÖNTEM: KÜRESEL GELİR DAĞILIMI ENDEKSİ. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1250-1259.
- Wallerstein, I. M., Collins, R., Mann, M., Derluigian, G. M., & Calhoun, C. (2014). *Kapitalizmin Geleceği Var mı? (2 b.)*. (B. O. Doğan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- WHO. (2018, 05 08). *World Health Organization International*. Household Air Pollution and Health: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/household-air-pollution-and-health> adresinden alındı
- WHO. (2020). *World Health Organization*. World Health Statistics 2020: <https://www.who.int/data/gho/whs-2020-visual-summary> adresinden alındı
- WHO. (2020, 09 08). *World Health Organization*. Children: improving survival and well-being: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/children-reducing-mortality> adresinden alındı
- WHO. (2021). *World Health Organization Europe*. Environment and health: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/pages/environment-and-health> adresinden alındı
- World Economic Forum*. (2018). The Inclusive Development Index 2018: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf adresinden alındı
- World Inequality Lab. (2018). *Dünya Eşitsizlik Raporu 2018*.
- Worldometer. (2021, 05 21). Worldometer: <https://www.worldometers.info/> adresinden alındı

- WWF. (2020, 02 12). *WWF UK. LOSS OF NATURE WILL WIPE TRILLIONS OF POUNDS OFF WORLD’S ECONOMIES - AND UK WILL BE AMONG THE WORST HIT*: <https://www.wwf.org.uk/press-release/launch-new-global-futures-report> adresinden alındı
- Yamak, R., & Korkmaz, A. (2006). PREBISCH-SINGER HİPOTEZİ ve KÜÇÜK AÇIK EKONOMİ VARSAYIMI. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1, 128-143.
- Yarma, E. (2014, 08 02). *İlk kez çikolata yiyen kakao işçileri*. Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hayat/ilk-kez-cikolata-yiyen-kakao-iscileri-26919022> adresinden alındı
- Yaylı, H., & Çelik, V. (2011). Çevre Sorunlarının Çözümü İçin Radikal Bir Öneri: Derin Ekoloji. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 369-377.
- Yücel, K. G. (2019). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Asgari Ücret Uygulamasının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi. *Politik Ekonomik Kuram*, 3(2), 338-364.
- Zubritski, Y., Mitropolski, D., & Kerov, V. (1990). *Kapitalist Toplum* (7 b.). Ankara: Sol Yayınları.